

Statsvetenskapliga fakulteten
Doktorandprogrammet i socialvetenskap
Helsingfors universitet

I GRÄNSLANDET MELLAN UNGDOM OCH VUXENLIV: Unga vuxnas övergångar till vuxen- och arbetslivet i osäkra arbetsmarknadsförhållanden

Frida Westerback

DOKTORSAVHANDLING

Akademisk avhandling som med tillstånd av Statsvetenskapliga fakulteten vid Helsingfors universitet framlägges till offentlig granskning vid Helsingfors universitet (Fabiansgatan 33), sal Karolina Eskelin (U3032), fredagen den 6.6.2025, kl.13.

Helsingfors 2025

Handledare:

Professor Helena Blomberg-Kroll, Helsingfors universitet

Professor emerita Ilse Julkunen, Helsingfors universitet

Opponent:

Docent Anne Harju, Malmö universitet

Förhandsgranskare:

Docent och överlärare Jaakko Helander, HAMK-Hämeen ammattikorkeakoulu

Universitetslektor Anu-Riina Svenlin, Jyväskylän yliopisto

Helsinki Practice Research Publications 3/2025

Den internationella redaktionskommittén består av följande medlemmar:

Silvia Fargion

Lynette Joubert

Gillian Ruch

Marjaana Seppänen

Lars Uggerhøj

Ilse Julkunen

Maija Jäppinen

Omslagets bild: Hanna Sario

ISBN 978-952-84-1327-1 (tryckt)

ISBN 978-952-84-1328-8 (PDF)

ISSN 2954-2472 (tryckt)

ISSN 2954-2561 (PDF)

Unigrafia

Helsinki 2025

Abstrakt

Denna avhandling undersöker hur unga vuxna, som befinner sig i arbetslivets marginal, upplever de möjligheter och utmaningar som samtida arbets- och utbildningsmarknader medför, och hur de föreställer sig sin framtid i detta sammanhang. Studien fördjupar sig i hur ideala övergångar, normer i ett arbetscentrerat samhälle, osäkra arbetsmarknadsvillkor samt samhällseliga kriser, såsom covid-19-pandemin, samverkar och formar de ungas aktörskap, förmågor och framtidsutsikter. Genom att undersöka arbetslivets framträdande roll i dessa ungas livsvärldar i ett longitudinellt perspektiv, analyseras hur arbetslivet ter sig för dem som söker sin plats i det, samt hur deras livslopp och positioner vid inträdet till arbetsmarknaden tar form och omförhandlas. Studien syftar även till att belysa hur en metodologisk mångfald kan bidra till fördjupad förståelse av unga och unga vuxnas holistiska välbefinnande och de frågeställningar som aktualiseras i övergångsskeden. Studien strävar efter att besvara följande övergripande forskningsfrågor: 1) Hur upplever unga vuxna sina möjligheter att agera, navigera övergångsprocesser och forma sin framtid i en samtid präglad av osäkerhet? 2) Vad kännetecknar unga vuxnas upplevelser av att befinna sig i ett liminalt tillstånd under övergången till vuxen- och arbetslivet?

Den teoretiska referensramen grundas i frågor som rör övergångar inom ungdomsforskning, tvärvetenskaplig livsloppsforskning och förmågeperspektiv. Den första delen av forskningsmaterialet består av 34 individuella kvalitativa intervjuer med unga vuxna i åldern 18–29 år, genomförda som en uppföljande studie mellan 2016 och 2017. Den andra delen omfattar 40 individuella kvalitativa intervjuer från en treårig longitudinell uppföljningsstudie mellan åren 2018 och 2020. Denna del är en del av forskningsprojektet Ohjaamoista työelämään (2018–2025), som undersöker vardagen och arbetslivsövergångar för så kallade NEET-unga ("Not in Education, Employment, or Training"), samt det stöd de erhållit från professionella. Gemensamt för båda materialen är att samtliga informanter är unga vuxna mellan 18 och 29 år och alla har varit klienter inom stöd- och vägledningsservicen Navigatorn under åren 2016–2020.

Studien består av fyra referentgranskade artiklar och bokkapitel samt den sammanfattande inledningen. Genom innehållsanalyser identifieras vilken typ av livsfält arbetslivet framstår som för unga vuxna, hur deras vägar och omvägar till vuxen- och arbetslivet formas, och vad de har för förhoppningar om framtiden. Inledningsvis undersöker studien vilken betydelse unga vuxna i prekära arbetsmarknadssituationer tillskriver arbete och relationen mellan arbete och identitet. För det andra undersöker studien, med hjälp av en longitudinell forskningsdesign, hur de ungas vägar och positioner på tröskeln till arbetsmarknaden formas. För det tredje undersöker studien de unga vuxnas förmågor inom arbetslivets marginaler. Analysen tar fasta på de ungas förmågor i ett samhällseligt perspektiv. Slutligen undersöker studien hur unga vuxna ser på sin framtid i en tid präglad av osäkerhet och samhällseliga kriser.

På basen av resultaten argumenterar jag för att övergångar behöver förstås som komplexa och dynamiska processer som kan variera i tid och form, där faktorer som individuella omständigheter och samhälleliga kontexter spelar en central roll. Att befinna sig i gränslandet mellan ungdom och vuxenliv, sammanfattas i studien som ett liminalt tillstånd. Detta liminala tillstånd är ofta komplext och emotionellt laddat för individen, men inrymmer implikationer såväl på systemnivå som professionell nivå. Det utmanar välfärdsinstitutioner och professionella aktörer att frångå mer linjära och normstyrda föreställningar om livsovergångar. Samtidigt bär liminalitet på en dubbelhet: den kan vara både påfrestande och utvecklande, fylld av sårbarhet men också ha potential.

Studien lyfter behovet av omfattande strukturella förändringar som kan minska osäkerheten och de påfrestningar som unga ställs inför vid övergången till arbetslivet. Samtidigt betonas att de positiva framsteg som unga vuxna hoppas på inom utbildnings- och arbetsmarknaden är möjliga att uppnå, men förutsätter ett samhälle som skapar utrymme för reflektion och sökande, så som den också förutsätter motvikter till den ökande osäkerheten på arbetsmarknaden, genom fler arbetstillfällen med meningsfulla villkor och ett adekvat stöd i övergångsprocesserna till arbetslivet.

Nyckelord: övergångar, livslopp, förmågeperspektiv, aktörskap, liminalitet, arbetsliv, framtid, longitudinell forskning, Navigatorn

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tarkastelun kohteena on miten työn ja koulutuksen marginaalissa olevat nuoret aikuiset kokevat ne mahdollisuudet ja haasteet, joita nykyiset työ- ja koulutusmarkkinat tuottavat heidän elämäänsä, ja millaisena he näkevät tulevaisuutensa. Tutkimus tarkastelee, miten elämässä etenemisen ihanteet, työkeskeisen yhteiskunnan normit, prekaarit työmarkkinatilanteet sekä yhteiskunnalliset kriisit (kuten koronapandemia) kytkeytyvät nuorten aikuisten toimijuuteen, toimintamahdollisuuksiin ja tulevaisuuden näkymiin. Tutkimuksen tavoitteena on osoittaa, miten pitkäjäsenasetelma ja metodologinen monimuotoisuus voi syventää ymmärrystä nuorten aikuisten kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista sekä siirtymävaiheisiin liittyvistä keskeisistä kysymyksistä. Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraaviin keskeisiin tutkimuskysymyksiin: 1) Miten nuoret aikuiset kokevat mahdollisuutensa toimia, navigoida siirtymävaiheita ja rakentaa tulevaisuuttaan epävarmuuden sävyttämässä ajassa? 2) Miten nuoret aikuiset kokevat liminaalitulassa olemisen siirtyessään aikuisuuteen ja työelämään?

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys paikantuu siirtymiä tarkastelevan nuorisotutkimuksen kysymyksenasetteluihin, monitieteisen elämäntutkimuksen sekä toimintamahdollisuuksien teoriaan. Tutkimusaineiston ensimmäinen osa muodostuu 34 18–29-vuotiaan yksilöhaastattelusta, jotka toteutettiin vuosina 2016–2017. Aineiston toinen osa koostuu 2018–2020 toteutetuista 40 18–29-vuotiaan kolmivuotisista yksilöhaastatteluista. Toinen aineisto on osa Ohjaamoista työelämään -seurantatutkimushanketta (2018–2025), jossa tarkastellaan niin sanottujen NEET-nuorten ("Not in Education, Employment, or Training") arkea ja työelämäpolkuja sekä ammattilaisilta saatua tukea. Aineistoja yhdistää se, että kaikki haastateltavat ovat 18–29-vuotiaita Ohjaamossa asioineita nuoria aikuisia.

Tutkimus koostuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista ja kirjalluvusta sekä yhteenvedosta. Sisällönanalyysien perusteella tutkimus erottaa millaisena elämäntutkimuksen kenttänä työelämä näyttäytyy nuorille aikuisille, millaisiksi nuorten polut ja asemat työelämän kynnyksellä muotoutuvat sekä millaisia tulevaisuuden toiveita heillä on. Ensimmäiseksi tutkimus selvittää, mitä merkityksiä prekaareissa työmarkkinatilanteissa olevat nuoret aikuiset antavat työlle sekä työn ja identiteetin väliselle suhteelle. Toiseksi tutkimus tarkastelee seurantatutkimuksellisen tutkimusasetelman kautta, millaisiksi nuorten polut ja asemat työelämän kynnyksellä muotoutuvat. Kolmanneksi tutkimus kartoittaa nuorten aikuisten toimintamahdollisuuksia työelämän marginaaleissa. Lopuksi tutkimus kuvailee millaisina nuoret näkevät tulevaisuutensa epävarmuuden ja yhteiskunnallisten kriisien ajassa.

Tulosten perusteella väitän, että siirtymiä tulee ymmärtää monimutkaisina ja dynaamisina prosesseina, jotka voivat vaihdella ajassa ja muodossa, ja joissa yksilölliset olosuhteet sekä yhteiskunnalliset kontekstit ovat keskeisessä roolissa. Tutkimuksessa keskitytään nuorten aikuisten monimutkaisiin ja liminaaleihin siirtymäkokemuksiin sekä

nuorten aikuisten kokemukseen olla "välitilassa". Tämä liminaalitila osoittautuu haastavaksi yksilölle, mutta se tuo myös haasteita palvelujärjestelmälle ja ammattilaisille, joiden kanssa nuoret ovat vuorovaikutuksessa.

Tutkimus peräänkuuluttaa laajempia rakenteellisia muutoksia, jotka toimisivat vastavoimana epävarmuuksille ja paineille, joita nuoret kohtaavat ja kokevat työelämän kynnyksellä. Lisäksi tutkimus esittää, että nuorten aikuisten toivomat, myönteiset etenemiset koulutus- ja työmarkkinoilla ovat mahdollisia, mutta parhaiten ne voivat toteutua silloin, kun yhteiskunnassa on tilaa ja aikaa nuorten aikuisten etsinnälle ja pohdinnalle sekä vastavoimia työmarkkinoiden prekarisoitumiskehitykselle: avoimia työpaikkoja hyvillä työehdoilla sekä tarvittavaa tukea myös työelämäsiirtymissä.

Asiasanat: siirtymät, elämänkulku, toimintamahdollisuudet, toimijuus, liminaalisuus, työelämä, tulevaisuus, seurantatutkimus, Ohjaamo

Abstract

This study examines how young adults, positioned at the margins of the labour market, experience the opportunities and challenges presented by contemporary labour and education systems, and how they envision their futures within this context. The research explores how ideals of life progression, the norms of a work-centered society, precarious labour market situations, and societal crises (such as the COVID-19 pandemic) intersect with young adults' opportunities for action and future outlooks. By investigating the role of work in these young adults' lifeworlds from a longitudinal perspective, the study analyses how work is perceived by those seeking their place within it, and how their life trajectories and positions upon entering the labour market take shape and are renegotiated. The study also aims to demonstrate how diverse methodological approaches can contribute to a deeper understanding of young people's holistic well-being and the issues that arise during transitional phases. The study seeks to address the following overarching research questions: 1) How do young adults perceive their opportunities to act, navigate transition processes, and shape their future in an uncertain present? 2) How do young adults experience the liminal phase as they transition into adulthood and the labour market?

The theoretical framework is grounded in the questions posed by youth research on transitions, interdisciplinary life-course studies, and theories of agency and capabilities. The first part of the research material consists of 34 individual interviews with young adults aged 18-29, conducted between 2016 and 2017. The second part comprises 40 three-year individual interviews with young adults aged 18-29, conducted between 2018 and 2020. This data is part of the Ohjaamoista työelämään project (2018–2025), which examines the daily lives, career paths, and professional support for so-called NEET (Not in Education, Employment, or Training) youth. A common feature of both datasets is that all participants are young adults who have engaged with Ohjaamo, a service designed to help youth transition into education or employment.

The study consists of four peer-reviewed articles and book chapters, as well as a concluding section. Based on content analysis, the research identifies how work life functions as a domain in the life course of young adults, how their paths and positions are shaped at the threshold of the labour market, and what future hopes they have. Firstly, the study investigates the meanings that young adults in precarious labour market situations attach to work and to the relationship between work and identity. Secondly, the study examines, through a longitudinal research design, how young adults' paths and positions at the threshold of the labour market take shape. Thirdly, the study maps the capabilities of young adults on the margins of the labour market. It investigates which factors hinder the realization of their agency in the pursuit of employment. Finally, the study explores how young adults perceive their future in a time characterized by uncertainty and societal crises.

Based on the results, I argue that transitions need to be understood as complex and dynamic processes that can vary in time and form, where factors such as individual circumstances and societal contexts play a central role. Being in the space between youth and adulthood is framed in the study as a liminal state. This liminal state is often complex and emotionally charged for the individual, yet it also has implications at the systemic level. It challenges welfare institutions and professionals, who tend to operate based on more linear and norm-driven conceptions of life transitions. At the same time, liminality has two sides to it: it can be both burdensome and transformative, marked by vulnerability yet also be rich with potential.

The study calls for broader structural changes to counteract the uncertainties and pressures faced by young adults at the threshold of the labour market. It also suggests that the positive advancements young adults wish for in education and employment are achievable, but they can best be realized when society allows space and time for young adults to explore and reflect, while also counteracting the increasing precarization of the labour market: providing open jobs with good working conditions and the necessary support for transitions into the workforce.

Keywords: transitions, life course, capability approach, agency, labour market, liminality, future, longitudinal research, Ohjaamo

Förord

Jag vill inleda med att rikta 74 tack till alla de unga vuxna som delat med sig om sina vägar och omvägar till vuxen- och arbetslivet inom ramen för denna studie. Tack för att ni möjliggjort denna forskning genom er tillmötesgående inställning. Er öppenhet har inte bara bidragit till att belysa de utmaningar och möjligheter ni själva mött, utan också till en strävan att förbättra livet för andra i liknande situationer. Det har varit speciellt viktigt för er att denna kunskap kommer andra till gagn. Tack för att ni ville berätta.

Ett stort tack till mina handledare, professor emerita Ilse Julkunen och professor Helena Blomberg-Kroll. Tack för att ni hindrade mig från att gå allt för vilse under denna process. Ilse, tack för att du stöttat och uppmuntrat mig i mina studier i socialt arbete och akademiskt skrivande ända sedan åren på Soc&kom. Du har inspirerat mig och öppnat dörren till forskning om unga, till praktikforskningens fascinerande värld, till många nordiska och internationella sammanhang och relationer. Helena, jag vill även tacka dig för allt stöd sedan de tidiga studieåren. Tack speciellt för din skarpa och alltid konstruktiva feedback. Tack för att du så ofta satt ord på det jag själv inte kunnat.

Tack till universitetslektor Anu-Riina Svenlin och docent och överlärare Jaakko Helander för förhandsgranskning av avhandlingen. Tack vare era insiktsfulla kommentarer och konkreta förbättringsförslag blev avhandlingen en bättre helhet. Ett stort tack för att ni tog er tid att stödja mig vidare i mitt arbete. Ett varmt tack till docent och universitetslektor Anne Harju för att du ställer upp som opponent.

Jag tror inte jag skulle vara här idag, om det inte vore för ungdomsforskare och docent Mirja Määttä. Ett hjärtligt tack för att du välkomnade mig med i *Ohjaamoista työelämään*-forskningsprojektet år 2018. Detta samarbete kom att bli väldigt värdefullt, då jag som doktorand erbjöds en unik möjlighet att jobba i tätt samarbete med en så erfaren ungdomsforskare. Att skriva artiklar tillsammans med dig har varit lärorikt och givande. Via dig fick jag även möjligheten att ta del av forskningssamarbetet kring boken *Elämää korona-ajassa. Poikkeusolot nuorten aikuisten kokemana*. Att få samarbeta med åtta andra forskare i olika stadier av sin karriär mitt i covid-19-pandemin kom att bli en erfarenhet jag ser tillbaka på med värme. Kiitos Mirja!

Jag vill också rikta ett varmt tack till ungdomsforskare och universitetslektor i socialt arbete Matilda Wrede-Jäntti. Tack för att du alltid visat intresse för mitt arbete och för de artiklar vi skrivit tillsammans.

Tack till professor Timo Harrikari, som fungerar för närvarande som ämnesansvarig i socialt arbete vid statsvetenskapliga fakulteten. Tack till hela arbetsteamet för gemenskap och stöd. Ett hjärtligt tack till min närmaste kollega universitetslektor Katri Viitasalo. Tack för din klokhet, lyhördhet och humor. Jag är tacksam att få ha just dig som arbetspar! Tack till mina fina kolleger inom socialt arbete vid Soc&kom: universitetslärare Marina Bergman-Pyykkönen, universitetslektor Tobias Pöttsch och professor Kristina Gustafsson. Marina, ett stort tack för all hjälp på slutrakan med avhandlingen! Tack till biträdande professorer Maija Jäppinen och Pia Eriksson för samarbetet under årens lopp och för närvarande inom Helsinki Practice Research Centre (HPRC). Tack även till min kollega universitetslektor Harry Lunabba för allt samarbete.

Att skriva tillsammans med andra har visat sig vara så mycket mer givande, än att kämpa på allena. Jag vill rikta ett speciellt tack till gruppen Vertaistuellan tohtoriksi -ryhmä, som initierades av Outi Koskinen våren 2022. Ett stort tack även till mina doktorandkolleger: Johanna Hedman, Nanne Isokuortti, Petra Malin, Kaisa Pasanen, Tiina Lehto-Lundén, Heidi Muurinen, Ilona Fagerström och Fanny Södergran. Tack även till Hanna Rissanen för samarbetet kring de artiklar vi skrivit tillsammans.

Jag vill även tacka mina kolleger från åren inom Helsingfors stad och Mathilda Wrede-institutet (2014–2019). Ett varmt tack till min förman inom Helsingfors stad, Kirsi Brummer. Ett innerligt varmt tack riktas även till VD Torbjörn Stoor vid FSKC. Tack även till Helsingfors stad, Ella och Georg Ehrnrooths stiftelse och Svenska kulturfonden för doktorandstipendier, vilka möjliggjort arbetet med avhandlingen.

Tack till mina vänner, som det tillsammans med varit möjligt att fokusera också på något helt annat. Ett speciellt tack till Anja, Susanna, Pia och Frida. Ett varmt tack till mina föräldrar Irmeli och Christian. Tack för att ni alltid varit närvarande i mitt liv och mina åtaganden. Tack för att ni också uppmuntrat mig till att lägga avhandlingen åt sidan, då andra saker varit viktigare. Tack till mina kära systrar Emmy och Anni. Tack till mina svärföräldrar Jorma och Tuija samt svägerska Nina-Sofie. Thomas, tack för allt tålamod, tack för vardagen. Kiitos Rauha! Kiitos jazztanssi! Kiitos musiikki!

Denna avhandling tillägnas vår dotter, Maj.

I Helsingfors en söndag i april 2025,

Frida Westerback

Innehåll

Abstrakt	iii
Tiivistelmä	v
Abstract	vii
Förord	ix
Lista över tabeller och figurer.....	xiii
Lista över ursprungliga artiklar	xiv
1 Inledning	1
2 Övergången till vuxen- och arbetsliv som forskningsobjekt.....	6
2.1 Övergången till arbetslivet som en del av livsloppet.....	7
2.2 Det arbetscentrerade samhället	8
2.3 Forskningskontexten: Sektorsövergripande samservice som främjar sysselsättning.....	10
2.3.1 Stöd- och vägledningsservicen Navigatorn.....	12
2.3.2 Tidigare forskning om Navigatorn.....	13
3 Forskningens konceptuella och teoretiska utgångspunkter.....	15
3.1 Samtidsdiagnosers koppling till övergångar och livslopp.....	16
3.2 Unga vuxnas aktörskap på tröskeln till vuxen- och arbetslivet	18
3.3 Att främja ungas förmågor i marginalen av arbete och studier	19
3.4 Övergången till vuxenlivet – ett liminalt tillstånd	21
4 Avhandlingens forskningsmaterial.....	24
4.1 Socialkonstruktionism och kritisk ungdomsforskning som metodologiskt förhållningssätt.....	25
4.2 Forskningsgrepp: kvalitativt och longitudinellt	27
4.3 Forskningsfältet: Navigatorn i Helsingfors, Vanda och Lahtis	28
4.4 Sammanställning och analys av forskningsmaterial	31
4.5 Forskningsetiska överväganden	44
5 Resultat	50
5.1 Artikel I: Prekära arbetsmarknader och unga vuxnas strategier att navigera under arbetscentrerade samhällsnormers tryck.....	52

5.2	Artikel II: Unga vuxna på arbetsmarknaden och vid dess tröskel – Ett livsloppsperspektiv.....	54
5.3	Artikel III: Att stödja unga vuxna i komplexa och osäkra övergångar på arbetsmarknaden – Perspektiv från förmågeansatsen.....	56
5.4	Artikel IV: Ideala övergångsmönster i unga vuxnas berättelser under covid-19-pandemin.....	58
6	Slutsatser	60
6.1	Centrala resultat	60
6.2	Metodologiska överväganden, studiens begränsningar och fortsatt forskning	65
6.3	Forskningens relevans och implikationer för ungdomsforskning och socialt arbete.....	67
	Källor.....	70

Lista över tabeller och figurer

Figur 1	Ungdomsarbetslöshet, % av den 18–24-åriga arbetskraften (Helsingfors, Vanda och Lahtis)	30
Figur 2	Ungas välfärdsområden baserat på Martha Nussbaums centrala förmågor	33
Bild 1	Exempel på informants arbetslivserfarenheter i form av livslinje (Polkuni työelämään -viiva)	37
Bild 2	Exempel på en informants val av bild som illustrerar hens framtid (Foto: Johannes Plenio, Pexels)	38
Tabell 1	Intervjuteematik i omgång I och II av intervjuer 2016–2018	32
Tabell 2	Delpublikationernas forskningsmaterial och analysmetoder	41
Tabell 3	Översikt över delstudierna och centrala resultat	51

Lista över ursprungliga artiklar

Denna doktorsavhandling bygger på följande publikationer:

- I Westerback, Frida & Rissanen, Hanna (2020) Prekaarit työmarkkinat ja nuorten aikuisten strategiat luovia työkeskeisen yhteiskunnan normien puristuksissa. Ingår i Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (red.) Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 226. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 120–145.
- II Määttä, Mirja & Westerback, Frida (2022) Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnyksellä – Elämänculun näkökulma. Nuorisotutkimus 3/2022. (Dolat förstaförfattarskap)
- III Westerback, Frida (manuskript inlämnat för bedömning) Supporting Young Adults in Complex and Insecure Labour Market Transitions – Perspectives from the Capability Approach.
- IV Määttä, Mirja & Westerback, Frida (2024) Elämässä etenemisen ideaali nuorten aikuisten korona-ajan kertomuksissa. Ingår i Päivi Honkatukia, Jenni Kallio & Mirja Määttä (red.) Elämää korona-ajassa – Poikkeusolot nuorten aikuisten kokemana. Tampere: Vastapaino. (Dolat förstaförfattarskap)

Till publikationerna hänvisas i texten enligt deras romerska ordningsnummer.

1 Inledning

”Jag vill inte att arbete ska vara det som definierar mig och ger mig mitt värde. Ändå verkar arbete vara en förutsättning för att få vara en fullvärdig medlem av vårt samhälle. Man ska gå i skola, utbilda sig, jobba heltid, skaffa hus och barn – och sedan gå i pension.” (Hbl 22.9.2024)

Så reflekterar 21-åriga Anna Munk Herrmann över sitt livslopp och relation till arbetslivet i en tidningsartikel i Hufvudstadsbladet hösten 2024. Hon uttrycker en önskan om att arbete inte skall vara den faktor som definierar hennes identitet, människovärde eller delaktighet i samhället (jfr Kallio 2023; Ågren 2024). Anna Munk Herrmann tar avstånd från den normativa synen på övergångar och livslopp, även om hon samtidigt jämför sig med den, och strävar i stället efter att leva enligt sina egna värderingar och önskningar. Denna inställning speglar en bredare tendens bland unga vuxna att omvärdera och ifrågasätta traditionella synsätt på arbetslivets villkor. Enligt Cahill och Leccardi (2020) kräver förlusten av trygghet och kontinuitet, i relation med det splittrade sambandet mellan utbildning och arbete och den utbredda osäkra sysselsättningen, nya sätt att tänka på nuet i relation till framtiden. Det är dock viktigt att notera att denna perspektivförskjutning eventuellt inte är representativ för alla unga vuxna. För dem som har haft svårt att få fotfäste på arbetsmarknaden, kan ett stabilt arbete spela en helt annan, avgörande roll. För dessa individer är arbete inte bara en källa till inkomst, utan också en nödvändighet för att uppnå ekonomisk trygghet, socialt erkännande och personlig självständighet. I deras fall kan arbetet fortfarande vara centralt för identitetsformeringen, eftersom det ofta representerar en väg ut ur osäkerhet och marginalisering. (t.ex. Beckman & Andersson 2018; Westerback & Rissanen 2020.)

Trots att övergångarna till vuxen- och arbetslivet blivit mer mångdimensionella och komplexa, lever förväntningen om normativitet och linearitet kvar, både på en samhällelig nivå och hos individen. På samhällsnivå finns en förväntan att unga ska följa en tydlig och linjär väg till arbetslivet, medan det på individnivå kan innebära en inre press att leva upp till dessa normer och följa 'rätt' väg genom livet. Ung individer själva jämför sina livsbanor med en normativ modell för livsloppet, trots att denna i många avseenden inte längre återspeglar de verkliga

möjligheterna. (Woodman 2009; Aapola & Ketokivi 2013; Beckman & Andersson 2018.)

Denna avhandling syftar till att undersöka hur unga vuxna, som befinner sig i arbetslivets och utbildningens marginal, upplever de möjligheter och utmaningar som samtida arbets- och utbildningsmarknader medför, och hur de föreställer sig sin framtid i detta sammanhang. Studien fördjupar sig i hur ideal om personlig och professionell utveckling, normer i ett arbetscentrerat samhälle, osäkra arbetsmarknadsvillkor samt samhällseliga kriser, såsom covid-19-pandemin, samverkar och formar de ungas aktörskap, förmågor och framtidsutsikter. Genom att undersöka arbetslivets framträdande roll i dessa ungas livsvärldar i ett longitudinellt perspektiv, analyseras hur arbetslivet ter sig för dem som söker sin plats i det, samt hur deras livslopp och positioner vid inträdet till arbetsmarknaden tar form och omförhandlas. Studien syftar även till att belysa hur en metodologisk mångfald kan bidra till fördjupad förståelse av unga och unga vuxnas holistiska välbefinnande och de frågeställningar som aktualiseras i övergångsskeden. Av vikt är även att studien genomgående utgår från de ungas egna perspektiv.

Studien platsar inom fältet för ungdomsforskning, socialt arbete och sociologi. Forskningen bidrar till aktuell finländsk ungdomsforskning med fokus på övergångar, vuxenblivande och unga vuxnas relationer till arbetslivet och välfärdstjänster (t.ex. Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015; Aaltonen & Kivijärvi 2017; Toiviainen 2019; Määttä & Souto 2020; Helne & Hirvilampi 2021; Vehkalahti & Aapola-Kari & Armila 2021; Kallio 2023; Ågren 2024). Tematiken har även behandlats tidigare av nordiska och finska forskare inom socialt arbete (t.ex. Julkunen 2002; Angelin 2009; Wrede-Jäntti 2010; Juvonen 2015; Bak Nielsen m.fl. 2022; Frøylund m.fl. 2022; Ylistö 2023).

Den föreliggande studiens främsta vetenskapliga bidrag består i hur den, med hjälp av skiftande teoretiska begrepp och metodologiska angreppssätt, fördjupar förståelsen av unga vuxnas övergångar till vuxenlivet och arbetsmarknaden. I denna studie betraktas övergången till vuxenlivet och inträdet i arbetslivet som nära sammanlänkade delar av ungas övergångsprocesser (t.ex. Arnett 2000). Det resulterande kunskapsbidraget är både mångdimensionellt och innehållsrikt. Det är dessutom värt att understryka att longitudinella studier inom socialt arbete är ovanliga, vilket ytterligare förstärker studiens vetenskapliga relevans. Även om denna studies kontext är stöd- och vägledningsservicen Navigatorn, är resultaten relevanta för vuxensocialarbete och i synnerhet socialt arbete med unga vuxna. Inom vuxensocialarbetet har idealet om aktivt medborgarskap och betoningen på individens ansvar bidragit till ett ökat fokus på klienters ansvarstagande (Jokinen 2016, 138–140). Detta medför en risk för att socialarbetets egna mål underordnas arbetsmarknadspolitiska agendor, och att klienters delaktighet främst bedöms utifrån deras deltagande i arbetslivet (Välimäki m.fl. 2024). Trots välmenande intentioner kan socialt arbete därmed komma att reproducera känslor av

utanförskap bland unga vuxna. Samhällets fokus på de ungas ekonomiska nyttovärde, snarare än deras välbefinnande, kan förmedla ett budskap om att de är intressanta främst som arbetskraft. (Svenlin & Matthies & Turtiainen 2021; Perttula 2021.)

Studiens empiriska material har samlats in inom ramen för Navigatörn-servicekoncepten i Helsingfors, Vanda och Lahtis under åren 2016–2020. Vanda och Lahtis utgör servicepunkterna inom ramen för det longitudinella forskningsprojektet *Ohjaamoista työelämään -seurantatutkimus 2018–2020*, som undersöker vardagsliv och arbetslivsstigar för så kallade NEET-unga ("Not in Education, Employment, or Training")¹, samt det stöd som erhålls från professionella. Stöd- och vägledningsservicen Navigatörn i Finland är en multiprofessionell sektoröverskridande lågröskel serviceplattform (One-Stop Guidance Center) som erbjuder information och vägledning i frågor som berör arbete, studier, livshantering och välmående till unga vuxna under 30 år. Till Navigatörn-servicemodellens centrala målsättningar hör att stödja unga vuxna i övergången till arbete, studier eller annan sysselsättning. Genom ett sektorsövergripande och mångprofessionellt synsätt strävar man efter att stödja unga vuxna som står långt från arbetsmarknaden att hitta sin plats i samhället. (ANM 2018.) Forskningsresultaten kan tillämpas i till exempel välfärdstjänster riktade till unga vuxna (så som Navigatörn eller TYP²), vuxensocialarbete (socialt arbete med unga) och uppsökande ungdomsarbete eller ungdomsverkstadsverksamhet samt ungdomspolitik.

Avhandlingen bygger på ett kvalitativt och utforskande forskningsanslag, där kvalitativa intervjuer har använts för att fånga och förstå de ungas perspektiv, med fokus på deras vardag och arbetslivsrelaterade upplevelser (Kvale & Brinkmann

¹ NEET är en förkortning av definitionen "Not in Employment, Education or Training", dvs. inte i arbete, utbildning som leder till examen eller kursutbildning. Definitionen i Statistikcentralens arbetskraftsundersökning "andelen unga som inte arbetar, studerar eller fullgör värnplikt" beskriver andelen unga i åldern 15–24 år som inte arbetar, studerar för examen, deltar i kursutbildning eller är beväring eller i civiltjänst av hela åldersgruppen. (Statistikcentralen 2024.) Parallellt med ungdomsarbetslöshet har NEET-indikatorn fått alltmer utrymme i den internationella arbetsmarknadsforskningen. OECD-rapporten *Education at a Glance* (2016) fick stor uppmärksamhet i Finland speciellt på grund av att rapporten pekade på att andelen finländska unga män i åldern 20–24 år med så kallad NEET-status ökat. Rapporten visade att dryga 18 procent av finländare i åldern 20–24 år befinner sig i denna situation. Ökningen var betydande: hela 5,3 procentenheter i jämförelse med år 2005 då andelen var 13 procent. (OECD 2016.) Andelen NEET-unga i åldern 18–24 år ökade under covid-19-pandemins första år 2020, men minskade 2021 och var lägre än före pandemin i flera länder, inklusive Finland, där andelen sjönk med nästan 3 procentenheter från 14,8 % till 11,9 % (Statsrådet 2022).

² TYP står för sektorsövergripande samservice som främjar arbetskraft.

2009). De fyra delstudierna I–IV är inriktade på att undersöka unga vuxna som varit servicebrukare inom Navigatorn-servicemodellen.

Detta sammanfattande kapitel integrerar, sammanfattar och fördjupar forskningsinsatserna från de fyra enskilda studierna (artiklar I–IV). Kapitlet strävar efter att besvara följande övergripande forskningsfrågor:

- 1) Hur upplever unga vuxna sina möjligheter att agera, navigera övergångsprocesser och forma sin framtid i en samtid präglad av osäkerhet?
- 2) Vad kännetecknar unga vuxnas upplevelser av att befinna sig i ett liminalt tillstånd under övergången till vuxen- och arbetslivet?

Delstudierna I och II fokuserar på hur dessa unga vuxna upplever osäkerheten på arbetsmarknaden och vilka strategier de utvecklar för att navigera gentemot normerna i ett arbetscentrerat samhälle. Delstudie III undersöker de yttre omständigheter som begränsar de ungas förmågor vid avgörande övergångsskeden. I delstudie IV riktas uppmärksamheten mot en särskild grupp unga vuxna som har mött långvariga svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Sammantaget ger dessa delstudier en mångfacetterad bild av de utmaningar och möjligheter som unga vuxna möter i en föränderlig arbets- och utbildningskontext. På basen av resultaten argumenterar jag för att övergångar behöver förstås som komplexa och dynamiska processer som kan variera i tid och form, där faktorer som individuella omständigheter och samhällseliga kontexter spelar en central roll. Det som förenar de fyra delstudierna är de unga vuxnas komplexa och liminala erfarenheter av övergångar – en känsla av att befinna sig i ett tillstånd av att vara "mitt emellan". I detta sammanfattande kapitel introduceras begreppet liminalitet som ett nytt och sammanhållande analytiskt ramverk (van Gennep 1960; Turner 1967; 1977; Furlong m.fl. 2018). Begreppet liminalitet är användbart för att belysa dissonansen mellan traditionella förväntningar på fasta heltidsanställningar i industrisamhällen och den ökande normaliseringen av osäkra arbetsvillkor för unga. Det liminala tillståndets utmaning, ligger i dess öppna och obestämda temporala karaktär – det finns inga garantier för när eller om denna period av osäkerhet övergår i stabilitet. (Furlong m.fl. 2018.) Det liminala tillståndet framträder inte bara som en utmaning för individen själv, utan ställer även krav på det institutionella servicesystemet och de professionella aktörer som unga vuxna möter.

Avhandlingen bidrar ytterligare med viktiga metodologiska resultat. Dessa har även en naturlig koppling till det sociala arbetets praktik. Metodologiskt möjliggör det kvalitativa longitudinella forskningsgreppet långvariga ömsesidiga forskningsrelationer, genom vilka tillträde har skapats till de ungas livsvärldar. I avhandlingen har jag hämtat inspiration från tanken om sociologiskt lyssnande,

som innebär att uppmärksamma inte bara deltagarnas berättelser, utan även det som kan vara svårt att sätta ord på. På vilka sätt kan vi förbättra vår förmåga att lyssna till unga och förstå deras perspektiv? I sociologiskt lyssnande betonas vikten av att koppla individuella livssituationer till bredare samhälleliga och historiska sammanhang – en "sociologisk fantasi" som är avgörande för att tolka och förstå upplevelser i ett större perspektiv. (Back 2007.) I praktiken har detta inneburit att olika redskap, så som livslinjer, fotografier eller uppgiftsbaserade metoder, använts i samband med intervjuerna, i syfte att främja informanternas delaktighet och minska på forskarnas tolkningar av de ungas upplevelser, känslor och tankar. På ett analytiskt plan har det även handlat om att vara uppmärksam på sådant som kan vara svårt att verbalisera, och om att som forskare vara lyhörd för det som sker i det interaktiva samspelet under forskningsintervjuerna. Det är en process präglad av kontinuerlig reflektion och omförhandling. I artikel IV synliggörs detta genom analys av metaforer unga vuxna använder för att skildra sina livsvägar.

Precis som i praktiskt socialt arbete med unga vuxna, är det även svårt att ange en tydlig slutpunkt för den här typen av forskning. Vid nästa möte kan de ungas situation och de betydelser de tillskriver sina upplevelser ha förändrats radikalt jämfört med tidigare. Den dynamik som präglar övergångsfasen mellan ungdom och vuxenliv låter sig inte fångas i definitiva tolkningar. Livssituationerna är ständigt i rörelse, och vi kan aldrig förutse vad nästa möte för med sig. (jfr Käyhkö & Armila 2022.) Snarare än att leverera definitiva svar, ger studien en glimt av ett pågående skeende – ett försök att fånga en flyktig verklighet i ständig förändring.

Detta sammanfattande kapitel är disponerat enligt följande. Kapitel 2 presenterar övergången till vuxen- och arbetslivet, dels som en del av livsloppet, dels hur denna övergång ter sig i ett arbetscentrerat samhälle som Finland. I kapitlet presenteras även den forskningskontext som studiens material har insamlats inom, stöd- och vägledningsservicen Navigatorn samt tidigare forskning relaterad till Navigatorn. I kapitel 3 introduceras forskningens konceptuella och teoretiska utgångspunkter med unga vuxnas aktörskap och förmågor i fokus. Kapitlet belyser också liminala upplevelser av övergångsprocesser, hur dessa kan upplevas och vilka konsekvenser de kan medföra. I kapitel 4 redogörs för avhandlingens forskningsmaterial, analys och forskningsetiska överväganden. Kapitlet inleds med en inblick i socialkonstruktionism och kritisk ungdomsforskning, som utgör studiens metodologiska förhållningssätt. I kapitel 5 presenteras analyser, resultat och slutsatser av varje delstudie, medan kapitel 6 sammanfattar dessa resultat och diskuterar även studiens begränsningar och framtida forskning. Avslutningsvis diskuteras studiens relevans för ungdomsforskning och socialt arbete.

2 Övergången till vuxen- och arbetsliv som forskningsobjekt

Förändringar i unga vuxnas livsvillkor, men också förändringar gällande servicesystemet och arbetsmarknaden har ökat på behovet av kunskap gällande unga vuxna och välfärdstjänster riktade till dem (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015; Aaltonen & Kivijärvi 2017; Olofsson 2018). Inom den finländska ungdomsforskningen har temat övergångar och vuxenblivande vuxit under de senaste åren, till skillnad från ungdomskultur, subkulturer och fritidsrelaterade frågeställningar, som den andra dominerande inriktningen. Att forskningsintresset breddats hänger ihop med samhällseliga kriser, så som ekonomiska recessioner (den globala finanskrisen 2008 som den senaste) och ungdomsarbetslöshet som påföljd (Aaltonen & Kivijärvi 2017, 8). Utöver ekonomiska recessioner, har den globala covid-19-pandemin, klimatförändringen och det pågående kriget i Europa (den så kallade trippelkrisen) och Gaza inverkan på de ungas livsvillkor. Arbetsmarknaden genomgår en förändring, där automatisering av arbetsuppgifter till följd av digitalisering och robotisering håller på att ske. Icke-standardiserade arbetsrelationer och förstärkning av entreprenörskap, bland annat i takt med att plattformsekonomin växer, ställer krav på kontinuerligt lärande och utveckling av sociala färdigheter. (t.ex. Alasoini m.fl. 2022; Mattila 2019.) Enligt Fogde (2011) påverkar den flexibla kapitalismen individen genom att skapa en mer splittrad yrkesidentitet och osäkerhet. Detta tvingar människor att kontinuerligt anpassa sig till arbetslivets ständigt föränderliga och flexibla villkor (jfr Sennett 2000; Bauman 1998).

Precis som många andra länder, har Finland genomgått en strukturomvandling. Arbetsmarknaden har blivit segregerad genom att de genomsnittliga lönejobben minskat, medan de låglönade sektorerna och sektorerna som kräver hög kompetens vuxit (Böckerman & Vainiomäki 2014). Den förändrade arbetslivskontexten har således försvårat möjligheterna att få en stadigvarande fot i arbetslivet. Beckman och Andersson (2018, 531) menar att detta får konsekvenser för villkoren kring vuxenblivandet. De beskriver en tydlig dissonans mellan unga vuxnas viljestrukturer och de möjlighetsstrukturer som finns i samhället. Det de unga själv vill överensstämmer således inte nödvändigtvis med de möjligheter som finns till förfogande (även Archer 2007; Furlong m.fl.

2018). I ljuset av dessa förändringar är det av vikt inom ungdoms- och socialvetenskaplig forskning att undersöka hur denna strukturomvandling påverkar ungas livsvillkor och framtidsutsikter. I föreliggande kapitel presenteras övergången till arbets- och vuxenliv som forskningsobjekt. Kapitlet öppnar upp komplexiteten relaterad med övergångar och vilken inverkan ett arbetscentrerat samhälle kan ha på en ung individ som söker sin plats.

2.1 Övergången till arbetslivet som en del av livsloppet

Även om flertalet unga vuxna bemästrar övergången från utbildning till arbete utan större svårigheter, finns det unga som ställs inför utmaningar i detta livsskede. År 2020 fanns det enligt registerdata cirka 77 500 unga i åldern 18–25 år i Finland som varken studerade eller arbetade. Detta motsvarar ungefär 16 procent av hela åldersgruppen. Unga som står utanför arbete och utbildning har ofta flera överlappande faktorer som speglar sårbarhet i deras liv. Av de unga utanför arbete och utbildning hade en fjärdedel befunnit sig i samma situation i minst tre år, vilket återspeglar en förhöjd och långvarig risk för utanförskap. (Jernström & Sirniö 2023.)

Begreppet övergång (*transition*), ett av de centralaste nyckelbegreppen inom ungdomsforskning, har utvecklats till en inflytelserik metafor som omformats och debatterats ihärdigt bland ungdomsforskare internationellt sedan 1980-talet (t.ex. Côté 2000; du Bois-Reymond & Stauber 2005; Heinz 2009; Cuervo & Wyn 2014; Aaltonen & Berg 2018). Med begreppet har man försökt omfatta och beskriva ungas väg till vuxenlivet (Aaltonen & Berg 2018). Centrala övergångar som har undersökts inom ungdomsforskning inkluderar övergången från grundskola till andra stadiets utbildning och eventuellt vidare till högre utbildning, från utbildning till arbetsliv, flytten till eget hem och att eventuellt bilda familj (t.ex. Wyn & White 1997; Shanahan 2000; Walther 2006). I takt med att övergångar blivit allt mindre linjära och mer präglade av växlingar mellan utbildning, sysselsättning och arbetslöshet, har flera forskare ifrågasatt det normativt styrda begreppet (t.ex. Furlong & Woodman & Wyn 2011; Wood 2017). Vissa förespråkar att begreppet bör överges till förmån för mer flexibla teoretiska ramverk som bättre kan kontextualisera ungas liv inom deras kulturella och sociala sammanhang (Cuervo & Wyn 2011). En anledning till detta är att ett övergångsfokus skapat en dikotomi mellan normativa och icke-normativa vägar, där vissa unga ses som framgångsrika, medan andra betraktas som misslyckade (Stein 2005; Zittoun 2009). En del forskare ser dock ett mervärde i ett koncept som fångar övergångskaraktären i ungdomstidens livsfas, utan att värdera varken takt, riktning eller längd av dessa övergångar (t.ex. MacDonald m.fl. 2001; MacDonald & Shildrick 2018; Aaltonen & Berg 2018).

Trots kritiken inom ungdomsforskning, dominerar det linjära synsättet på övergångar fortfarande forskning, policy och praktik (Smith & Dowse 2019). När det kommer till unga vuxna med mångfacetterade servicebehov, innebär övergångar även komplexa och ofta motsägelsefulla övergångar inom servicesystemet (Määttä & Keskitalo 2014; Collings m.fl. 2016). Det är inte heller ovanligt att unga styrs snävt mot arbetsmarknaden, utan att ta hänsyn till övriga stödbehov, som nödvändigtvis inte är relaterade till sysselsättning (Gretschel & Myllyniemi 2020).

Övergångar beskrivs ofta som resor, med fokus på rörelse, mål och utveckling. Dessa övergångsmetaforer betonar en framåtblickande rörelse, där övergångar kan ske snabbt, vara utdragna, försenade eller helt avstannade. (Furlong & Cartmel 2006; Evans & Furlong 1997; Cuervo & Wyn 2014.) du Bois-Reymond och Stauber (2005) introducerade vidare begreppet "yo-yo-övergångar", som beskriver unga vuxnas typiska fram- och tillbakarörelser mellan ungdom och vuxenliv.

Queerteorier har i sin tur utmanat övergångars progressiva karaktär och fokusering på destinationer genom att erbjuda metaforer med fokus på "varandet" och inte enbart "blivandet" (Berlant 2011; även France 2008). Detta synsätt kan hjälpa oss att förstå livet för dem som inte har gjort saker normativt eller i "rätt ordning". (Thomson & Østergaard 2021; Berlant 2011; Wrede-Jäntti 2010.) Matilda Wrede-Jäntti (2010) har i sin doktorsavhandling benämnt dessa övergångsfaser för 'sökperioder'. Hon frågar sig om det i vårt samhälle finns utrymme för icke-linjära sätt att 'ordna' sin tillvaro? Även ungdomsforskare Tommi Hoikkala (1999) har framfört att en ung persons inträde i vuxenlivet kan inträffa upprepade gånger. Att befinna sig i marginalen av arbete och studier kan också betyda att man befinner sig i en kreativ tillvaro, där alternativ till det "normala" uppstår (Strandell & Julkunen & Lamminen 2004). I linje med Smith och Dowses (2019) studie om unga med kumulerade stödbehov, belyser även denna studie komplexiteten relaterade med övergångar. Övergångar handlar således inte nödvändigtvis alltid om progressivitet, utan snarare om icke-linjära sätt att bemästra nuet.

2.2 Det arbetscentrerade samhället

Utgångspunkten för denna forskning är att arbete utgör en väsentlig del av ungas livslopp. Arbetet har fått en allt större betydelse för finländska unga som livsvärde, vilket gör att många är villiga att till exempel flytta eller skjuta upp familjebildning för ett jobb. Tre av fyra unga föredrar dessutom arbete framför att leva på stöd, även om det inte skulle innebära en högre inkomst. Förtroendet för att få fast anställning är även starkt bland finländska unga. Så gott som nio av tio anser att en fast anställning är sannolik för deras kommande karriär. Däremot

oroar sig drygt en tredjedel av ungdomarna för att de inte kommer att ha ett arbete i framtiden. (Haikkola & Myllyniemi 2020.)

Konjunkturväxlingar och samhällskriser ökar ungas arbetslöshetsrisk och försvårar övergången till arbetslivet. I Finland ses arbete som centralt för livsordning och har en stark kulturell norm. Lönearbete betraktas som både en försörjningskälla och en form av livshantering, med stort värde för individen och samhället. Det finska samhället beskrivs som ett "arbetssamhälle" där arbete också upprätthåller välfärdsstaten och ger livet mening. (Rintamäki 2016; Kettunen 2008; Venäläinen 2011.) Ett arbetscentrerat tänkesätt har således stark hegemoni i det finska samhället (Kortteinen 1992; Ågren 2024). Utslagning från arbetssamhället ses i denna retorik som problematisk, eftersom lönearbete inte enbart betraktas som en försörjningskälla, utan också som en "struktur i det finska samhället" och en källa till livets mening.

Detta etos av att klara sig själv och att försörja sig själv genom arbete syns fortfarande i attitydundersökningar bland unga. I Ungdomsbarometern 2017 höll hela nio av tio unga med påståendet 'framgång i livet beror på en själv' (Myllyniemi & Kiilakoski 2017, 93–94). Liknande resultat ger Ungdomsbarometern 2023: en klar majoritet av ungdomarna (74–83%) instämmer åtminstone delvis i påståendet om att framgång i livet beror på individen själv (Kiilakoski & Happonen 2024). Cirka sju av tio anser att var och en skall sköta sina egna affärer. Samtidigt visar Ungdomsbarometern 2024 att andelen unga som är helt av samma åsikt har minskat sedan 1997. År 2024 menar 27 % att de är helt av samma åsikt. (Happonen & Kiilakoski 2025.)

Helnes och Hirvilammis (2021) studie pekar även på att unga som vuxit upp under 2010-talet är starkt präglade av etoset om självförsörjning och att klara sig på egen hand. Samtidigt framhäver de vikten av meningsfull sysselsättning och ser det som ett grundläggande mänskligt behov. I studien intar arbetslösa unga en underordnad subjektposition i jämförelse med arbetsföra individer. Denna underordning är dock inte bunden till ålder, utan samma iakttagelse har gjorts även i erfarenheter från andra låginkomsttagare, arbetslösa och pensionärer (Hirvilammi & Mäki 2013, 135).

Prekarisering samt förändrade krav och förväntningar i arbetslivet kan leda till en situation där arbetstagares och arbetssökandes personliga egenskaper betonas på ett särskilt sätt (Huilaja 2019; Jakonen 2014; Neilson & Rossiter 2008; Julkunen 2008; Vähämäki 2009). Detta kombineras med idén om att arbete utförs med hela personligheten (Jokinen 2005). Arbetslivets omvandling har också beskrivits som en utveckling från fordismens kapitalism till biokapitalism. I biokapitalismen suddas gränsen mellan arbete och fritid ut samtidigt som personliga egenskaper framhävs i arbetslivet (Morini & Fumagalli 2010; Jokinen 2018). Enligt Jokinen (2018) är en bra medarbetare social och entusiastisk, utvecklas ständigt, är anpassningsbar och lär sig kontinuerligt nya saker. Arbetet

organiseras och planeras effektivt för att eliminera slöseri av tid. Huilaja (2019) hävdar att uppskattade egenskaper hos en medarbetare inkluderar goda sociala färdigheter, en utvecklingsinriktad arbetsattityd och förmågan att både anpassa sig och förnya sig.

Ågren (2024) argumenterar för att i ett samhälle där arbete intar en central roll, bedöms och värderas individers identitet och människovärde i stor utsträckning utifrån deras förmåga att delta i arbetslivet. Om en ung person kontinuerligt får uppleva att hen inte kan leva upp till de förväntningar arbetslivet ställer, blir det svårt att upprätthålla en uppfattning om sitt egenvärde. Då återstår frågan: kan en ung person vara en betydelsefull del av samhället även om hen inte kommer in i eller vill vara del av arbetslivet? Ungdomsforskare framhåller att unga vuxna särskilt utsätts för ett starkt tryck att uppfylla dessa normer och förväntas aktivt sträva efter att integreras i arbetslivet. Inom utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken är unga inte bara föremål för stöd utan utsätts även för en betydande press att effektivt delta i arbetsmarknaden. Arbetsmarknaderna har dessutom påståtts bli alltmer oförutsägbara, vilket ställer krav på unga att utveckla färdigheter som entreprenörskap för att kunna navigera i en arbetsmarknad präglad av risker och förändrade krav (även Westerback & Rissanen 2020).

Ågren (2024) introducerar i sin doktorsavhandling begreppet 'den epistemologiska dissonansen inom arbetssamhället' för att sammanfatta och diskutera de motsägelser som unga vuxna ställs inför när de förhandlar om sin samhälleliga tillhörighet. Med hjälp av begreppet illustrerar hon de komplexa förhandlingar som unga vuxna genomgår i relation till de ibland orealistiska idealen inom arbetssamhället. Archer (2007) benämner motsvarande dissonans för kontextuell diskontinuitet (*contextual discontinuity*) för att beskriva spänningen mellan yngre generationers framtidsförhoppningar och de faktiska samhälleliga förhållandena. Denna diskontinuitet uppstår när det finns en missanpassning mellan de sociala eller kulturella sammanhang som människor föreställer sig och de faktiska möjligheter och begränsningar som finns i samhället. Det leder till en form av desorientering eller konflikt där individers subjektiva förväntningar inte matchar de objektiva omständigheterna de möter (även Furlong m.fl. 2018).

2.3 Forskningskontexten: Sektorsövergripande samservice som främjar sysselsättning

Internationellt sett finns det i alla länder unga som har utmaningar med att få fotfäste på arbetsmarknaden. Sektorsövergripande samservice som främjar sysselsättning har i flera länder erbjudits i form av så kallade "One-stop shops". Konceptet One-stop shop introducerades i Australien under 1970-talet (Wettenhall & Kimber 1996) och har sedan dess etablerats i flera OECD-länder.

Denna typ av organisering har internationellt även benämnts för ”No Wrong Door”, med vilket man avser ett arbetssätt där alla ingångar till systemet leder till någon form av stödinsats (Määttä & Keskitalo 2014). Tillvägagångssättet har tillämpats bland annat inom social- och hälsovårdstjänster i Storbritannien, USA, Australien och Norden (Memmot & Nash 2012). En målsättning med One-stop shops har varit att tackla komplex problematik (*wicked problems*), genom att integrera tjänster och göra dem mer användarvänliga, holistiska och effektiva (Lægreid & Rykkja 2015; Minas 2014). Modellen har samtidigt fått kritik för att vara en del av New Public Management (NPM), som betonar marknadsorienterade principer och effektiviseringar inom den offentliga sektorn. Kritiker menar att detta tillvägagångssätt kan leda till en överdriven fokusering på resultatmätning och kostnadseffektivitet på bekostnad av tjänsternas kvalitet och tillgänglighet (t.ex. Pollitt & Bouckaert 2011).

Nordiska erfarenheter av One-stop shops pekar på varierande utfall och resultat. I till exempel Norge etablerades den första One-stop shopen år 2006 genom den så kallade NAV-reformen (Ny Arbeids- og Velfardsforvaltning), vilket resulterade i 429 kommunala One-stop shops år 2011. One-stop shopen hade som målsättning att erbjuda ett grundutbud av insatser riktade bland annat till unga med etableringssvårigheter. NAV-reformen har kritiserats för att arbetet inte resulterat i fler personer i arbete, svagt stöd för en ökad effekt på servicebrukarnas tillfredsställelse och att effekten av en ny organisationsform är rätt begränsad. (Lægreid & Rykkja 2013, 11–12; Kvist 2018.)

I Sverige har så kallade navigatorcentrum utvecklats sedan år 2004. Syftet med verksamheten har varit att utveckla arbetsmetoder för arbetslösa ungdomar i åldern 16–25 år som befunnit sig utanför arbetsmarknaden eller som avbrutit gymnasiestudier. Genom samordning av befintliga resurser på olika orter strävade man efter att förenkla ungas etablering i samhället. En utvärdering av navigatorcentra pekar på att projekten bidragit till nya alternativa lärandemiljöer och -metoder. Samtidigt saknas en nationell reglering som styr verksamheterna och en etablerad definition av vad verksamheten innebär, vilket lett till att det finns mer som skiljer navigatorverksamheterna än som förenar dem. (SOU 2013.)

Minas (2014) har jämfört Jobbcentren i Danmark, LAFOS i Finland (TYP) och Hartz-reformen i Tyskland. I likhet med den ovan nämnda NAV-reformen, har dessa reformer även handlat om att få människor integrerade i arbetslivet. Analysen indikerar att integrerade tjänster kan leda till hårdare arbetskrav för sårbara grupper, utan att förverkliga löftet om smidiga tjänster.

2.3.1 Stöd- och vägledningsservicen Navigatorn

Stöd- och vägledningsservicen Navigatorn³ i Finland är en multiprofessionell sektoröverskridande lågtröskel serviceplattform (*One-Stop Guidance Center*) som erbjuder information och vägledning i frågor som berör arbete, studier, livshantering och välmående till unga vuxna under 30 år. Till Navigatorn-servicemodellens centrala målsättningar hör att stödja unga vuxna i övergången till arbete, studier eller annan sysselsättning. Genom ett sektorsövergripande och mångprofessionellt synsätt strävar man efter att stödja unga vuxna som står långt från arbetsmarknaden att hitta sin plats i samhället. Utöver det strävar verksamheten efter att främja unga vuxnas delaktighet, funktionsförmåga och livskompetenser. (ANM 2018.) Navigatorn är en samlokaliserad lösning, en så kallad ”en väg in”-organisation (Wikström 2018), där professionella med individen i fokus stöder unga vuxna att hitta sin plats i samhället. Verksamheten förutsätter aktivt samarbete mellan stat och kommun samt med tredje och privata sektorn.

De mångsektoriella Navigatorn-servicepunkterna är i dagsläge nationellt sett ca 70 till antalet. De sakkunniga som är främst tillgängliga inom Navigatorn-servicepunkterna är TE-byråns⁴ sakkunniga och uppsökande ungdomsarbetare. Utöver det ingår bland annat socialarbetare, socialhandledare, hälsovårdare, arbetslivspsykologer, boenderådgivare, studiehandledare och speciallärare ofta i personalen. (Valtakari m.fl. 2020.) Flertalet Navigatorn-servicepunkter öppnade sina dörrar hösten 2015 och förverkligades som treåriga pilotprojekt med delfinansiering från Europeiska socialfonden (ESF). Sedermera har verksamheten blivit permanent med tilläggsfinansiering 2017 av regeringen, som samtidigt förknippade Navigatorn-verksamheterna till målsättningen att minska på marginalisering av unga (Hallituksen puoliväliriihen taustamuistio 2017). I januari 2025 trädde lagen om sektorsövergripande främjande av sysselsättningen (381/2023) i kraft. Samarbetsmodellen innebär att Arbetskraftsmyndigheten, välfärdsområdet och Folkpensionsanstalten (FPA) gemensamt bedömer arbetslösa personers servicebehov, planerar och samordnar lämpliga insatser samt ansvarar för att processen följs upp och leder till arbete.

År 2023 besökte nationellt sett cirka 183 000 unga personer Navigatorn. Av dessa kom 106 000 i individuella ärenden, medan 76 000 deltog i gruppverksamhet. De unga som besökte Navigatorn gjorde det framför allt för att få hjälp med ärenden som rör arbete och entreprenörskap (38 procent),

³ Fi. Ohjaamo

⁴ Arbets- och näringsbyråerna (TE-tjänsterna) har avskaffats den 1.1.2025 och överförts till kommunerna.

välbefinnande och hälsa (28 procent), utbildning och studier (28 procent) samt personlig ekonomi (21 procent). (KEHA-keskus 2024.) Unga kan självständigt söka sig till Navigatorn eller bli hänvisade av någon professionell, till exempel inom f.d. TE-byrån, socialvården eller skolan.

2.3.2 Tidigare forskning om Navigatorn

Tidigare forskning gällande Navigatorn belyser verksamheten från flertalet olika perspektiv. Kohtaamo-projektet, som pågick under åren 2014–2021, hade som syfte att nationellt samordna och utveckla Navigatorn-verksamheten samt koordinera den mångdisciplinära forskningen kring temat (Kautto m.fl. 2021).

Määttä och Souto (2020) sammanfattar i sitt samlingsverk den genomgående positiva responsen servicebrukarna gett servicen. Samtidigt reflekterar de kring de normativa samhällsförväntningar som påverkar de anställdas arbete och vilken inverkan dessa har. De anställda har även själv uppgett att det är utmanande att definiera Navigatorns uppdrag och målgrupp (Määttä 2018). Detta syns även i servicebrukares komplexa livssituationer, som inte alltid varit möjliga att lösa inom ramen för servicen, samtidigt som uppmaningen varit att närma sig servicemodellen med vilka typer av frågeställningar som helst. Speciellt frågor gällande den psykiska hälsan har hänvisats till andra aktörer. (Wrede-Jäntti & Westerback 2020.) I dessa situationer kan också de ungas delaktighet lida. Lilja, Pukkila & Helanders (2021) studie visar att unga inom Navigatorn kunde hänvisas vidare utan att själva vara delaktiga i besluten. De anställdas varierande professionella och utbildningsmässiga bakgrunder leder till skillnader i förståelsen och tillämpningen av målen och innehållet i arbetet, vilket kan skapa otydlighet. Samtidigt visar Päivi Pukkilas (2023) doktorsavhandling att det mångprofessionella arbetsgreppet inom Navigatorn även omfattar samarbete med utomstående nätverk. Studien beskriver det mångprofessionella arbetet som en cyklisk process, som är i ständig rörelse och förändring (även Engeström 2004).

Valtakari m.fl. (2020) visar i sin studie att den mångprofessionella samarbetsmodellen har möjliggjort en mer heltäckande bedömning av servicebrukares situationer, vilket i sin tur har förbättrat förutsättningarna för effektivare kundprocesser. Studien pekar också på att unga i behov av mångprofessionellt stöd får hjälp snabbare och mer omfattande via Navigatorn än genom TE-byråerna. Studien hävdar vidare att det finns ett tydligt behov för verksamheten samtidigt som rollen inom kommunernas eller välfärdsområdenas servicesystem behöver förtydligas. Vaukonen och Latvala (2023) har vidare jämfört unga som varit klienter inom Navigatorn med unga som varit klienter inom TE-byrån med fokus på sysselsättning och behov av utkomststöd. Resultaten pekar på att de unga som var klienter inom Navigatorn var mer benägna att vara placerade i arbete eller studier under uppföljningstiden jämfört med dem som var

klienter inom TE-byrån. Mot slutet av uppföljningstiden fanns det dock inga skillnader mellan grupperna när det gäller sannolikheten att studera.

Sanna Toiviainen (2019) lyfter i sin doktorsavhandling fram vikten av gemenskap och socialt stöd som unga uppgett att de erhållit från Navigatorn-verksamheten. De unga upplevde att det inom ramen för Navigatorn skapades ett forum där det var möjligt att bryta den normativa diskursen om övergången till vuxenlivet. Westerback och Rissanen (2020) (artikel I i denna avhandling) hävdar vidare att Navigatorn spelar en viktig och mångfacetterad roll i stödet av ungas identitetsarbete. I denna studie uppgav många unga att Navigatorn var den första plats där de har reflekterat över sin yrkesidentitet tillsammans med en professionell. Det relationella arbetsgreppet inom Navigatorn har även lyfts fram i andra studier (t.ex. Wrede-Jäntti & Westerback 2020; Toiviainen 2020).

Mer kritiska röster har bland annat hävdat att Navigatorn-verksamheten handlar om att hantera 'ungdomsproblematiken' inom en nyliberal rationalitet och att fokus på så sätt ligger på att forma unga människor till anställningsbara medborgare redo att konkurrera på osäkra arbetsmarknader (Mertanen 2020; Mäkelä & Brunila 2021). Ari Sivenius och Hanna-Kaisa Haverinen (2020) frågar sig vidare om Navigatorn-verksamheten kopplad till den aktuella marginaliseringsdiskursen kan ha en stigmatiserande och stämplande effekt på unga. De efterlyser mer kritisk diskussion om hur verksamheten beskrivs och vilka målgrupper den riktas till.

3 Forskningens konceptuella och teoretiska utgångspunkter

I föreliggande kapitel fördjupas förståelsen av unga vuxnas position i en samtid präglad av osäkerhet, förändring och ökade krav på individens förmåga att forma sin framtid. Vad händer i övergångar och brytpunkter ur de unga vuxnas perspektiv? Trots att ungas övergångar blivit allt mer komplexa, icke-linjära och präglade av osäkerhet, lever föreställningen om ett normativt och linjärt livslopp kvar – både i samhällsstrukturer och i individers självförståelse. Samhället upprätthåller förväntningar på att unga ska följa en tydlig väg från utbildning till arbete, medan individer i sin tur ofta internaliserar dessa ideal och upplever en press att leva upp till dem. (Woodman 2009; Aapola & Ketokivi 2013.) På detta sätt undersöks hur arbetslivet framstår för unga som söker sin plats, och hur deras vägar och positioner vid arbetslivets tröskel tar form. Den teoretiska referensramen grundas i frågor som rör övergångar inom ungdomsforskning, tvärvetenskaplig livsloppsforskning, förmågeperspektiv och mynnar ut i ett fokus på liminala upplevelser av övergångsprocesser.

Jag inleder med att diskutera samtidsdiagnoser i relation till övergångar och livslopp, där livets tidigare givna vägval i allt högre grad har ersatts av fragmenterade och förskjutna övergångar. Därefter belyses hur ungas aktörskap tar form i gränslandet mellan utbildning och arbetsliv. I kapitlets tredje del presenteras förmågemodellen som ett något bredare och holistiskt perspektiv på välbefinnande. I kapitlets avslutande del riktas fokus mot unga vuxnas liminala erfarenheter – de ofta osynliga, men kännbara tillstånden av att befinna sig mellan något som varit och något som ännu inte är. Det är i dessa gränstillstånd som livsprojekt, identitet och framtid omförhandlas – varför de utgör en meningsfull lins att förstå övergångsprocesser genom. Studien fördjupar och nyanserar den befintliga forskningen om övergångar och vuxenblivande genom att rikta särskild uppmärksamhet mot erfarenheter av livet i detta mellanrum.

3.1 Samtidsdiagnosers koppling till övergångar och livslopp

Marginalisering av unga har formats till en av de mest brännande samhällspolitiska frågorna i Finland under 2000-talet. Temat har utvecklats till en maktdiskurs som ter sig så gott som vardaglig inom politiken, media och samhällsdebatten. (Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015.) Samtidigt menar Helne (2002) att marginalisering är en form av samtidsanalys eller 'samtidsdiagnos', som minst lika mycket berättar om samhället som helhet som den gör om marginalisering eller marginaliserade individer – en form av samhällelig spegel (Sandberg 2015).

Marginaliseringsdiskursen har förknippats med övergångar och specifikt med övergångsproblematik, då övergångar inte följer ett lineärt förlopp. Enligt Pohjola (2001, 198) ses ungas olika typer av avvikelser från normer och ofullständig anknytning till samhället ur ett systemperspektiv som hotande (även Satka m.fl. 2011). Vuxenblivandet betraktas av samhället som en kritisk övergångsfas, där individen förväntas ta steget från ungdom till ansvarstagande vuxen: *"Begreppet utgår från ett förhandsantagande om en enkel övergång från ett mellanskede av ungdomstillstånd till ett färdigt vuxenliv. I verkligheten är övergångarna både mångdimensionella och går i flera olika riktningar"* (Strandell & Julkunen & Lamminen 2004). I och med framgångsrika övergångar ses individen ur ett samhällsperspektiv som självständig, ansvarstagande och självförsörjande (Woodman & Wyn 2014). I takt med att valmöjligheterna ökar och övergångarna blivit mer individualiserade har övergångar blivit något där man antingen lyckas eller misslyckas, de sker i rätt tid eller för sent – och är antingen smidiga eller problematiska (Stein 2005; Zittoun 2009; Määttä & Westerback 2024).

I föreliggande studie förknippas övergångar med ett livsloppssramverk, där de ungas mångfacetterade livsvägar beaktas och utforskas. Livslopp (*life course*) syftar på individens personliga upplevelse av livets olika faser, som formas av faktorer såsom ålder, kön, betydelsefulla händelser och strukturella villkor (Settersten 2003). Under ungdomsåren fattas avgörande beslut som präglar hela livsloppet, såsom utbildnings- och yrkesval, inträde i arbetslivet, flytt hemifrån, relationsskapande och familjebildning. Glen H. Elder, Jr. (1998) lyfter fram fyra perspektiv i sin analys av livsloppet: tid, plats, relationer till andra människor och individens eget aktörskap. Exempelvis påverkas unga och deras val av de historiska förhållanden de lever i, samt av åldersrelaterade samhälleliga förväntningar. Dessutom spelar den samhälleliga kontexten, möjligheterna i bostadsområdet och kulturella normer en roll. Livsloppet formas också alltid i relation till andra, vilket gör det relationellt. Alla dessa perspektiv påverkar individens aktörskap. (Elder 1998; Hitlin & Elder 2007.)

Livslopp bör inte förväxlas med begreppet livscykel, som bygger på en föreställning om ett normativt och linjärt livsförlopp (Nikander 1999, 29). Inom konstruktionistisk livslopps forskning studeras hur individer kategoriserar och tillskriver sina livshändelser mening i relation till tid (Gubrium m.fl. 1994). Marjatta Vanhalakka-Ruoho (2014, 192) beskriver övergångar som tillfälliga 'mellantillstånd i livsloppet', där tidigare rutiner, roller och identiteter inte längre räcker till. I dessa faser tvingas individen både reflektera över sina valmöjligheter, ompröva riktningar och utforska nya möjligheter, samtidigt som hen bygger vidare på sin livsväg. Heinz (2009) understryker att människan genomgår flertalet övergångar under hela livsloppet och att det rentav är felaktigt att koppla begreppet enbart till ungdomstiden.

Enligt Levy (1996) formas livsloppet genom en växelverkan mellan yttre strukturella förutsättningar och individuella val. Individuella val, liksom även ungas tidigare livserfarenheter, påverkas i stor utsträckning av rådande möjlighetsstrukturer (*opportunity structures*), så som ekonomiska, sociala, kulturella och institutionella faktorer, som antingen kan begränsa eller underlätta individers handlingsutrymme och utvecklingsmöjligheter. Individers val och handlingar är således inte enbart ett resultat av personliga ambitioner eller kapaciteter, utan också starkt beroende av den kontext och de strukturer inom vilka de verkar. Möjlighetsstrukturer kan därmed ses som de ramar som antingen möjliggör eller begränsar individens möjlighet att förverkliga sina mål. (Roberts 2009.)

Genom ett livsloppsperspektiv utvecklas en förståelse för dagens arbetslivs- och utbildningsrealiteter utifrån unga vuxnas berättelser om de utmaningar de står inför. Dessutom belyser perspektivet hur unga lyckas navigera mellan kraven och förväntningarna från olika livsmiljöer. Livsloppsperspektivet gör det även möjligt att observera hur olika faser i en individs livslopp kan upplevas på skilda sätt: medan en ung vuxen som strävar efter en högskoleplats kan se lönearbete som en välkommen paus (Waltzer m.fl. 2022), kan arbetslivet framstå som en spänd och ibland konfliktfylld arena för en ung person som försöker hitta sin plats (Määttä & Westerback 2022).

Inom livslopps forskningen har man undersökt hur så kallade vändpunkter (*turning points*) och kritiska ögonblick (*critical moments*) formar individers livsberättelser (Purhonen & Hoikkala & Roos 2008; Thomson m.fl. 2002). Sådana vändpunkter eller kritiska ögonblick kan exempelvis vara utbildnings- eller karriärbyten, flytt, avslutade relationer eller att bli förälder (Ecclestone m.fl. 2010). Dessa händelser kan påverka individens självuppfattning och förändra relationer till både andra människor och den omgivande miljön (Clausen 1995). Smith och Dowse (2019) belyser hur kritiska ögonblick och meningsskapande tider ofta framträder under specifikt liminala perioder i ungas liv. De beskriver hur unga kan uppleva dessa perioder som statiska och präglade av osäkerhet, där

tillvaron känns fastlåst och präglas av väntan. Samtidigt visar de hur plötsliga, oväntade händelser kan bryta detta stillestånd och fungera som vändpunkter som utmanar tidigare föreställningar och öppnar nya möjligheter för meningsskapande. På så vis framstår den liminala perioden som en dynamisk och komplex erfarenhet, där stagnation och förändring samexisterar.

Begreppet livslopp har inom ungdomsforskningen kritiserats för att det kan skapa en förenklad bild av unga genom att placera dem i en gemensam generationskategori, samtidigt som det riskerar att stigmatisera dem som inte följer rådande normer och ideal (Henderson m.fl. 2007). I denna studie strävar jag efter att påvisa att begreppet tvärtom kan fungera som ett verktyg för att synliggöra de varierande och unika livsbanor unga följer. Traditionella föreställningar om åldersbestämda livsfaser och övergångar kan ses som föråldrade, då unga idag formar sina livslopp individuellt i en global och snabbt föränderlig värld (Field 2010; Kauppila & Vanhalakka-Ruoho 2012).

3.2 Unga vuxnas aktörskap på tröskeln till vuxen- och arbetslivet

Emirbayer och Mische (1998) definierar aktörskap som en process, där handlingar påverkas av dåtid, nutid och framtid. Detta innebär att aktörskapets temporalitet är förankrat i flera tidsliga dimensioner och individers handlingar formas av deras tidigare erfarenheter, deras engagemang i nuet, samt deras förmåga att föreställa sig och påverka framtida möjligheter. Aktörskap är alltså inte en enskild händelse, utan en kontinuerlig process som formas av historiska och kontextuella faktorer. Aktörskap är ytterligare en relationell och dialogisk process, där individen interagerar med andra människor, betydelser, händelser eller platser (Juvonen 2015, 35–38).

Aktörskapets temporalitet och specifikt den projektiva (*projective*) dimensionen som berör framtiden har varit i fokus för denna studie. Enligt Carmen Leccardi (2005) har en del unga vuxna betydande svårigheter i nuet att göra val och beslut som möjliggör deras orientering mot framtiden. Leccardi har kallat denna tidsorienterings karaktäristiska drag för biografisk osäkerhet (*biographical uncertainty*). Denna term beskriver osäkerheten som uppstår när unga upplever svårigheter att navigera mellan olika livsval, ofta på grund av en föränderlig och oförutsägbart framtid.

Enligt Leccardi (2014) präglar samhälleliga kriser, ständig osäkerhet och en så kallad rusningskultur unga människors uppfattningar om tid och framtid. Så kallade tidshorisonter (*temporal horizons*) byggs i samspelet mellan individers tidsmässiga orientering och sociala sammanhang. Unga människor navigerar med kort tidsspann, eftersom det är svårt att förutse framtiden och för att det är, för en del, utmanande att hitta sin plats i samhället (Leccardi 2014; Rubin 2000). Detta

tillstånd har benämnts för en expanderad nutid (*extended present*) (Nowotny 1994; Leccardi 2006; Kojo 2010). Den expanderade nutiden präglas av osäkerhet, men har också gett upphov till nya sätt att se på framtiden. För unga innebär detta både att erövra nya områden av frihet och experimenterande, men även en förlust av den tidigare självklara upplevelsen av en positiv koppling till sociala tidsramar. (Leccardi 2006.)

Tarja Juvonen (2015), som har undersökt ungas aktörskap inom uppsökande ungdomsarbete, fokuserar på hur aktörskapet utvecklas på tröskeln till vuxenlivet. Hennes forskning visar att ungas aktörskap formas i relation till deras sociala nätverk och de resurser som finns tillgängliga för dem. Kulturella "måsten" begränsar detta aktörskap, som idealt borde präglas av frihet och val. Juvonen föreslår att långvarigt stöd och samarbete inom det uppsökande arbetet är avgörande för att stärka ungas aktörskap och underlätta deras övergång till vuxenlivet, där samverkan mellan unga och professionella spelar en central roll för att skapa meningsfull förändring.

Ett sätt att utmana de kulturella "måsten" som Juvonen beskriver, är att tillämpa ett förmågeperspektiv. Ett sådant perspektiv innebär inte enbart att fokusera på om unga människor lyckas ta steget till arbete eller studier, utan också på i vilken utsträckning deras faktiska förmågor har stärkts genom olika insatser – och om valen som gjorts speglar deras egna önskemål och en reell frihet att välja.

3.3 Att främja ungas förmågor i marginalen av arbete och studier

I dagens samhälle framställs framgångsrika övergångar och etablering på arbetsmarknaden som centrala och socialt accepterade markörer för vuxenblivande. Detta synsätt har i stor utsträckning internaliserats av unga vuxna, vilket ytterligare förstärker dess normativitet. I planeringsskedet av arbetet med denna studie reflekterade jag över om de unga vuxna jag ämnar studera har likvärdiga förutsättningar att hantera sin vardag. Jag funderade också på i vilken grad de får delta i aktiviteter de värdesätter, och om de kan leva liv de själva uppfattar som meningsfulla. Slutligen ville jag förstå hur ojämlika livsvillkor påverkar deras möjligheter att forma sina livsvägar. I sammanhanget framträder ett behov av alternativa perspektiv och konceptuella ramverk som kan utmana det i kapitlets inledning beskrivna dominerande synsättet på övergångsfaser, särskilt inom socialt arbete och ungdomsarbete (Gretschel & Myllyniemi 2020). Ett sådant ramverk är förmågemodellen, som erbjuder möjligheter att ifrågasätta nyliberalt tänkande och i stället främja social rättvisa (Kjellberg & Jansson 2020). Neoliberalism präglas av marknadisering, individens ansvarstagande och styrning enligt företagsliknande ledningsprinciper (Blok 2012).

Förmågemodellen (*Capability Approach*), som utvecklats av Amartya Sen (1993) och vidare av Martha Nussbaum (2000; 2011) utgår från några centrala frågeställningar: "Vad kan människor faktiskt göra och vara? Vilka reella möjligheter har de?" Även om frågorna kan framstå som enkla, rymmer de samtidigt en betydande komplexitet (Nussbaum 2011, 8). Förmågemodellen kan definieras som en modell för jämförande utvärdering av livskvalitet och för teoretiserande kring grundläggande social rättvisa (Nussbaum 2000, 2011; Sen 1993). Nussbaum (2011) menar att genom fokusering på vad människor faktiskt har möjlighet att göra och vara, kommer vi närmare upptäckt och förklaring av sociala barriärer som hindrar vissa grupper att nå full rättvisa i samhället.

När det gäller att stödja unga vuxna i komplexa, osäkra och icke-linjära övergångar på arbetsmarknaden, vad kan förmågemodellen då bidra med? För det första har förmågemodellen använts som ett verktyg för att granska aktiveringspolitik och initiativ för att bekämpa ungdomsarbetslöshet som riktar sig till unga vuxna. Enligt Egdell och McQuaid (2016) skulle ett förmågeinformat angreppssätt inte bara fokusera på unga människors framgångsrika övergångar till arbete eller studier, utan också på om deras förmågor verkligen stärkts genom olika interventioner, eller om valen faktiskt baserades på den unga personens egna önskemål och frihet att välja. Har den unga personen fått ett jobb eller studier som de själva valt? Eller finns det andra livsområden som kräver insatser innan den unga personen är redo för arbete eller studier? Ur ett förmågeperspektiv skapas ingen verklig egenmakt (*empowerment*) om unga vuxna tvingas in i arbete eller studier för snabbt. Egdell och McQuaid (2016) menar att val baserade på individuell fri vilja och värderingar skapar mer hållbara karriärer och arbetslivsrelationer. Detta kräver dock att det finns arbetsplatser att erbjuda på arbetsmarknaden – och arbetsgivare som är villiga att möta ungas behov.

För det andra tar förmågemodellen hänsyn till att individer inte alltid kan realisera sina förmågor på grund av strukturella ojämlikheter, och att ungas val kan påverkas av omgivningens låga förväntningar (Nussbaum 2000). Detta leder till att individer anpassar sig efter sina omständigheter. Detta gäller särskilt för grupper som har internaliserat en bild av sig själva som mindre värda. Därav behöver den sociala miljön också omformas för att bli mer inkluderande (Bonvin & Orton 2009).

Hur är då förmågemodellen relevant för socialt arbete? Tidigare forskning inom socialt arbete har erkänt förmågemodellen som en värdefull metod som kan användas som ett verktyg inom socialt arbete för att utforska subjektivt välbefinnande, tackla sociala ojämlikheter på strukturell nivå och utvärdera praxis (Kjellberg & Jansson 2020). Det finns även lärdomar att dra från exempelvis hur begreppet *empowerment* har använts inom socialt arbete. Enligt Tew (2006) är detta kopplat till nyliberala idéer om varje individs personliga ansvar för sina egna handlingar. Liknande kritik har också riktats mot förmågemodellen (Dean 2009).

Kjellberg och Jansson (2020) argumenterar dock för att förmågemodellen har potential att användas i praktiskt socialt arbete, både med utsatta individer och för att bemöta sociala orättvisor på strukturell nivå. Vidare har Robeyns (2005) hävdad att förmågemodellen inte är en teori som kan förklara fenomen som fattigdom, ojämlikhet eller välbefinnande; snarare ger den ett ramverk inom vilket dessa fenomen kan konceptualiseras och utvärderas.

3.4 Övergången till vuxenlivet – ett liminalt tillstånd

Cuervo och Wyn (2014) framhåller att ett ensidigt fokus på huruvida övergångar realiseras som förväntat, riskerar att minska intresset för vad som sker mellan dessa händelser. France (2008) föreslår en förståelse av ungdom som inte enbart utgår från övergången till vuxenlivet (*becoming*), utan även betonar nuet som ett betydelsefullt tillstånd av att vara (*being*) (även Sanderson 2020). Detta perspektiv erkänner nuets betydelse och den för tillfället aktuella livserfarenheten hos unga. Ett exempel på detta är Smith och Dowses (2019) forskning om unga med komplexa stödbehov, som visar att övergångsperioder inte enbart handlar om att avancera, utan också om att samtidigt hantera komplexa och kaotiska förflutna och nutida situationer. Deras studie tillämpar ett komplexitetsperspektiv i undersökningen av övergångar, som erkänner att händelser i dessa ungas liv ofta är icke-linjära och sammanflätade. Att tillämpa ett komplexitetsperspektiv för att förstå övergångar ifrågasätter antaganden om övergångarnas natur. Genom detta perspektiv utvidgas begreppet övergångsperioder till att omfatta sammanlänkade, överlappande och intrasslade ögonblick, samt perioder av stillastående, tröghet – men också stabilitet. De studerande unga uppgav erfarenheter av kritiska ögonblick, liminala perioder och meningsskapande tider. Dock var samtliga dessa intrasslade och överlappande, snarare än sekventiella eller unika. Studien för fram att det är avgörande att förstå att unga med komplexa stödbehov ofta upplever liminala perioder av tröghet och stillastående under sina övergångar - detta är en naturlig del av deras process. Detta handlar inte om att de misslyckats med övergångar, utan om att fastna i situationer där de känner sig ensamma och isolerade. En del av detta problem beror på att det splittrade servicesystemet inte lyckas förstå den intersektionella karaktären av deras övergångar. Sammanfattningsvis hävdar Smith och Dowse (2019) att övergångar behöver förstås som dynamiska och komplexa processer som kan variera i tid och form, där faktorer som individuella omständigheter och samhällsliga kontexter spelar en central roll.

Att befinna sig mitt i övergången till vuxenlivet, kan således tolkas som ett liminalt tillstånd. Både inom forskning om socialt arbete och ungdomsforskning har begreppet liminalitet använts för att belysa olika typer av övergångar och transformationsprocesser (t.ex. Furlong m.fl. 2018; Banwell m.fl. 2023;

Tomlinson 2024; Almqvist & Lassinantti 2024). Cuervo m.fl. (2023) menar samtidigt att begreppet liminalitet använts i anmärkningsvärt liten utsträckning för att analysera ungas upplevelser av covid-19-pandemin inom specifikt ungdomsforskning. Enligt Turner (1977) beskriver liminalitet ett tillstånd att vara "mitt emellan" (*'betwixt and between'*), som förknippas med övergång eller förändring. Liminalitet uppfattas som ett tillstånd mellan två definierade punkter i tid och rum; ett mellantillstånd där individen befinner sig i en övergångsfas utan en tydlig social roll eller identitet. Tillståndet delas in i tre faser: separationsfasen, där individen lämnar vardagen; liminalfasen, som präglas av osäkerhet och öppenhet; och inkorporationsfasen, där individen anpassas till ett nytt tillstånd. (Söderlund & Borg 2018.) Upplevelser av liminalitet innebär en förflyttning från en känd status till en ny och okänd status, en process som kan väcka negativa känslor. Samtidigt kan det även vara en upplevelse som förknippas med hopp och nya möjligheter. (Leigh & Wilson 2020.)

Michael Tomlinsons (2024) studie om nyutexaminerade unga vuxnas övergångar till arbetslivet illustrerar hur de liminala mellanrummen kan bli utdragna då anställning inte hittas och hur detta kan skapa en sårbar och nedslående situation för den unga vuxna. Studiens resultat pekar på att covid-19-pandemin ytterligare försvårade denna situation och förlängde vidare upplevelsen av liminalitet. Tomlinson fokuserade på de ungas aktörskap i det liminala mellanrummet och kom fram till fyra olika positioneringar; desorienterad (*disorientated*), obestämd (*indeterminate*), framväxande (*emergent*) och integrerande (*integrating*). Den desorienterade positioneringen präglades av otydlighet i roller och rubbningar i identiteten. Det resulterade i osäkerhet kring vem man var och svårigheter att hantera nuet. Dessa unga uppgav sig uppleva så kallad liminal ångest på grund av den oönskade och påtvingade förlängningen av deras ungdom och känslor av osäkerhet och stagnation. Detta blev speciellt påtagligt för de unga vuxna, som blev tvungna att flytta tillbaka hem till sina föräldrar, som inte fick kontakt med arbetsgivare eller hade möjligheter att utveckla övriga sociala relationer.

Liknande resultat har Banwell m.fl. (2023) kommit fram till då de undersökte unga vuxnas upplevelser av covid-19-pandemin i Australien. Studien pekar på att speciellt unga vuxnas framtidsplaner rubbades, vilket bidrog till en känsla av ontologisk osäkerhet (se Giddens 1984). Samtidigt erbjöd liminaliteten även möjligheter till positiv förändring. Som exempel utvecklade en del av de unga nya rutiner för att upprätthålla sociala kontakter, samt fysisk och mental hälsa.

Almqvist och Lassinantti (2024) som forskat i placerade ungas upplevelser i Sverige, har kommit fram till att placeringen kan upplevas som ett liminalt utrymme både i negativ och positiv bemärkelse. Upplevelsen visar sig negativ då placeringen upplevs som en förvaring snarare än en meningsfull insats. Det kan också vara en negativ upplevelse när det kopplas till rädsla, brist på inflytande och

osäkerhet, i synnerhet i mellanrummet mellan socialtjänsten och psykiatrisk vård. Det är positivt när det uppfattas som en vändpunkt som möjliggör positiv förändring, då det förknippas med känslor av meningsfullhet, respekt, hopp och egenmakt. Turner (1977) föreslår att en känsla av delad liminalitetserfarenhet med andra, så kallade *communitas*, kan vara en viktig faktor för om en person genomgår den slutliga övergången till en ny status (även Toiviainen 2019; Välimäki m.fl. 2022).

Honwanas (2014) begrepp "waithood" beskriver det liminala tillståndet mellan att uthärda en utdragen nutid och att skjuta upp förverkligandet av karriärambitioner och strävan efter en idealiserad status. I denna situation navigerar unga människor med korta tidshorisonter, då det är svårt att förutse framtiden och utmanande att finna sin plats i samhället (Leccardi 2014; Rubin 2000). Med andra ord utmanas deras relation till tiden och etablerade strukturer, vilket kan skapa en känsla av osäkerhet i relation till framtida möjligheter och förväntningar (Leccardi 2006).

Att inkludera alla dessa ovan beskrivna teoretiska begrepp i denna studie motiveras av en ambition att fånga den komplexa och mångbottnade process som unga vuxnas övergång till vuxenlivet innebär i en samtid präglad av osäkerhet och förändring. Begreppet övergångar belyser hur tidigare förutsägbara perioder ersatts av mer fragmenterade rörelser genom livsloppet, medan aktörskap synliggör individens försök att navigera detta landskap. Förmågemodellen tillför ett bredare perspektiv på välbefinnande och handlingsutrymme, och skapar ett analytiskt utrymme för att diskutera hur olika resurser möjliggör eller begränsar livsval. Tillsammans bildar dessa begrepp en mosaikartad helhet där varje del bidrar med ett unikt perspektiv på unga vuxnas livsvillkor. Det mest centrala begreppet är dock liminalitet, då det fångar det mellanrum där identitet, framtid och livsprojekt omförhandlas – ett tillstånd som ofta är osynligt men djupt kännbart. Liminaliteten fungerar här som en lins genom vilken övriga begrepp förstås, och möjliggör en fördjupad förståelse för att övergångar inte alltid är linjära eller progressiva, utan kan innebära stagnation, osäkerhet och existentiell omförhandling.

4 Avhandlingens forskningsmaterial

I föreliggande kapitel presenteras studiens metodologiska tillämpningar, forskningsfältet och -material, analys samt etiska överväganden. Avhandlingen utgörs av en omfattande kvalitativ uppföljningsstudie med anknytning till Navigatorn-servicekonceptet, med de unga vuxnas perspektiv genomgående i fokus.

Det finns ett forskningsgap i nuvarande litteratur om marginalisering av unga och deras övergångar till vuxenlivet, etablering på arbetsmarknaden och subjektivt välbefinnande, speciellt då det kommer till långsiktiga perspektiv som belyser utvecklingen över tid. Longitudinella studier, där man följer med personer eller fenomen under en längre period med målsättning att beskriva den förändring som sker, har hittills varit relativt ovanliga, speciellt inom kvalitativ ungdomsforskning (Vehkalahti & Aapola-Kari & Armila 2021). Effekterna av insatser riktade till så kallade NEET-ungdomar, såsom verkstadsverksamhet och Navigatorn-verksamhet, har främst studerats med hjälp av registerdata. Dessa uppföljningsstudier sträcker sig ofta endast över ett fåtal år, vilket har lyfts fram som en begränsning. (Vauhkonen & Hoikkala 2020; Vauhkonen & Latvala 2023.) Genom att tillämpa ett longitudinellt tillvägagångssätt syftar denna forskning till att bidra med en fördjupad och nyanserad inblick i unga vuxnas liv, och därigenom komplettera den pågående debatten om dessa fenomen. Avhandlingen ger insikter från olika perspektiv om unga vuxna i ett risksamhälle, deras aktörskap, förmågor och framtidssyn, och bidrar därmed till det identifierade gapet. Fokus ligger inte på den enskilda individen, utan på de ungas beskrivningar av sina livssituationer i relation till det omgivande samhället. Detta omfattande material gör det möjligt att fånga livets dynamik (och komplexitet) på ett sätt som studier med fokus på en given tidpunkt inte på samma sätt kan nå. Genom denna forskningsansats beskriver jag inte endast hur de unga vuxnas situation ser ut idag, utan även hur den utvecklas över tid, vilket erbjuder värdefulla insikter som kan bidra till att forma framtida interventioner och policyer.

4.1 Socialkonstruktionism och kritisk ungdomsforskning som metodologiskt förhållningssätt

Studiens epistemologiska ansats utgår från socialkonstruktionism, enligt vilken kunskap förstås som något som formas i sociala processer och relationer (Burr 2000; Berger & Luckmann 1966). Kunskap ses inte som en objektiv avbildning av en oberoende verklighet, utan som kontextbunden och förhandlad i specifika sociala och historiska sammanhang. Den kritiska ungdomsforskning som studien också anknyter till bidrar med ett ifrågasättande av etablerade sanningar om unga och de strukturer som formar deras livsvillkor (Brunila 2012; Hakala m.fl. 2013; Brunila & Lundahl 2020; Helne & Hirvilampi 2021; Smith & Dowse 2019). Ontologiskt vilar studien på en förståelse av verkligheten som socialt konstruerad. Fenomen som identitet, marginalisering och framtidsutsikter ses som resultat av dynamiska relationer mellan individer, institutioner och samhällseliga diskurser, snarare än som fasta eller naturliga tillstånd. Detta möjliggör en fördjupad förståelse av hur unga vuxna skapar mening och navigerar i sina livssituationer i relation till ett föränderligt samhälle.

Socialkonstruktionism är ett teoretiskt förhållningssätt som betonar den relationella karaktären av all kunskap, och som förhåller sig kritiskt till rådande föreställningar om verkligheten och splittringarna som rör den. Socialkonstruktionism kan ses som ett perspektiv där verkligheten, samhällen och människors platser eller positioner i dem inte är självklarheter, utan snarare aktivt konstrueras av oss människor genom vår interaktion med andra aktörer. Det är genom dessa sociala processer som vi gemensamt skapar de betydelser och strukturer som vi uppfattar som verkliga. (Gubrium & Holstein 2008.)

Således utgör en konstruktivistisk ansats i forskningen ett särskilt kritiskt sätt att förhålla sig till kunskap och verklighet inom forskningen. Den ifrågasätter och problematiserar etablerade sanningar och betonar i stället hur kunskap och verklighet formas genom sociala processer och interaktioner. (Niska m.fl. 2024.) Enligt Gergen (1985) innebär socialkonstruktionism ett kritiskt förhållningssätt till etablerade antaganden om världen och människan. Det handlar om att ifrågasätta och dekonstruera de vanliga, ofta osynliga, föreställningar och normer som formar vårt sätt att förstå och förhålla oss till verkligheten och andra människor. Socialkonstruktionism betraktas inte som en enhetlig teori eller metod, utan snarare som ett paraplybegrepp som omfattar flera olika versioner med varierande antaganden och fokus. Kärnan i socialkonstruktionismen är att våra föreställningar om verkligheten inte är objektiva eller universella, utan skapas och formas genom sociala interaktioner. Detta innebär att vad vi uppfattar som verkligt är resultatet av gemensamma processer och betydelser som utvecklas i olika sociala och kulturella sammanhang. (Niska m.fl. 2024.) Utgångspunkten är

att kunskap skapas i sociala processer och är således starkt relationell. (Burr 2000, 1–8.) Enligt Berger & Luckmann (1966) formas människors till synes självklara och naturliga förståelser av världen individuellt, i relation till de sociala och materiella sammanhang de befinner sig i. De menar att människors vardagsverklighet formas av både materiella förhållanden och sociala relationer, och att våra uppfattningar om världen skapas och bekräftas i det dagliga samspelet med andra. Detta samspel upprätthåller en gemensam verklighetsbild som upplevs som självklar. En del forskare talar specifikt om relationell konstruktionism. Inom ramen för relationell konstruktionism förstås individens uppfattningar och värderingar som kontextbundna. (Helne & Hirvilammi 2021.) Detta perspektiv gör det möjligt att förstå hur unga vuxna skapar och upprätthåller mening i sina livssituationer och hur deras identiteter och framtidsutsikter formas i relation till det omgivande samhället.

Socialkonstruktionism kan förstås som ett spektrum mellan radikala och moderata inriktningar. Den radikala formen syftar till att verkligheten endast existerar genom språket – att det materiella och strukturella får mening först genom mänsklig språkanvändning. (Hacking 1999.) Den moderata konstruktionismen förenar en tro på en objektivt existerande värld (ontologisk realism) med uppfattningen att vår kunskap om den alltid är socialt och kulturellt formad (epistemologisk relativism) (Suoranta 2008). Denna skillnad har betydelse i ungdomsforskning, där begrepp som "ungdom", "utsatthet" eller "marginalisering" kan förstås som sociala konstruktioner snarare än objektiva fakta. En radikal ansats synliggör hur sådana kategorier skapas i språk och diskurser, medan en moderat hållning möjliggör analys av både materiella villkor och hur dessa ges mening i specifika kontexter. Det öppnar för att studera hur unga både formas av och själva medverkar i konstruktionen av sina samhällseliga positioner.

Inom ramen för socialkonstruktionism ser man inte individen som en separat eller begränsad enhet från sin omgivning. Detta stämmer väl överens med livslopps- och förmågeperspektivet, som tillämpas i analysen. Förmågeperspektivet är fokuserat på valmöjligheter och frihet, och framhåller att det viktigaste ett samhälle kan göra för sitt folk är att tillhandahålla en uppsättning möjligheter, eller reella friheter, som människor sedan kan välja om de vill omsätta i handling eller inte: valet är deras (Nussbaum 2011). Livsloppet formas också alltid i relation till andra människor och är därför relationellt. Dessa perspektiv formar individens handlingsfrihet. (Elder 1998; Hitlin & Elder 2007.) Socialkonstruktionismen innefattar även element av frigörelse (Gergen & Hosking 2006). Det kunde till exempel i detta sammanhang handla om nedmontering eller dekonstruktion av den nästan automatiska kopplingen mellan ungdom och marginalisering eller den normativt linjära synen på övergången till vuxenlivet.

Det kritiska ungdomsforskningsgreppet hänvisar till ett kritiskt förhållningssätt till den normativa synen på arbetslivsövergångar och en förväntad linjär etablering på arbetsmarknaden. Brunila och Lundahl (2020) benämner synsättet för 'övergångsmaskineriet' (*'transition machinery'*) och syftar till de ofta kortsiktiga åtgärder och interventioner som strävar efter att hantera och styra eller reglera unga utanför arbete och studier att hitta sin plats i samhället. Kiilakoski (2020) hävdar dock att det som är typiskt för många studier med kritiska infallsvinklar är ett starkare fokus på att kritisera de rådande strukturerna eller servicesystemen, än att erbjuda alternativa möjligheter för det. Syftet i ifrågavarande studie är att även belysa metodologiska sätt att närma sig unga vuxnas holistiska välbefinnande och övergångsrelaterade frågeställningar. Av vikt är även att studien genomgående utgår från de ungas egna perspektiv. Detta val av perspektiv motiveras med att trots initiativ som främjar jämlika och rättvisa övergångar, har ungas egna erfarenheter och ambitioner förblivit osynliga i politik och forskning i större utsträckning (t.ex. Brunila & Lundahl 2020, 6).

4.2 Forskningsgrepp: kvalitativt och longitudinellt

Longitudinella studier som undersöker unga människors övergångar och livslopp har inspirerat min forskning (t.ex. Gordon & Lahelma 2003; Henderson m.fl. 2007; Wrede-Jääntti 2010; Vehkalahti & Aapola-Kari & Armila 2021; Käyhkö & Armila 2022). Strävan har ytterligare varit att tillämpa så kallad 'metodologisk fantasi' i och med tillämpningen av kvalitativa metoder som syftar till att fånga subjektiva och affektiva aspekter av mänskligt liv (Mills 1959; Prendergast & Leggo & Sameshima 2009; Känkänen 2013; Jacobsen m.fl. 2014; Görlich 2016; Görlich 2019; Ryyänänen & Rannikko 2021). Att tillämpa visuella eller konstbaserade metoder under intervjuer har underlättat diskussioner om aspekter av det vardagliga tänkandet (*arkiajattelu*) som kan vara svåra att formulera verbalt (Hakoköngäs & Martikainen 2021; Back 2007). I och med en strävan efter att stärka forskningsdeltagarnas delaktighet och fördjupa förståelsen av deras uppfattningar, erfarenheter och känslor, blir deltagarnas aktiva roll som producenter av visuella material central. Hurdana visuella material deltagarna väljer, och på vilket sätt de motiverar sina val, blir även avgörande. (Hakoköngäs & Martikainen 2021.) En möjlighet med visuella forskningsmetoder har ansetts vara att bildmaterial talar till och väcker känslor, upplevelser och minnen på ett sätt som skriftlig eller muntlig framställning inte gör (Leavy 2018). Enligt Päivi Känkänen (2013) kan konstbaserade arbetssätt erbjuda ett visst avstånd, ett "metaforiskt skydd", som dels erbjuder en frihet från vuxenvärldens önskemål om hur barn och unga bör leva sina liv, dels kan skyddet göra det tryggare att uttrycka sig.

Longitudinella studier, där man följer med personer eller fenomen under en längre period med målsättning att beskriva den förändring som sker, har hittills varit relativt ovanliga, speciellt inom kvalitativ ungdomsforskning (Vehkalahti & Aapola-Kari & Armila 2021). Däremot har kvantitativa registerbaserade, till exempel kohortstudier, varit betydligt vanligare (t.ex. THL 2023; Vauhkonen & Hoikkala 2020; Vauhkonen & Latvala 2023). Longitudinella studier är dels tidskrävande och arbetsdryga för forskare, dels ställer de krav på att motivera informanter att delta under, ofta, flera års tid (Wrede-Jäntti 2019; Vehkalahti & Aapola-Kari & Armila 2021). Longitudinella studier kan ha en prospektiv eller retrospektiv karaktär. Det är inte heller ovanligt att dessa två perspektiv kombineras inom ramen för samma studie. I prospektiv forskning samlas data av samma informanter under vissa överenskomna tidpunkter, medan man i retrospektiv forskning kan till exempel be informanter berätta om händelser som ägt rum tidigare i deras liv. (Vehkalahti & Aapola-Kari & Armila 2021.) Triangulering i form av kombinerade kvantitativa och kvalitativa material har blivit vanligare inom longitudinella forskningsansatser (Wrede-Jäntti 2019).

I föreliggande studie har både prospektiva och retrospektiva perspektiv inkluderats. Inom ramen för intervjumaterialet ingår till exempel retrospektiva livslinjer, genom vilka de unga beskriver sina tidigare arbetslivsrelationer och upplevelser. Fokus i denna studie och valet av den longitudinella forskningsdesignen, har inte direkt varit att ringa in förändringen i de ungas liv, utan snarare att beskriva övergångsprocesserna, som dels har visat sig vara dynamiska, dels utdragna eller rentav monotona.

Vilka är då fördelarna med ett longitudinellt forskningsupplägg? Inom studier med ett longitudinellt forskningsgrepp, möjliggörs en återgång till teman som tidigare tagits upp och behandlats av unga, reflektion över tidigare tolkningar och en djupare förståelse för den ungas motiv och beslut (Shirani & Henwood 2011). Det longitudinella forskningsupplägget diskuteras vidare i kapitel 4.5.

4.3 Forskningsfältet: Navigatorn i Helsingfors, Vanda och Lahtis

Studiens empiriska material har samlats in inom ramen för Navigatorn-servicekoncepten i Helsingfors, Vanda och Lahtis under åren 2016–2020. Navigatorn-servicepunkten i Helsingfors är den största i Finland med en omfattande mångprofessionell verksamhet (19 anställda år 2017). Helsingfors

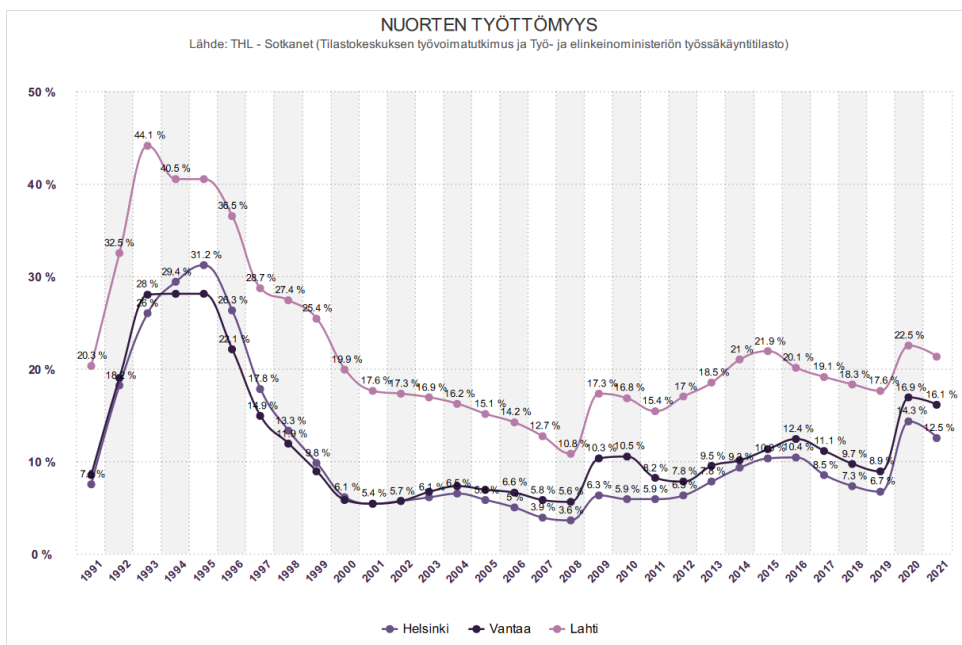
valdes även på grund av min arbetsanknytning till Helsingfors stad⁵ under åren 2014–2019. Helsingfors stads strategi för 2017–2021 fokuserade särskilt på förebyggande av marginalisering av unga: *”Den onda utslagningscirkeln bland unga, särskilt då det gäller utbildning och arbete, är ett av de allvarligaste problemen i vårt samhälle och en oroväckande följd av polariseringsutvecklingen som märks särskilt i metropolområden”* (Helsingfors stad 2017). Vanda och Lahtis utgör servicepunkterna inom ramen för det longitudinella forskningsprojektet *Ohjaamoista työelämään -seurantatutkimus 2018–2020*⁶, som undersöker vardagsliv och arbetslivsstigar för så kallade NEET-unga, samt det stöd som erhålls från professionella. Jag har fungerat som forskare inom projektet mellan åren 2018–2020. En sista datainsamlingsomgång kommer att ske år 2025.

Helsingfors, Vanda och Lahtis skiljer sig åt som städer, bland annat genom att arbetslösheten bland unga under 25 år länge har varit högre i Lahtis än i huvudstadsregionen (se figur 1). År 2015, då Navigatorn-verksamheten startade, var 10,3 procent unga vuxna under 25 år arbetslösa i Helsingfors, 11,3 procent i Vanda och 21,9 procent i Lahtis. Arbetslösheten sjönk fram till år 2020, varefter den ökade igen, högst troligt på grund av den globala covid-19-pandemin.

Navigatorn i Vanda var den första som öppnade sina dörrar i huvudstadsregionen i juni 2015. I Vanda hade man erfarenheter av att jobba med arbetslösa unga genom det tidigare ESF-projektet Petra (2010–2014), vilket underlättade startandet av Navigatorn-servicen. (Westerback 2016.)

⁵ Skribenten var anställd som forskarsocialarbetare vid Mathilda Wrede-institutet och Helsingfors stad under åren 2014–2019.

⁶ Forskningsprojektet leds av ungdomsforskare och docent i sociologi Mirja Määttä.

Figur 1 Ungdomsarbetslöshet, % av den 18–24-åriga arbetskraften (Helsingfors, Vanda och Lahtis)

Intresset för Navigatorn-verksamheten väcktes i och med ett tidigare forskningsuppdrag inom ramen för Mathilda Wrede-institutet⁷, som fokuserade på ungas mångdimensionella och mångtydiga behov av stöd och service i samarbete med social- och hälsovården samt tredje sektorns aktörer. Målet var att utveckla identifieringen av de ungas behov av särskilt stöd. Som forskarsocialarbetare fokuserade jag främst på brukarmedverkan samt analys av kritiska faktorer genom mångprofessionella nätverk. Inom ramen för forskningsuppdraget kartlades det dåvarande servicesätverket för unga i Helsingfors. Resultaten pekade på att servicesystemet inte i tillräcklig utsträckning fångar upp utsatta unga och att ungdomar överlag kan ha svårigheter att hitta tjänster som är avsedda för dem (Westerback 2016; även Myrskylä 2012; Aaltonen & Berg & Ikäheimo 2015; Alanen 2015).

⁷ Mathilda Wrede-institutet är en praktikforskningsorienterad miljö som främjar och utvecklar interaktionen mellan undervisning, forskning och praktik inom det sociala området (Mathilda Wrede-institutets strategi 2023–2024).

4.4 Sammanställning och analys av forskningsmaterial

Studien bygger på två empiriska material (forskningsmaterial I och II) som samlades in inom ramen för Navigatorn-servicekoncepten i Helsingfors, Vanda och Lahtis mellan åren 2016 och 2020.

Forskningsmaterial I (2016–2017)

Forskningsmaterial I samlades in inom Navigatorn Helsingfors under tidsperioden 15.8.2016–15.3.2017. Före den så kallade fältperioden påbörjades träffade jag personalen för att diskutera själva forskningen och forskningsfrågor. Efter detta ansökte jag om forskningstillstånd (april 2016). Forskningstillstånden ansöktes från Stadskansliet (näringslivsavdelningen, Helsingfors stad) som koordinerade verksamheten, dåvarande Social- och hälsovårdsverket (Helsingfors stad), Ungdomscentralen (Helsingfors stad), Utbildningsverket (Helsingfors stad) och Nylands TE-byrå.

Syftet med fältarbetet var i huvudsak att intervjua unga, men även att bekanta mig med servicen. Detta skedde genom diskussioner med personal och genom deltagande observation (t.ex. Fangen 2005) i servicens evenemang. Enstaka gånger tog jag del av handledningstillfällen mellan en ung och en professionell som skedde inom ramen för mottagningen. Under fältperioden skrev jag fältanteckningar i huvudsak i form av dagboksanteckningar. Även om observationsperioden resulterade i ett separat material, har intervjumaterialet med de unga vuxna stått i fokus i en av delpublikationerna (artikel III).

Under perioden intervjuade jag sammanlagt 34 unga vuxna, 19 som identifierade sig som kvinnor och 15 som män. Målsättningen var att könsfördelningen skulle vara jämn bland informanterna, dock är kvinnorna något överrepresenterade. Hälften av informanterna (50 procent) var i åldern 20–24 år; 41 procent i åldersspannet 25–29; och 9 procent var 18–19 år gamla (medelålder 24). Tolv av de intervjuade uppgav att de hade enbart grundskoleexamen, tio hade studentexamen, nio hade en yrkesexamen och tre hade en lägre högskoleexamen.

Största delen av informanterna rekryterades via de anställda inom Navigatorn. I och med att rekryteringen skedde genom de anställda, var det således i praktiken de ungas kontaktpersoner som presenterade möjligheten att delta i forskningen. Urvalet baserade sig på ett kriterium som jag presenterat för de anställda. Kriteriet var att informanterna skulle vara unga vuxna som är eller varit i behov av så kallad "Tillbaka på spåret"-service (*"Takaisin raiteille"*). Serviceformerna som erbjöds inom Navigatorn var under datainsamlingsperioden sammanlagt fyra till antalet; Självständig hjälpsökning (*Itsenäinen tiedonhaku*), Engångsbesök (*Kertaneuvonta*), Gruppträff (*Ryhmätapaaminen*) och Tillbaka på spåret (*Takaisin raiteille*). "Tillbaka på spåret"-service erbjöds unga med situationer och frågor, som krävde flera träffar och ett fördjupat, och i flera fall ett

mångprofessionellt stöd (Ohjaamo palveluohje 2015). De flesta informanter hade genomgått en längre process inom Navigatorn, antingen pågående eller avslutad, medan några endast hade ett fåtal besök bakom sig. Processerna varierade mellan över ett år till några veckor.

Intervjuerna med de unga vuxna förverkligades i huvudsak i Navigatorns utrymmen. Ett fåtal ägde rum i Mathilda Wrede-institutets lokaler och en intervju på ett café. Det var informanterna som valde var intervjuerna skulle äga rum. De flesta ansåg att Navigatorn var ett tryggt och bekant ställe samt lätt att ta sig till. Inför varje intervju bokades ett tyst utrymme i form av mindre mötesrum. Informanterna erbjöds även kaffe eller te i samband med intervjun, på samma sätt som traktering dagligen erbjöds unga då de kom till Navigatorn.

Intervjuerna var semistrukturerade (Hirsjärvi & Hurme 2000) till sin karaktär, dock har strukturen på upplägget utvecklats något under fältarbetets gång, eftersom jag samtidigt blev mer insatt i Navigatorns verksamhet. Trots att en relation inte var etablerad innan de första intervjuerna, skapades en kontakt till de unga i detta skede. I samband med longitudinella intervjuer är det väsentligt att klargöra hur länge relationen mellan forskaren och informanten kommer att pågå (Gordon & Lahelma 2003). Samtliga informanter informerades om att syftet var att förverkliga uppföljningsintervjuer ett år senare efter den första intervjun. Denna tidsperiod satte således ramen för hur lång vår relation eventuellt skulle komma att bli, förutsatt att de var villiga att ställa upp en gång till. I början av varje intervju presenterade jag mig själv, varefter jag kortfattat beskrev vad forskningen handlar om och hur materialet kommer att användas. Samtliga informanter undertecknade ett skriftligt informerat samtycke och gav sitt samtycke till att bli kontaktad på nytt för uppföljningsintervjun. I uppföljningsintervjuerna deltog slutligen 29 (85 procent) av informanterna. Dessa förverkligades inledningsvis hösten 2017 och pågick fram till våren 2018.

Teman i den första omgången intervjuer relaterade till de ungas livssituation då de kommit till Navigatorn, deras serviceupplevelser inom Navigatorn, synen på ett gott liv och uppskattning av deras förmågor samt deras framtid (se tabell 1).

Tabell 1 Intervjutematik i omgång I och II av intervjuer 2016–2018

Intervjuteman omgång I (2016–2017)	Intervjuteman omgång II (2017–2018)
• Livssituation vid tidpunkten för kontakten med Navigatorn • Uppfattningar om Navigatorn och upplevelser av erhållen service • Föreställningar om ett gott liv och självskattade förmågor • Tankar och förväntningar inför framtiden	• Livssituation ett år efter den första kontakten med Navigatorn • Självskattade förmågor • Navigatorns betydelse och roll i den ungas livssituation

Intervjuaren använde sig av en uppgiftsbaserad metod (*task-based method*) för att uppmuntra de unga vuxna att uttrycka sina åsikter. Informanterna bekantade sig med och uppskattade sina förmågor enligt en lista som Helsingfors stad arbetat fram (t.ex. Tani & Kiilakoski & Honkatukia 2019) baserat på Martha Nussbaums (2011) lista över centrala förmågor⁸ (se figur 2).

Figur 2 Ungas välfärdsområden baserat på Martha Nussbaums centrala förmågor

Intervjuerna bandades in och är mellan 30 och 90 minuter långa. Materialet anonymiserades och utgör sammanlagt 433 sidor transkriberat intervjumaterial. Materialet transkriberades ordagrant av transkriptionstjänsten Tutkimustie. I analysen används pseudonymer i intervjuutdragen.

Vissa informanter var mycket öppna med att dela med sig av sin livssituation, medan andra var mer återhållsamma i att berätta om sina liv. I regel avslutade jag varje intervju med att fråga hur de upplevde diskussionen och hur det var att bli intervjuad. De unga hade även möjlighet att tillägga sådant som eventuellt hade blivit osagt och ställa frågor. Detta gjorde jag dels för att få feedback, men i första hand för att försäkra mig om att den unga var tillfreds med situationen, speciellt om samtalet varit av känslig karaktär. De flesta var positiva och kommenterade att det kändes bra att samtala på det här sättet. En del ansåg att intervjun hjälpte dem

⁸ Martha Nussbaums (2011) tio centrala förmågor är: liv, fysisk hälsa, kroppslig integritet, sinnen, fantasi och tanke, känslor, praktiskt förnuft, samhörighet, andra arter, lek samt kontroll över den egna livssituationen.

att uttrycka och klargöra sina tankar om nuet och framtiden (även Thomson & Holland 2003). Birch och Miller (2000) menar att det kan finnas "terapeutisk potential" i kvalitativa intervjuer. Samtidigt behöver denna potential behandlas med försiktighet, med tanke på informanternas integritet. Som forskare får du balansera med känslor som kan förknippas med närhet, distans, intimitet eller utnyttjande (Coffey 1999). Några enstaka intervjuer väckte oro hos mig som legitimerad socialarbetare, främst gällande den ungas välbefinnande. I dessa fall försäkrade jag mig om att den unga vuxna hade en professionell kontakt till någon av de anställda inom Navigatorn.

Mot slutet av fältperioden blev jag erbjuden möjligheten att ta del av ett samarbete mellan Navigatorn och Sirkus Magenta, som erbjöd Navigatorns klientel den konstbaserade metoden social cirkus. Denna verksamhetsform erbjöd Navigatorn speciellt till de unga vuxna, som tog del av den tidigare nämnda "Tillbaka på spåret"-servicen och som befann sig utanför arbete och studier. Syftet med verksamheten var att med hjälp av cirkusens medel stärka de ungas livskompetenser, erbjuda positiva erfarenheter och ett socialt sammanhang – och samtidigt blicka mot möjliga framtidshorisonter (Kallio m.fl. 2017, även Känkänen 2016). Verksamheten pågick under perioden 27.3-9.6.2017 med träffar två gånger i veckan. Huvudsakligen ägde träffarna rum på en av Helsingfors stads ungdomsgårdar i Norra Haga, men även i Sirkus Magentas utrymmen i Södervik. I gruppen deltog förutom 6–8 unga vuxna, både Sirkus Magentas och Navigatorns personal. Efter att gruppen avslutats i juni 2017, intervjuade jag sammanlagt sex unga vuxna om deras erfarenheter av verksamheten. Detta forskningsmaterial ingår inte i avhandlingens publikationer.

Uppföljningsintervjuer 2017–2018

Samtliga informanter gav sitt tillstånd till att bli kontaktade på nytt ett år senare för uppföljningsintervjuer. I uppföljningsintervjuerna deltog slutligen 29 (85 procent) av informanterna. Dessa förverkligades hösten 2017 och pågick fram till våren 2018. Fem av informanterna tackade antingen nej till att delta eller gick inte längre att få tag på. Att få tag på de unga krävde i vissa fall tålamod och förhandling. I några enstaka fall ombokades intervjuerna upprepade gånger. Jag resonerade som så att så länge den unga uppgav att hen vill ställa upp på intervjun, kan jag vara flexibel och komma emot med nya förslag på tider.

Syftet med intervjuerna var att återkoppla till den aktuella livssituationen, bedöma förmågorna på nytt och evaluera Navigatorns roll i informanternas liv och specifikt i övergångsfaser (se tabell 1). Intervjuerna förverkligades även denna gång på de platser de unga önskade; huvudsakligen i Navigatorns utrymmen. Uppföljningsintervjuerna var mellan 30 och 60 minuter långa. Även detta intervjumaterial anonymiserades och transkriberades ordagrant av

transkriptionstjänsten Tutkimustie. Materialet utgör sammanlagt 244 sidor. I analysen används pseudonymer i intervjuutdragen.

Forskningsmaterial II (2018–2020)

Det ovan beskrivna forskningsmaterialet har utökats med en serie kvalitativa uppföljningsintervjuer, genomförda vid tre tillfällen under loppet av tre år. Utökningen motiveras med möjligheten att vidare fördjupa mig i Navigatorns verksamhet och skapa en djupare förståelse av de unga vuxna som kommer i kontakt med servicen. Intervjuerna förverkligades i Vanda och Lahtis⁹ inom ramen för ovannämnda forskningsprojekt *Ohjaamoista työelämään -seurantatutkimus 2018–2020*. Ungdomsforskare och docent Mirja Määttä som ledde forskningen välkomnade mig med i projektet som forskare. Detta samarbete kom att bli väldigt värdefullt, speciellt då jag som doktorand erbjöds en unik möjlighet att jobba i tätt samarbete med en erfaren ungdomsforskare.

Forskningsstillstånd för projektet ansöktes från Vanda och Lahtis stad. Vi rekryterade sammanlagt 40 över 18-åriga unga vuxna inom ramen för Navigatorn-servicen i Vanda och Lahtis (20 personer per ort), för vilka frågor gällande arbetslivsövergångar var aktuella. Personalen rekryterade 23 unga vuxna och forskarna totalt 17. De unga hade generellt sett en positiv inställning till att delta i forskningen. Som tack fick varje ung vuxen en biobiljett. 16 av de intervjuade identifierade sig som kvinnor och 24 som män. De flesta av de intervjuade var 24–26 år (40 procent), 20 procent 18–20 år, 22 procent 21–23 år och 8 procent var 27–28 år (medelålder 21). Ungefär hälften av de intervjuade (n=22) hade en yrkesexamen, tio var studenter, tre hade en yrkeshögskoleexamen, en person hade en högre högskoleexamen och fyra hade endast grundskoleexamen. Fem av dessa unga uppgav sig ha invandrarbakgrund. Samtliga intervjuer förverkligades i Navigatorns utrymmen i ett tyst rum i Vanda och Lahtis. Intervjuerna varade i ca 30 minuter till 60 minuter. Materialet utgör sammanlagt 323 sidor. Intervjumaterialet anonymiserades och transkriberades ordagrant av transkriptionstjänsten Tutkimustie. I analysen används pseudonymer i intervjuutdragen.

Av de 40 unga vuxna som inledningsvis deltog i studien, tog 27 (68 procent) del av uppföljningsintervjun år 2019 och 29 (73 procent) år 2020. Att en del av de unga var onåbara, berättar delvis om ungdomstidens föränderliga dynamik; en del

⁹ Intervjuerna genomfördes hösten 2018 av Frida Westerback och Hanna Rissanen i Vanda och av Mirja Määttä i Lahtis. Hösten 2019 och 2020 genomfördes intervjuerna av Frida Westerback i Vanda och av Mirja Määttä i Lahtis.

av kontaktuppgifterna hade förändrats och det var svårt även för de professionella som arbetade med dem att få tag på dem. Min tolkning är vidare att en del unga definierat sig som icke längre tillhörande vårt forskningsämne: de var till exempel inte längre i behov av stöd från den tjänst som de ursprungligen kontaktades från för forskningen. Jag blev också medveten om att, trots uppföljningsstudiens design, måste deltagarnas samtycke att delta i studien alltid omförhandlas i olika skeden av forskningen (McLeod & Thomson 2009, 75–77), och att deltagarna också alltid behöver ha ett genuint alternativ att välja att inte delta.

Målsättningen är att intervjua de unga en sista gång år 2025. Inom ramen för detta intervjumaterial ingår 40 livslinjer och 27 fotografier eller muntliga beskrivningar, genom vilka de unga beskriver sina arbetslivsrelationer och sin framtid. Dessa visuella metoder beskrivs mer ingående till följande.

Visuella metoder

I studier som utforskar livslopp är det vanligt att använda livslinjer och visuella representationer för att kartlägga och illustrera individers livsvägar (Honkatukia 2018). I samband med de första intervjuerna (forskningsmaterial II) hösten 2018 användes livslinjer (Polkuni työelämään -viiva¹⁰) som stöd för intervjuerna, i syfte att strukturera informanternas livshändelser i relation till arbetslivet. Livslinjer används till exempel i kliniskt socialt arbete för att främja klienters delaktighet och minska på de professionellas tolkningar av klienters upplevelser, känslor och tankar. Utgångspunkten är att granska händelser från det förflutna, men i livslinjen kan även ingå framtidselement. (Jaakola m.fl. 2021.) I den första intervjuomgången blickade informanterna i huvudsak tillbaka på sina arbetslivserfarenheter och placerade både positiva och negativa arbetslivsrelaterade erfarenheter på livslinjen (se bild 1). I praktiken skrev och ritade informanterna livslinjerna i början av intervjuerna, varefter de diskuterades tillsammans med forskaren.

¹⁰ Min översättning: Min väg till arbetslivet – tidslinje

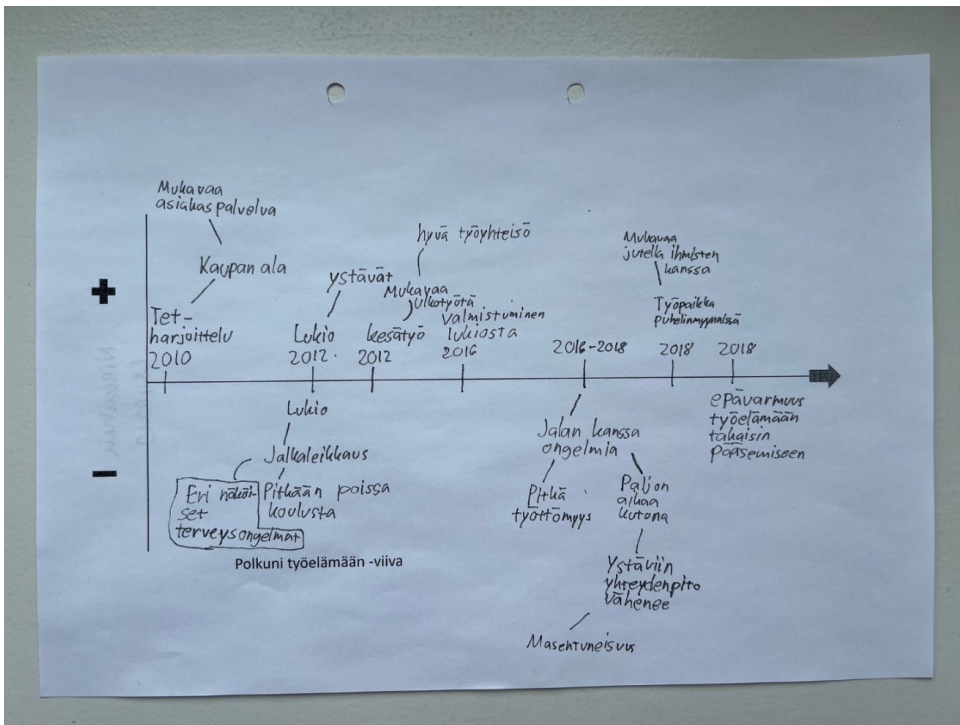

Bild 1 Exempel på en informants arbetslivserfarenheter i form av en livslinje (Polkuni työelämään -viiva)

Ett år senare, hösten 2019, bad vi de unga ta med sig en bild eller ett fotografi som illustrerar en god framtid ur deras perspektiv. Vi bad dem ta med sig bilden till intervjutillfället i pappers- eller digitalt format (se bild 2). Med hjälp av visuella metoder är det möjligt att närma sig teman som kan vara svåra att verbalisera. Denna typ av metoder kan också jämnna ut maktbalansen mellan forskaren och forskningsdeltagaren. (Hakoköngäs & Martikainen 2021; Back 2007.) Under intervjuerna kopplade vi även tillbaka till livslinjerna och bad de unga reflektera kring dem och hur de föreställde sig att livslinjerna skulle eller kunde fortsätta.

Bild 2 Exempel på en informants val av bild som illustrerar hens framtid (Foto: Johannes Plenio, Pexels)

Den tredje intervjuomgången präglades av den globala covid-19-pandemin, som hade nått Finland våren 2020. På grund av restriktionerna förverkligades majoriteten av intervjuerna via Teams (n=17). Resten av intervjuerna genomfördes ansikte mot ansikte (n=6) eller per telefon (n=6). I intervjuerna ställde vi frågor om covid-19-pandemins inverkan på informanternas liv (arbete, jobb-möjligheter, användning av välfärdstjänster, ekonomisk situation, familje- och vänskapsrelationer, egna resurser och välbefinnande) och vilka tankar pandemin överlag hade väckt. Dessutom återgick intervjun till bilderna som valdes av de unga föregående år. Vi frågade: Förra gången valde/berättade du om en bild gällande en god framtid. Har en del av detta redan realiserats eller håller det på att förverkligas? Är tankarna om en god framtid de samma som förra gången? Har några förändringar ägt rum?

Intervjutiden avtalades i förväg via e-post, sms eller telefon. Intervjuerna spelades in med en separat bandspelare och transkriberades. Eftersom majoriteten av intervjuerna förverkligades på distans, var det en fördel för oss forskare att vi kände de intervjuade från tidigare. Samtidigt var det förmodligen lättare för unga att delta i distansintervjuer med bekanta forskare. Om forskningen hade påbörjats under dessa exceptionella omständigheter kan det eventuellt ha varit svårare att etablera en relation. I samband med kontakten fick de unga möjligheten att välja hur de önskade att intervjuerna förverkligades. När det gäller

intervjuerna i huvudstadsregionen rekommenderade forskaren distansintervjuer på grund av den försämrade covid-19-pandemisituationen hösten 2020, om de unga inte hade en speciell önskan om ett möte ansikte mot ansikte. När det gäller Lahtis flyttades en del av de schemalagda intervjuerna till distansintervjuer av samma anledning. För en del av de unga var endast en intervju ansikte mot ansikte lämplig. Några unga vuxnas kontaktuppgifter hade ändrats, telefonnumren var inte längre giltiga eller mailadresser hade förändrats, dessa unga gick således inte längre att nå.

Covid-19-situationen medförde att vi som forskare, genom dessa digitala kanaler, kom närmare de unga vuxnas privata livssfärer – såsom deras hem – vilket väckte särskilda forskningsetiska överväganden (även Kallio & Honkatukia & Valtonen 2022). I Teams-intervjuerna höll några av ungdomarna kameran på, medan andra valde att stänga av den. Forskaren höll kameran på under alla intervjuer. I vissa fall var forskarens erfarenhet att interaktionen blev något lidande när kroppsspråket utelämnades. Samtidigt kan det för vissa ungdomar vara lättare och säkrare att prata utan att se intervjuaren genom att ha den egna kameran avstängd (även Jenner & Myers 2019). Tekniska problem, som ljudkvalitet och internetuppkoppling påverkade också delvis kommunikationen. I den tredje omgångens intervjuer använde vi inte nya metoder i syfte att stimulera diskussionen, utan återgick till den framtidsbild den unga valt under det tidigare året och reflekterade kring den.

Studiens informanter

Gemensamt för studiens informanter är att samtliga varit klienter inom Navigatorn under åren 2016–2020. Alla informanter hade självständigt kontaktat eller hänvisats till Navigatorn för att få stöd vad gäller övergången till arbete eller studier. De intervjuade unga vuxna var alla under intervjutidpunkten mellan 18–29 år. Enligt ungdomslagen (Ungdomslag 1285/2016) definieras ungdomar som personer under 29 år. Medelåldern i forskningsmaterial I var 24 år och i forskningsmaterial II 21 år.

Medan de flesta av de unga informanterna kunde kategoriseras som så kallade NEET-unga, varierade deras behov av stöd avsevärt. Samtliga informanter hade upplevt icke-linjära övergångar till arbetsliv eller studier. Fem var på praktik inom Navigatorn under intervjuperioden. Utöver klientskap inom Navigatorn, uppgav informanterna ofta även att de var klienter inom social- och/eller mentalvården. För en del var livssituationerna komplexa och oklara, med andra ord situationer som inte skulle komma att lösas i första hand genom arbete och utbildning (jfr Ylistö 2023; Gretschel & Myllyniemi 2020). De unga själva rapporterade om riskfaktorer som ökar risken för marginalisering så som låg utbildningsnivå, ekonomisk knapphet, psykiska problem, missbruk och ensamhet.

Analys av forskningsmaterial

Analysfasen har beskrivits som den svåraste delen av forskningsprocesser, särskilt när det kommer till kvalitativ forskning (Eskola & Suoranta 2005, 137). Enligt Thomson och Holland (2003) kan analysfasen, speciellt i longitudinella studier, bli utdragen och uppskjuten på grund av nya omgångar av datainsamling. Samtidigt präglas kvalitativ forskning av en ständigt pågående analys, den är således inte fristående. Riktlinjerna för analys av kvalitativt material utgörs av systematik, reflexivitet, växling mellan närhet och distans, samt att spegla det egna materialet mot tidigare forskning om temat. Reflektion i kombination med att samtidigt läsa och skriva och upprepning av dessa för analysen framåt (Aaltonen 2018). Detta sätt att arbeta beskriver analysen av mitt omfattande material. Jag ser analysen som en systematisk, men samtidigt kreativ och reflexiv arbetsprocess (även Honkatukia & Kiilakoski & Suurpää 2018).

Forskningsmaterialet och analysmetoderna som använts i avhandlingens delpublikationer sammanfattas i tabell 2. De kvalitativa intervjuerna har analyserats i huvudsak genom teoribaserad eller -styrd kvalitativ innehållsanalys eller kvalitativ innehållsanalys. Skillnaden mellan analysmetoderna är att kvalitativ innehållsanalys identifierar mönster och teman i textdata utan förutbestämda teorier, medan teoribaserad innehållsanalys använder specifika teoretiska ramar för att testa eller utveckla teorier. (t.ex. Tuomi & Sarajärvi 2009; Miles & Huberman 1994; Silverman 2005.) Analyserna beskrivs kortfattat nedan och mer ingående i samband med artiklarna.

Tabell 2 Delpublikationernas forskningsmaterial och analysmetoder

	Publikationens namn	Publikationsår	Data	Analysmetod
I	Prekaarit työmarkkinat ja nuorten aikuisten strategiat luovia työkeskeisen yhteiskunnan normien puristuksissa	2020	Kvalitativa intervjuer med 40 18–29-åriga unga vuxna inom Navigatorn	Teoribaserad kvalitativ innehållsanalys
II	Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnyksellä – Elämänkulun näkökulma	2022	Kvalitativa intervjuer med 29 18–29-åriga unga vuxna inom Navigatorn	Kvalitativ innehållsanalys
III	Supporting Young Adults in Complex, Insecure and Non-Linear Labour Market Transitions – Perspectives from the Capability Approach		Kvalitativa intervjuer med 34 18–29-åriga unga vuxna inom Navigatorn	Teoristyrd kvalitativ innehållsanalys
IV	Elämässä etenemisen ideaali nuorten aikuisten korona-ajan kertomuksissa	2024	Kvalitativa intervjuer med 11 18–29-åriga unga vuxna inom Navigatorn	Kvalitativ innehållsanalys

I den första delpublikationen, som skrivits tillsammans med Hanna Rissanen, *Prekaarit työmarkkinat ja nuorten aikuisten strategiat luovia työkeskeisen yhteiskunnan normien puristuksissa*, analyserar vi hur unga vuxna i osäkra arbetsmarknadspositioner uppfattar arbete och dess betydelse. Analysen baserar sig på forskningsmaterial II (första intervjuomgång år 2018). Vi analyserar samspelet mellan arbete och identitet samt de utmaningar dagens arbetsmarknad och arbetsvillkor ställer, genom att betrakta ungas identitetsbyggande i ljuset av jobbsökande, övergången till vuxenlivet, och entreprenörskap. Vidare undersöker vi de strategier unga använder för att hantera motsättningen mellan deras egna uppfattade identiteter och de normer som påverkar utifrån ett samhällsperspektiv. Innehållsanalysen kan grovt delas in i tre delar, där materialet först kondenserades, varefter det grupperades och abstraherades (Miles & Huberman 1994). Båda författarna deltog i alla steg av materialets analys. Analysen genomfördes genom att kondensera och färgkoda uttryck i materialet, som

därefter grupperades till tematiska helheter baserade på forskningsfrågorna. Teman slogs sedan samman till fyra huvudkategorier: arbetets instrumentella värde, rörelse som metafor, självförverkligande och social betydelse.

Artikeln resultat pekar på att unga strävar efter ett livslopp de uppfattar som normalt, där arbete ingår som en naturlig och integrerad del. I gränslandet mellan ungdom och vuxenliv är möjligheterna att utforska identitet och arbetsliv särskilt begränsade för unga vuxna som lever under långvarigt osäkra arbetsförhållanden. Ekonomisk knapphet och brist på arbete gör det svårare att uppnå en vuxen position, vilket i sin tur begränsar möjligheterna till identitetsutforskning, nyfikenhet och experimenterande. Detta kan leda till negativa upplevelser eller känslor av osäkerhet riktade mot en själv.

Den andra delpublikationen, som skrevs i samarbete med Mirja Määttä, *Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnnyksellä – Elämänsä näkökulma*, har ett uppföljningsperspektiv. Vi begränsade materialet i denna artikel till intervjuer med 29 unga vuxna (forskningsmaterial II åren 2018–2020). Informanterna i studien deltog i uppföljningen antingen under samtliga tre år (27 informanter) eller under det första och det sista året (2 informanter).

I analysen av materialet använde vi innehållsanalys, som styrdes av en teoretisk förståelse av livslopp. Båda forskarna läste och granskade intervjuerna med samtliga 29 unga vuxna (sammanlagt 85 intervjuer). Programmet Atlas.ti användes som hjälpmedel i analysen. I analysen fokuserar vi på att identifiera de unga vuxnas upplevda livslopp genom att granska materialet, koda upplevelser och använda klassificeringar relaterade till arbetsmarknadsstatus. Vi skapade tabeller som beskriver de unga vuxnas utbildnings- och arbetslivspositioner samt deras förändringar över tid (se Levy & Bühlmann 2016). Detta belyste övergångarnas mångfald över olika år. För vissa unga gjorde vi även en mer detaljerad beskrivning av deras livssituation, inklusive tidigare arbetslivshistoria och framtidsönskemål med hjälp av en tabell (se artikel II). Tabellen hjälpte till att kondensera intervjuerna och att urskilja samt sammanföra drag som skiljer och förenar de ungas livslopp. I vår granskning av de ungas livslopp identifierade vi fyra olika kategorier som beskriver deras relation till arbetslivet över tid. Vi kategoriserade alla unga i den kategori som passade dem bäst. Dessa kategorier var: 1. arbetslivets dörrar öppnas bara för ett ögonblick för att sedan stängas igen; 2 a. att satsa på studier höjer arbetsmarknadsvärdet för första gången; 2 b. att omskola sig höjer arbetsmarknadsvärdet; 3. arbetslivet öppnar sig och den egna positionen börjar stabilisera sig; samt 4. relationen till arbetslivet utvecklas till ett alternativt förhållande.

I den tredje delpublikationen, *Supporting Young Adults in Complex, Insecure and Non-Linear Labour Market Transitions – Perspectives from the Capability Approach*, analyserar jag forskningsmaterial I (omgång I, se tabell 1) genom teoribaserad kvalitativ innehållsanalys. I intervjuerna a) samtalade jag med

informanterna kring deras syn på vad som utgör ett gott liv, b) bedömde informanterna sina centrala förmågor på en skala från 1–5. Bedömningen gjordes baserat på en modifierad lista över förmågor (*capabilities*) som Helsingfors stad (t.ex. Tani & Kiilakoski & Honkatukia 2019) hade utvecklat för sitt ungdomsarbete baserat på Martha Nussbaums (2011) lista över grundläggande förmågor (se figur 2). Förmågorna relaterade till övergångar och möjligheter till valfrihet i dessa situationer. De olika dimensionerna av välbefinnande öppnade upp för nyanserade diskussioner om de unga vuxnas syn på sitt välbefinnande i relation till samhället.

I denna artikel användes kvalitativ teoristyrd innehållsanalys (Tuomi och Sarajärvi 2009) som analysmetod för att förstå hur de intervjuade tolkar sina förmågor och val i övergångar till arbetsmarknaden. Analysen fokuserar på främjande och hindrande faktorer gällande den specifika förmågan och de subjektiva tolkningar som unga vuxna ger dem. Forskningsdatat behandlades först kvantitativt genom att producera medelvärden och standardavvikelsen för att analysera hur de unga vuxna uppskattade sina förmågor på en skala från 1–5. Med medelvärden som sträckte sig från 3,0 till 3,9 uppfattade deltagarna sina möjligheter till aktivt medborgarskap, jämlikhet och hantering av framtiden som de sämsta och möjligheterna till självutveckling som de starkaste. Bland de starkt uppfattade möjligheterna fanns också känslor och interaktion, som här huvudsakligen avser relationer och möjligheter att interagera med andra människor.

I linje med den kvalitativa teoristyrda innehållsanalysen lästes intervjuerna noggrant flera gånger innan kodning. Passager kodades där de intervjuade beskrev förmågor som upplevdes som starka (t.ex. personlig utveckling) eller som begränsade (t.ex. aktivt medborgarskap). Varje tema analyserades separat, med fokus på främjande och hindrande faktorer gällande det specifika temat. Uppmärksamhet ägnades också åt möjliga 'äkt' (*true*) eller 'begränsade' (*constrained*) val (Egdell & McQuaid 2016) som förmågorna var associerade med. Analysen av förmågornas begränsningar i relation till arbetsmarknadsövergångar resulterade i följande fyra huvudkategorier: upplevelser av ojämlikhet, ekonomisk knapphet, hälsorelaterade utmaningar och utmaningar relaterade med framtiden.

I den fjärde och sista delpublikationen, skriven tillsammans med Mirja Määttä, *Elämässä etenemisen ideaali ja käytäntö nuorten aikuisten korona-ajan kertomuksissa*, har vi fokuserat på 11 informanter från forskningsmaterial II med utmaningar att få fotfäste på arbetsmarknaden. Artikeln bygger vidare på artikel II, med fokus på den kategori av unga vuxna som under en längre period blivit utanför arbetslivets dörrar.

Vår målsättning med artikeln var att stanna upp och lyhört granska särskilt synen på livslopp från de unga vuxna perspektiv som upplevt de största svårigheterna med övergångarna till vuxen- och arbetsliv. Vi var speciellt

intresserade av hur idealet om smidiga övergångar och framsteg i livet framträdde i dessa unga vuxnas utsagor. Vi fäste särskild vikt vid olika metaforer som de unga använde för att beskriva sitt eget framåtskridande eller de svårigheter de stött på. I vårt fokus på metaforer har vi inspirerats av Les Backs (2007) tankar om sociologiskt lyssnande (*sociological listening*). Idén om sociologiskt lyssnande uppmanar forskare att inte bara ta del av de berättelser som deltagarna delar, utan också att lyssna på de upplevelser som de kanske inte alltid kan sätta ord på. Som en viktig dimension av lyssnandet framhåller Back (2007) vikten av att koppla individuella livssituationer till bredare samhällsliga och historiska förändringar. En sådan "sociologisk fantasi" är en viktig del av att tolka upplevelser och göra dem begripliga.

I artikeln reflekterar vi även kring metodologiska frågor i uppföljningsintervjuerna, till exempel vilka situationer vi har skapat för de unga som deltagit i studien att berätta om sina liv. De observationer vi har gjort om de ungas livslopp är nära förbundna med de metodologiska val vi gjort, interaktionen under intervjuerna och det förtroende som uppstått där. Vi reflekterar över vårt ansvar som forskare när vi skriver om våra observationer. Vad innebär det för forskningen, det samhällsliga samtalet och utvecklingen av tjänster att vi riktar vår blick på vissa aspekter i analysen, vad vi frågar och hur vi tolkar våra resultat? Vad säger våra slutsatser till läsarna, särskilt till de unga som deltagit i forskningen, eller till unga i liknande livssituationer? Dessa frågor är djupt förknippade med de etiska överväganden som präglar hela forskningsprocessen. En mer detaljerad diskussion om de forskningsetiska aspekterna följer i det kommande kapitlet.

4.5 Forskningsetiska överväganden

Alla steg i forskningsprocessen har präglats av ett noggrant övervägande av forskningsetiska aspekter, från valet av tema och urvalet av informanter till insamling, analys och rapportering av forskningsresultat (Clarkeburn & Mustajoki 2007; Laukkanen m.fl. 2018). Inom studien har de etiska principer för humanforskning som upprättats av Forskningsetiska delegationen (TENK) efterföljts. Principerna omfattar respekt för de undersökta personernas människovärde och självbestämmanderätt samt minimerande av risker eller skada i och med deltagandet i studien. Det är avgörande att de personer som påverkas av forskningen känner förtroende för forskarna. Informerat samtycke för deltagande utgör en central etisk princip inom humanvetenskaplig forskning. Dessutom måste forskaren följa de dataskyddsbestämmelser som organisationen har fastställt för forskningsverksamhet. (Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019.)

En del av forskningens material (forskningsmaterial I) samlades in före Europeiska unionens allmänna dataskyddsförordning (EU 679/2016) trädde i

kraft i maj 2016 och som har tillämpats nationellt från den 25 maj 2018. Forskningstillståndet för forskningsmaterial I beviljades även före detta. Forskningstillstånd för forskningsmaterial I har erhållits i april 2016. Forskningstillstånden beviljades av Stadskansliet (näringslivsavdelningen, Helsingfors stad), och dåvarande Social- och hälsovårdsverk (Helsingfors stad), Ungdomscentral (Helsingfors stad), Utbildningsverk (Helsingfors stad) och Nylands TE-byrå. Forskningstillstånd för forskningsmaterial II har erhållits i oktober 2018 av Vanda och Lahtis stad.

Forskningsetiska delegationens anvisningar (2019) gällande behandling av personuppgifter har följts i studien. För forskningsmaterial I sammanställdes ett tillfälligt register med kontaktuppgifter (namn och e-post) för de uppföljande intervjuerna. Särskild uppmärksamhet lades på informerat samtycke och anonymitet av informanterna. Informanterna delgavs muntlig och skriftlig information om studien och samtliga undertecknade ett skriftligt informerat samtycke. Personuppgifter anonymiserades och lagrades i lösenordskyddade mappar. Efter uppföljningsintervjuerna har kontaktinformationen förstörts. För forskningsmaterial II har forskare Mirja Määttä fungerat som personuppgiftsansvarig. Även för detta material sammanställdes ett tillfälligt register med kontaktuppgifter (namn, e-post och telefonnummer). För deltagande i forskningen förväntades att de över 18-åriga informanterna deltar i uppföljningsintervjuer tre gånger med ett års mellanrum. Kontaktuppgifter samt personnummer efterfrågades genom en skriftlig samtyckesblankett. Personnummer begärdes för att vid behov kunna erhålla uppdaterade kontaktuppgifter från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata för att kunna förverkliga uppföljningsintervjuer. Deltagarnas kontaktuppgifter och personnummer (personregister) förvaras separat från det analyserade textbaserade intervjumaterialet (som använder pseudonymer) i lösenordskyddade filmappar hos Mirja Määttä vid Mellersta Finlands ELY-central (numera Juvenia, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu) samt vid Tammerfors universitet (Päivi Honkatukia / Juha Nieminen). Efter avslutade uppföljningsintervjuer kommer kontaktregistret att förstöras. Tammerfors universitet är en naturlig samarbetspartner eftersom Mirja Määttä är docent där.

I den skriftliga samtyckesblanketten för forskningsmaterial II efterfrågades följande uppgifter: Namn, telefonnummer, e-postadress och personnummer. Genom att underteckna blanketten gav informanterna sitt samtycke till en uppföljningskontakt för kommande intervjuer. Utöver detta informerades informanterna om att intervjuerna spelas in och transkriberas därefter till textmaterial. Vid detta skede byttes deltagarnas namn ut mot pseudonymer och de inspelade ljudfilerna raderades. Det analyserade materialet innehåller inte personuppgifter.

Ifrågavarande forskning avviker inte från principen om informerat samtycke och därav har bedömningen varit att forskningskonstellationen inte kräver etikprövning. Forskningen ingriper ej heller forskningsdeltagarnas fysiska integritet eller riktar sig till minderåriga. Forskningsdeltagarna har inte utsatts för kraftig stimulus eller psykisk påfrestning som skulle gå över vardagslivets gränser. Inte heller har forskningen inneburit ett hot mot deltagarnas eller deras anhörigas säkerhet. (se Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019.)

I samband med intervjuerna med de unga vuxna har jag och mina medforskare i samtliga intervjusituationer påmint om att deltagandet är frivilligt och att det är möjligt att när som helst avbryta sitt deltagande utan särskilda skäl och utan negativa påföljder. Vi har strävat efter att informera informanterna på ett språk som är lätt att förstå, till exempel genom ett kortfattat informationsbrev med tillhörande kontaktuppgifter. Vi har även redogjort för att vi som forskare inte har några kopplingar till Navigatorn som service, som skulle inverka på relationen till tjänsten i framtiden. Samtliga informanter har varit myndiga, således har inte minderåriga personer intervjuats. Studiens deltagare deltog i intervjuerna frivilligt och medvetna om studiens ämne samt de teman som behandlades under intervjuerna.

Skyddet och respekten för de undersöktas integritet ses som en av de viktigaste etiska principerna i forskningen (Kuula 2006). I relation till detta har namnen på alla undersökta och identifierbara platser ändrats. Inga av de arbetsplatser de unga berättat om rapporteras i forskningen. Navigatorn Helsingfors, Vanda och Lahtis nämns i studien, eftersom servicepunkterna är så pass omfattande och stora, att det inte skall gå att identifiera en enskild servicebrukare på grund av detta.

Enligt Thomson och Holland (2003) kräver longitudinell forskning med unga personer kreativitet genom hela forskningsprocessen, men också flexibilitet, anpassnings- och förhandlingsförmåga och ständig reflektion. Käyhkö och Armila (2022) menar att det inom ramen för longitudinella studier även är möjligt att komma åt unga personers känsligare livsområden och livsvånda (*'minäkipuilun kysymykset'*), som inte nödvändigtvis skulle vara tillgängliga annars. Här spelar dock forskarens arbetslivserfarenhet och utbildning eventuellt också en roll. Forskarens förmåga att vara reflexiv är en väsentlig del av kvalitativ forskning. Forskaren behöver utvärdera sin egen position i förhållande till ämnet för forskningen, de unga deltagarna och sitt eget agerande i forskningssituationen (t.ex. Aaltonen & Högbäck 2015). Utöver det krävs empati, för att forskningsrelationen skall utvecklas till förtroendefull och för att forskaren skall kunna identifiera sig så bra som möjligt med subjektets liv för att nå hens meningar och upplevelser.

Att jag som forskare är utbildad legitimerad socialarbetare och har en lång erfarenhet av att jobba psykosocialt med både tonåringar och unga vuxna har

möjligan påverkat intervjusituationerna. Jag upplever således inte att jag behöver utgå från en etablerad relation för att skapa det som kallas rapport, det vill säga en god relation mellan forskare och informant (Prior 2017). På samma sätt som Görlich (2016, 527) menar att hon har nytta av sin psykoterapeututbildning i intervjusituationer, ser jag att erfarenhet av socialt arbete och psykosocialt arbete med unga är till nytta i bemötandet och i att skapa en avslappnad och angenäm stämning. Trots detta hävdar jag inte att det alltid skulle vara lätt att etablera fungerande forskningsrelationer, eftersom varje individ och situation är unik och kräver noggrann anpassning och djup förståelse för att skapa en meningsfull och förtroendefull kontakt. Utgångspunkten är att skapa en intervjusituation där de unga upplever sig bekräftade, sedda och lyssnade på. Enligt Görlich (2016) kan spegling, empatiskt lyssnande och parafrasering bidra till att etablera en stabil och tillitsfull kontakt med den unga.

Vilken typ av situationer och forskningsrelationer har då skapats i samband med de kvalitativa uppföljningsintervjuerna med de unga vuxna, som tagit del av studien och berättat om sina egna liv? Matilda Wrede-Jäntti (2019) beskriver hur relationen mellan forskaren och informanten kan utvecklas i en kvalitativ longitudinell studie från dataproduktion till en mer förtrogen interaktion. Med tiden kan parterna bli mer som medmänniskor som genomgår en process sida vid sida. Samtidigt förpliktar relationen forskaren att beakta olika faktorer. Relationen påverkas speciellt av följande fyra centrala faktorer; roller, maktpositioner, intervjutillfallets atmosfär och plats. Traditionellt sätt skulle forskaren placeras i maktpositionen och forskningsdeltagarna kategoriseras som mer sårbara. Bashir (2019) har dock utmanat denna syn och pekar på att forskare även kan uppleva sårbarhet i forskningsmöten.

Genom att svara jakande på forskningsinbjudningar visade de unga vuxna som tog del av studien att de var redo att engagera sig i den interaktion som studien krävde och berätta för forskarna om sina liv – ställvis även om känsligare teman. Att jag och mina medforskare blev bekanta med de unga, spelade eventuellt en roll och hade en inverkan på intresset att fortsätta delta; en del av de unga uppgav till och med att de väntade på att få prata med en bekant forskare (Määttä & Westerback 2024). Vår upplevelse var att de flesta unga delade med sig av sina liv på ett öppet och ingående sätt. Det är inte ovanligt att unga upplever intervjusituationer med forskare som unika tillfällen att bli hörda och förstådda. Enligt Wrede-Jäntti (2019) kan detta bero på att relationen bygger på frivillighet och att krav eller eventuella sanktioner inte ställs från forskarens sida. Sett till forskarrollen är situationen dock inte problemfri och väcker många frågor. Som exempel upptäckte Thomson och Holland (2003) att deras studie hade en normativ effekt på de ungas berättande, vilket framgick i deras framstegsnarrativ. De påpekar att uppföljningsintervjuer ofta leder till berättelser om framsteg och utveckling bland informanterna. Sofia Enell (2023) beskriver vidare hur hon i sin

longitudinella studie blev ett vittne till unga vuxnas både misslyckanden och framgångar i samband med uppföljningsintervjuer. Även om longitudinell kvalitativ forskning betonar olika temporala och rumsliga dimensioner av livet, tycks uppföljningsintervjuerna i hennes studie ha producerat en linjär förståelse av tid. Därför bör forskare inom longitudinell kvalitativ forskning reflektera över hur deras närvaro kan fungera som en markör för tid och plats, och hur detta i sin tur kan forma deltagarnas berättelser. Samtidigt kan forskarens roll som en sådan förankringspunkt bidra till att deltagarna ges möjlighet att strukturera sina erfarenheter och skapa en mer sammanhängande livsberättelse. Enell (2023) framhåller att hon för vissa av sina informanter var en av de få personer som följt dem över tid och därmed kände till deras ständigt föränderliga livssituationer.

Wrede-Jäntti (2010) frågar sig om en relativt djupgående personlig intervjustudie kan sätta igång aktiverande och/eller psykologiska processer hos informanterna före, under och efter intervjuerna. Liknande frågeställningar reflekterar vi kring tillsammans med Mirja Määttä i artikel IV. Vi har till exempel frågat oss om vårt sätt att fråga unga vuxna om deras framtidsutsikter under intervjuögonblicket döljer andra saker som är meningsfulla för dem. Eller om frågeställningen de facto framhäver ett normativt sätt att betrakta livsloppet? Har vi betonat problematiken med icke-linjära övergångar eller skapat ett utrymme att öppet reflektera och ifrågasätta dessa samhälleliga förväntningar? Svaret är antagligen: både och.

Dessa frågeställningar växte fram ur vår iakttagelse att samtal om framtiden ibland kunde väcka starka känslor hos informanterna. Följande intervjuutdrag visar hur en fråga om framtiden väcker irritation hos informanten Jouni, 27 år. När Mirja tolkar frågan som känslig väljer hon att avstå från att ställa följdfrågan om hur framtiden kunde se ut om fem år. Samtalet anpassas därmed efter de ramar informanten själv förefaller vilja hålla.

Mirja: Om du tänker dig ungefär ett år framåt – var tror du eller hoppas du att du befinner dig då, vad gäller boende, arbete och annat i livet?

Jouni: Just precis en sån fråga som jag hatar mest av allt nuförtiden... verkligen. Nå, jag har alltid svarat samma sak på den: ett fast jobb, så att man inte behöver fundera på när jobbet ryker eller om man måste skriva på ett nytt tidsbundet avtal. En stabil inkomstkälla. (Bostaden) skulle vara i egen ägo, eller åtminstone i hyreskontrakt, och... ja, det var väl det. Jag har egentligen inte önskat mig något annat de senaste sju åren.

I utdraget berättar Jouni vad han brukar svara på frågor om framtiden, eftersom han ofta fått liknande frågor inom olika serviceinstanser. Han upprepar även här hur viktigt det vore att ha ett fast arbete och en trygg bostad –

grundläggande förutsättningar för ett vuxenliv – något han har längtat efter och strävat mot under lång tid. Detta exempel visar hur intervjusituationen inte bara handlar om frågor och svar, utan om ett ömsesidigt lyssnande. Som intervjuare försökte vi hela tiden läsa av informantens reaktioner och anpassa samtalet därefter. I en flerårig intervjustudie lär man delvis känna varandra, vilket gör både djupare samtal och känsligare stunder möjliga. Det hände att vi kunde uppmuntra till samtal även om svårare ämnen, men det fanns också tillfällen då interaktionen kändes spänd eller bruten. Då var det nödvändigt att återvända till intervjutexten och ställa oss frågor som: Vad gjorde vi i stunden? Kunde vi ha varit mer närvarande, mer empatiska?

Wrede-Jäntti (2010) menar att intervjuer kan betraktas som en aktiverande process som har potential att leda till både positiva och negativa resultat. Samtidigt kan ett longitudinellt forskningsgrepp skapa tillträde till teman och frågor, som man annars inte skulle ha tillgång till som forskare. Så som Käyhkö och Armila (2022) uttryckt det: *"Voidakseen ymmärtää nuorten elämänkulkua sävyttävien elämänongelmien luonnetta ja kiinnittymistä on mentävä lähelle ja tultava tutuiksi."*¹¹

För vissa av de unga vuxna som deltog i vår studie blev de årliga intervjuerna en påminnelse om de svårigheter de upplevde i att ta sig framåt i livet. Samtidigt upplevde de det som viktigt att få dela med sig sina upplevelser och bidra till vetenskaplig forskning, speciellt om kunskapen skulle komma till nytta för övriga unga vuxna i motsvarande livssituation. Trots att de hade stött på hinder i sitt framåtskridande, uppgav majoriteten av de unga att det var givande att medverka i uppföljningsintervjuerna.

¹¹ Min översättning: "För att kunna förstå karaktären hos och förankringen av de livsproblem som präglar ungas livslopp, måste man komma nära de unga och lära känna dem."

5 Resultat

Detta kapitel sammanfattar de centrala resultaten av de fyra publikationer som utgör den empiriska delen av studien. Den forskning som presenteras i denna avhandling kännetecknas av ett kvalitativt och utforskande forskningsgrepp. Genom kvalitativa forskningsintervjuer har strävan varit att förstå världen ur de intervjuades perspektiv och skapa förståelse ur deras vardag och livserfarenheter (Kvale & Brinkmann 2009).

Avhandlingen består av fyra delstudier med fokus på servicebrukare inom Navigatorn-servicemodellen. Delstudierna I-II belyser hur unga vuxna upplever prekära arbetsmarknadssituationer och deras strategier för att navigera normerna i ett arbetsfokuserat och osäkert samhälle. Delstudie III belyser vilka yttre omständigheter som begränsar de unga vuxnas förmågor i centrala övergångsskeden. I delstudie IV ligger fokus på en grupp unga vuxna som upplevt långvariga svårigheter att få fotfäste på arbetsmarknaden.

På följande sida presenteras en översikt över delstudierna och deras centrala resultat (se tabell 3).

Tabell 3 Översikt över delstudierna och centrala resultat

Artikel	Centrala resultat
I Prekära arbetsmarknader och unga vuxnas strategier att navigera under arbetscentrerade samhällsnormers tryck	Enligt analysen innebär arbete för unga försörjning, säkrandet av rutiner och vardag, att ta ansvar och framför allt – att ha möjligheten att agera som fullvärdiga samhällsmedlemmar. De unga vuxna hade förhoppningar om ett normalt livslopp, i vilket de inkluderade arbetslivet. Majoriteten av de intervjuade unga kände press gällande sin beredskap inför arbetsmarknaden och strävade efter att forma sin personlighet i förhållande till de krav som arbetsgivarna ställer. På basen av analysen formades tre olika strategier unga använder för att hantera motsättningen mellan deras egna identiteter och de normer som styr utifrån. 1) En del unga reagerade på den prekära arbetsmarknadssituationen genom att vara aktiva, företagsamma och delaktiga – de bästa versionerna av sig själva. 2) En del använde sig av en anpassningsinriktad strategi, där de driver framåt trots upprepade utmaningar. 3) En undvikandestrategi var däremot kopplad till den ungas osäkerhet om att överhuvudtaget få fotfäste på arbetsmarknaden.
II Unga vuxna på arbetsmarknaden och vid dess tröskel – Ett livsloppsperspektiv	De livsloppskategorier vi har identifierat visar att övergångarna till arbetslivet spelar en central roll i ungas livslopp. Dessa övergångsperioder är mångfacetterade och ofta komplexa. Alla unga som deltog i studien strävade på ett eller annat sätt efter att finna sin plats på arbetsmarknaden; de hade internaliserat den grundläggande betydelsen av avlönat arbete för att integreras i samhället. Studien bidrar till en fördjupad förståelse för de utmaningar och möjligheter som unga vuxna möter vid tröskeln till arbetslivet, utifrån deras eget perspektiv.
III Att stödja unga vuxna i komplexa och osäkra övergångar på arbetsmarknaden – Perspektiv från förmågeansatsen	Analysen fokuserar på de utmaningar som unga vuxna står inför under övergångarna till vuxen- och arbetslivet. Hälsorelaterade problem, ekonomisk knapphet och erfarenheter av ojämlikhet begränsar de unga vuxnas förmågor. Analysen visar också att trots dessa utmaningar förhöll sig de unga optimistiska inför framtiden.
IV Ideala övergångsmönster i unga vuxnas berättelser under covid-19-pandemin	Analysen förenar tre centrala teman: berättelser och metaforer som beskriver unga vuxnas livslopp, uppföljningsintervjuer som interaktiva processer, samt covid-19-pandemins påverkan på deras liv. Metaforer om livets väg och framsteg återkom i de ungas berättelser, vilket tydliggjorde de strukturella och personliga hinder som stod i vägen för att uppnå ett till synes normalt och rimligt liv. Framtiden präglades av förhoppningar om arbete, inkomst och nära relationer. Trots de många utmaningarna, känslor av misslyckande och hälsorelaterade hinder, verkar de unga oförtrutet fortsätta sina ansträngningar även under pandemin.

5.1 Artikel I: Prekära arbetsmarknader och unga vuxnas strategier att navigera under arbetscentrerade samhällsnormers tryck

I denna artikel undersöks de betydelser unga vuxna ger arbete i osäkra arbetsmarknadssituationer och till relationen mellan arbete och identitet. Vi frågar oss vilken typ av strategier unga utvecklar i prekära arbetsmarknadssituationer under press av normerna i ett arbetsorienterat samhälle. Artikeln bygger på kvalitativa intervjuer med 40 unga vuxna¹² i åldern 18–29 som varit klienter inom Navigatorn.

I den första delstudien analyserar vi samspelet mellan arbete och identitet, samt de utmaningar dagens arbetsmarknad och arbetsvillkor ställer, genom att betrakta ungas identitetsbyggande i ljuset av jobbsökande, övergången till vuxenlivet, och entreprenörskap. Den förlängda ungdomsperioden många unga vuxna erfar idag diskuteras i ljuset av Jeffrey Arnetts (2000) begrepp vuxenblivande (*emerging adulthood*). Vuxenblivandet speglas ytterligare mot anställningsbarhet och till att vara en aktiv *entreprenöriell aktör* (Rose 1992; Skeggs 2004). Vidare undersöker vi de strategier unga använder för att hantera motsättningen mellan deras egna identiteter och de normer som påverkar utifrån.

I artikel I närmar vi oss arbetsmarknaden genom att beskriva den struktumvandling som påverkar ungas etablering på arbetsmarknaden och som präglar villkoren för att bli vuxen (Beckman & Andersson 2018). Det är tydligt att såväl att förlora ett jobb som att skjuta upp inträdet i arbetslivet påverkar uppfattningen om en själv, framtiden och motivationen (Hanski & Järvensivu 2020). Studiens resultat stöds av tidigare forskning, enligt vilken unga är medvetna om de normativa förväntningar samhället ställer på dem att vara progressiva i fråga om arbete och utbildning. De har med andra ord internaliserat budskapet om att vägen till ett självständigt liv huvudsakligen går genom utbildning och arbete. (t.ex. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017; Wrede-Jäntti 2018; Beckman & Andersson 2018; Ågren 2024.) Samma sak framgår även tydligt inom forskning som kontinuerligt mäter de ungas attityder – mer än 80 procent av finländska ungdomar anser att framgång i livet hänger på en själv (Myllyniemi 2017; Kiilakoski & Happonen 2024). Individuellt ansvar återspeglas med andra ord starkt i ungas attityder och tankevärld (Bauman 2000).

Enligt analysen innebär arbete för unga försörjning, säkrandet av rutiner och vardag, att ta ansvar och framför allt – att ha möjligheten att agera som fullvärdiga samhällsmedlemmar. De unga vuxna hade förhoppningar om ett normalt

¹² Intervjuerna förverkligades år 2018 av Mirja Määttä, Hanna Rissanen och Frida Westerback.

livsslopp, i vilket de inkluderade arbetslivet. Majoriteten av de intervjuade unga kände press gällande sin beredskap inför arbetsmarknaden och strävade efter att forma sin personlighet i förhållande till de krav som arbetsgivarna ställer. De ungas erfarenheter pekade på att formas till ett aktivt entreprenöriellt subjekt, ett tillstånd där ens jag formas och görs säljbart i förhållande till arbetslivets krav. På basen av analysen formades tre olika strategier unga använder för att hantera motsättningen mellan deras egna identiteter och de normer som påverkar utifrån. 1) En del unga reagerade på den prekära arbetsmarknadssituationen genom att vara aktiva, företagsamma och delaktiga – de bästa versionerna av sig själva. 2) En del använde sig av en anpassningsinriktad strategi, där de driver framåt trots upprepade utmaningar. 3) En undvikandestrategi var däremot kopplad till den ungas osäkerhet om att överhuvudtaget få fotfäste på arbetsmarknaden, eftersom de har så lite arbetslivserfarenhet.

Den aktiva, företagsamma och delaktiga strategin kunde jämföras med det Jaana Lähteenmaa (2011) beskriver som ett överstimulerat aktörskap (*yliviritetty toimijuus*). Det överstimulerade aktörskapet innebär att man anstränger sig med att trimma och träna sitt jag för att kvalificera sig som en allt bättre människa och individ, samt som potentiell arbetskraft på arbetsmarknaden. I detta tillstånd av överstimulerat aktörskap upplever den arbetslösa unga personen att hen är ansvarig för sin egen situation. Den unga personen ifrågasätter inte de omgivande strukturerna eller förväntar sig någon hjälp från samhället.

I övergångsfasen mellan ungdom och vuxenliv verkar utforskandet av identitet och experimenterandet med arbetsmöjligheter vara begränsat, särskilt för unga vuxna som befinner sig i osäkra arbetsmarknadsförhållanden under längre perioder. Att vara arbetslös kan försvåra övergången till vuxenlivet, eftersom ekonomiska begränsningar och avsaknaden av arbete hämmar möjligheten att utforska och forma sin identitet. Detta kan leda till negativa upplevelser och självtvivel (jfr Beckman & Andersson 2018).

Sammanfattningsvis bidrar artikeln till ungdomsforskning gällande övergångar till arbetslivet genom att utforska strategier unga vuxna använder sig av i prekära arbetsmarknadssituationer. Trots att upplevelser av ensamhet är relativt typiska bland unga vuxna utanför arbete och utbildning (t.ex. Aaltonen m.fl. 2018; Gretschel & Myllyniemi 2017), pekar detta forskningsmaterial på att dessa unga aktivt sökt hjälp från professionella och att stöd även har erbjudits av vänner och familj. De unga önskar stöd i identitetsarbetet och i att kartlägga och utforska möjligheter gällande karriär och arbete. Navigatorn verkar ha en viktig och mångsidig roll i stödjandet av unga människors identitetsarbete. Många av de intervjuade unga berättar att Navigatorn är den första platsen där de har tagit itu med sin yrkesidentitet. Navigatorns roll i ungdomars liv inkluderar en relationell dimension i och med att de unga uppfattar stödet de fått som ömsesidigt och kollaborativt (även Westerback & Wrede-Jäntti 2022).

Studien har även relevans för forskning inom socialt arbete, eftersom relationsarbete utgör själva kärnan i socialarbetets praktik. Avgörande är att relationen präglas av långsiktighet och att unga känner sig inkluderade i beslut som påverkar deras liv (Juvonen 2015; Wrede-Jäntti & Westerback 2020; Lilja & Pukkila & Helander 2021; Aaltonen m.fl. 2024).

5.2 Artikel II: Unga vuxna på arbetsmarknaden och vid dess tröskel – Ett livsloppsperspektiv

I ljuset av uppföljande forskningsdata undersöker artikel II vilken typ av livsfält arbetslivet framstår som för unga vuxna och vad de har för förhoppningar om framtiden. Artikeln är relaterad till frågor om multidisciplinär livsloppsforskning och ungdomsforskning som undersöker övergångar. Forskningsmaterialet består av individuella kvalitativa intervjuer med 29 unga vuxna genomförda i tre omgångar under åren 2018–2020. Uppföljningsmaterialet har analyserats ur ett livsloppsperspektiv med hjälp av kvalitativ innehållsanalys. Så som i artikel I, har även dessa informanter varit klienter inom Navigatorn.

Unga beskrev sin relation till arbetslivet och framtiden som formad av tidigare erfarenheter, där ansträngningar, framgångar och osäkerheter samspelade. Dessa upplevelser påverkade inte bara deras syn på framtida möjligheter, utan också deras förmåga att navigera mellan förväntningar och verklighet i ett allt mer krävande samhälle. För vissa unga kan övergångsperioder innebära en möjlighet till frihet och självförverkligande, medan andra snarare upplever ett utanförskap, särskilt när det är svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Ett utdraget inträde i arbetslivet, en osäker position på arbetsmarknaden och långvariga perioder av arbetslöshet påverkar ungas självbild, sänker deras förväntningar på arbete och begränsar deras framtidsutsikter (Hanski & Järvensivu 2020). Unga har länge fått bära risksamhällets osäkerheter och det ökade individuella ansvaret på sina axlar. Samtidigt är det ofta oklart om de val de gör faktiskt leder dem dit de vill. (Beck 1992.) Därför har unga idag inte samma möjligheter som tidigare generationer att möta de krav som ställs för att bli en del av arbetsmarknaden (Kallio & Åberg 2022).

Samtidigt pekar artikelns resultat på att arbetslivet och förberedelserna inför det är en betydelsefull del av unga vuxnas livslopp. Deras relation till arbetslivet förändras över tid genom arbetslivserfarenheter, studier och perioder av arbetslöshet. Tidigare arbetslivsforskning pekar på att osäkra och prekära anställningar är typiska och ofta präglar ungas första år i arbetslivet. Med tiden brukar unga dock i regel finna en mer stabil position på arbetsmarknaden. (Ojala, Nätti & Lipiäinen 2018.) Samtidigt visar en aktuell studie att arbetslivets osäkerhet för närvarandet har ökat och en stor förändring är att osäkerheten numera påverkar alla grupper av arbetstagare. Detta tar sig uttryck bland annat genom

ökad psykisk ohälsa. Olika typer av psykiska symtom är vanliga specifikt bland unga vuxna och löntagare i tidig medelålder. Bland 25–34-åriga löntagare är det särskilt vanligt med mental utmattning i arbetet, koncentrationssvårigheter, upplevelser av stress, motvilja inför att gå till arbetet och en tydlig risk för allvarlig arbetsrelaterad utbrändhet. (Sutela & Viinikka & Pärnänen 2024.)

Samtliga unga som deltog i studien strävade, på ett eller annat sätt, efter att finna sin plats i arbetslivet och hade internaliserat förvärvsarbetets centrala betydelse för att bli en del av samhället. Studien ger en fördjupad förståelse för de utmaningar och möjligheter som unga vuxna möter i övergången till arbetslivet, belyst utifrån deras egna perspektiv. På basen av artikelns analys urskiljde vi fyra livsloppskategorier i relation till arbetslivet: 1) arbetslivets dörrar öppnas bara för ett ögonblick och stängs igen; 2 a) satsning på studier ökar arbetsmarknadsvärdet för första gången; 2 b) omskolning ökar arbetsmarknadsvärdet; 3) arbetslivet öppnar sig och den egna positionen håller på att etableras; och 4) arbetslivsrelationen utvecklas till en alternativ sådan. För vissa unga ser framtiden hoppfull ut när de hittar en lämplig plats inom utbildning eller arbetsliv. Vissa unga finner andra meningsfulla saker i sina liv i stället för traditionellt deltagande i arbetslivet. För de unga som står kvar bakom arbetslivets stängda dörrar tycks goda framtidsutsikter vara svåra att uppnå och en del av dem ser på framtiden med en så kallad en dag i taget-attityd. Denna kortsiktiga syn på framtiden kan präglas av ett av ett utvidgat nutidsperspektiv (Leccardi 2008; 2014; Farrugia 2019.) Denna utvidgade nutid är ett kännetecken för den senmoderna tidsuppfattningen, där nuets betydelse och navigering på kort tidshorisont får stor vikt (Kojo 2010; Leccardi 2014). Ungas kortsiktiga tidsuppfattning är ofta kopplad till den utmanande uppgiften att finna sin plats i samhället (Rubin 2000).

Studiens longitudinella forskningsgrepp ringar in en utsatt grupp unga vuxna med långvariga utmaningar att få ett fotfäste på arbetsmarknaden. De som upplevt ihållande arbetslöshet beskriver också en mycket reserverad och osäker inställning till framtiden. De verkade få begränsat stöd från sin näromgivning och stödet från välfärdstjänster upplevdes även otillräckligt (även Haikkola m.fl. 2021). De uppgav ytterligare att de hade utmaningar med sin psykiska hälsa och med sociala relationer. I dessa situationer betonades att nuet inramades av känslor av hopplöshet. För de unga vuxna som inte har lyckats etablera sig på arbetsmarknaden under en längre tid, är det ändå typiskt att de fortsätter att försöka hitta sin plats i samhället genom olika strategier och ansträngningar, trots de utmaningar de ställs inför.

Sammanfattningsvis vidgar artikeln förståelsen för de utmaningar och möjligheter som unga vuxna står inför på tröskeln till arbetslivet ur de ungas eget perspektiv. Artikeln efterlyser bredare strukturella förändringar som kan motverka den osäkerhet och de påfrestningar som unga möter och upplever vid tröskeln till arbetslivet. Åtminstone en del av de unga vuxna som står utanför

arbetslivet skulle troligtvis behöva ett starkare och mer långsiktigt stöd för att komma in på arbetsmarknaden. För vissa skulle en stabil anställning och tillhörighet till en arbetsgemenskap sannolikt underlätta deras situation.

5.3 Artikel III: Att stödja unga vuxna i komplexa och osäkra övergångar på arbetsmarknaden – Perspektiv från förmågeansatsen

Genom att tillämpa begreppet förmågor undersöker avhandlingens tredje artikel vilka externa förhållanden som begränsar unga vuxna utanför arbete eller utbildning i deras möjligheter att navigera komplexa och osäkra arbetsmarknadsövergångar. Förmågeperspektivet (Nussbaum 2011; Sen 1993) erbjuder ett perspektiv på aktivering av unga i arbetslivet som är inriktat på deras frihet att göra val som de värdesätter, snarare än att enbart fokusera på resultat, som till exempel att med en snabb tidtabell placera sig i arbetslivet. Tillämpningen av förmågeperspektivet erbjuder en lins för att utforska unga vuxnas välbefinnande holistiskt och strävar efter att belysa både kontextuella och interna faktorer som påverkar val, värderingar och motivation. Studien undersöker unga vuxnas subjektiva förståelser av sina förmågor och val i arbetsmarknadsövergångar präglade av komplexitet, osäkerhet och icke-lineäritet.

I en tid då framgångsrika övergångar och sysselsättning huvudsakligen betraktas som socialt accepterade markörer för vuxenblivande – och unga vuxna internaliserat detta sätt att resonera – är behovet av andra perspektiv och potentiella alternativa begreppsramar för socialt arbete och ungdomsarbete uppenbart (även Gretscher & Myllyniemi 2020). Förmågeperspektivet har potential att utmana det nyliberala tänkandet och främja social rättvisa (Kjellberg & Jansson 2020). Enligt Egdell och Beck (2020) erbjuder förmågeperspektivet ett värdefullt synsätt för att analysera komplexa och osäkra övergångar på arbetsmarknaden på mikronivå. De menar att individuella uppfattningar, värderingar och förmågor är underutforskade områden. Nussbaums tolkning av förmågeperspektivet används i studien, då den ger en mångdimensionell förståelse av välbefinnande (även Ohls 2017).

Förmågeperspektivet betonar social rättvisa och tolkas i denna avhandling som människors lika möjligheter och friheter att välja och agera, vilket utgör en central förutsättning för välbefinnande (även Arvidsson 2016). Utöver det fångar förmågeperspektivet mänsklig komplexitet, särskilt när det gäller marginaliserade individer och grupper (Nussbaum 2011; Chase 2020). Förmågeperspektivet betonar valmöjligheter och frihet och understryker att en av samhällets främsta uppgifter är att erbjuda en uppsättning reella möjligheter eller friheter. Det är

sedan upp till individen att avgöra om dessa möjligheter ska omsättas i handling eller inte. (Nussbaum 2011.)

Med utgångspunkt i individuella intervjuer med 34 unga vuxna fokuserar analysen på att förstå hur de intervjuade tolkar sina förmågor och val i övergångar till arbetsmarknaden. Analysen fokuserar på främjande och hindrande faktorer gällande den specifika förmågan och de subjektiva tolkningar som unga vuxna ger dem. Analysen fokuserade också på vad som utgör ett gott liv för dessa unga vuxna. För de intervjuade handlade detta om friheten att skapa och upprätthålla relationer och känna tillhörighet, att kunna forma och engagera sig i en meningsfull framtid, att leva ett sunt liv och att uppnå trygghet i vardagen. Resultaten visar att unga som står utanför arbetsliv och utbildning ofta möter komplexa och mångfacetterade utmaningar och hinder – utmaningar som i vissa fall går bortom vad välfärdstjänster som Navigatorn har möjlighet att hantera. Dessa hinder inkluderade upplevelser och uppfattningar om ojämlikhet, ekonomisk knapphet, hälsorelaterade utmaningar och utmaningar relaterade till framtiden. Dessa faktorer var ofta sammanflätade och överlappande i de unga vuxnas berättelser och resulterade i vissa fall i "begränsade" val, som inte alltid baserades på deras värderingar eller frihet att välja. Begränsade val kunde innebära att acceptera ett arbete som inte stödde deras värderingar eller intressen, eller att avstå från möjligheter som kunde ha främjat deras välbefinnande.

I dylika livssituationer är vardagen och övergångsperioder inte nödvändigtvis progressiva. I stället handlar det ofta om att hantera en komplex nutid, vilken ofta är sammanlänkad med ett mångfacetterat förflutet (Smith & Dowse 2019; Ohls 2017). Även om ungdomsforskning främst har antagit ett processinriktat perspektiv på övergången till arbetslivet, återspeglas detta ännu inte i ungdoms- och aktiveringspolitik, där målet fortfarande är effektiva övergångar från utbildning till arbetsliv (Sanderson 2020). Välfärdstjänster kan dock spela en avgörande roll i detta sammanhang. Enligt Välimäki, Aaltonen och Honkatukia (2022) kan framgångsrika serviceupplevelser ge unga vuxna i så kallade NEET-situationer en känsla av erkännande, trots att de avviker från en normativ livsbana.

Övergripande sett knyter förmågeperspektivet an till socialt arbete genom sitt fokus på att möjliggöra för människor att leva liv de själva uppfattar som meningsfulla och värdefulla (Kjellberg & Jansson 2020). Genom att tillämpa förmågeperspektivet i analysen av unga vuxnas livsvärldar erbjuds ett perspektiv för att bedöma välbefinnande på ett mer holistiskt sätt. Detta perspektiv synliggör både kontextuella och interna begränsningar som påverkar val, värderingar och motivation i övergången till vuxenlivet (även Chase 2020). För att främja framtider där unga kan utveckla sina förmågor bör ungdoms- och aktiveringspolitiken, tillsammans med dess praktiska genomförande, fokusera på att identifiera och undanröja de hinder som begränsar deras möjligheter, snarare än att enbart mäta deras prestationer (Nussbaum 2002).

5.4 Artikel IV: Ideala övergångsmönster i unga vuxnas berättelser under covid-19-pandemin

I denna delstudie undersöks ideala övergångsmönster och upplevelserna under covid-19-pandemin bland unga vuxna som har svårigheter att finna sin plats inom utbildnings- och arbetsmarknaden. Forskningsmaterialet utgörs av individuella kvalitativa intervjuer med 29 unga vuxna, genomförda i tre omgångar under åren 2018–2020. Studien syftar till att belysa de möjligheter och utmaningar som dagens arbets- och utbildningsmarknader medför för unga vuxna.

Det övergripande syftet med föreliggande artikel att utforska ideala övergångsmönster ur unga vuxnas perspektiv, med särskild fokus på elva unga vuxna mellan 18 och 29 år som har haft svårigheter att etablera sig inom utbildnings- och arbetsmarknaden. Tre huvudteman vävs samman i analysen: uppföljningsintervjuerna som interaktiva situationer, de metaforer unga vuxna använder för att skildra sina livsvägar samt samhällskrisers, så som covid-19-pandemins, inverkan på deras liv och framtid. I artikeln undersöks användningen av metaforer, särskilt i interaktionen mellan forskare och intervjuade, när en ung vuxen delar sina erfarenheter med en forskare som denne möter flera gånger under forskningsprocessen. Genom att använda metaforer kan de unga namnge abstrakta och svårbeskrivna känsloupplevelser på ett begripligt och konkret sätt, med hjälp av bekanta termer från vardagligt språk (Lakoff & Johnson 1980; Ekman 2004). På så sätt fungerar metaforer i intervjusituationer som en lösning för att uttrycka svårformulerade upplevelser.

När de unga vuxna i studien berättar om sina livssituationer, framträder en stark önskan om att sträva mot en upplevd normalitet och en riktning som känns meningsfull, bort från en tillvaro som upplevs som repetitiv och oföränderlig. Flera beskriver hur de, i sina försök att hitta rätt väg, har hamnat på sidospår eller avvikit från de traditionella vägar som de upplever att förväntas av dem. Föreställningen om livet som en stig, väg eller bana att följa framåt är en konventionell och ofta delad metafor, djupt rotad i den kollektiva förståelsen av vad ett framgångsrikt liv innebär. Det 'normala' och 'goda' livet som dessa unga vuxna eftersträvar omfattar goda relationer och ett arbete som inte bara ger en känsla av att åstadkomma något synligt och betydelsefullt, utan också erbjuder en skälig lön. Genom dessa beskrivningar framkommer hur deras livsmål och ansträngningar styrs av en vilja att leva upp till ideal om personlig och professionell utveckling, samtidigt som de strävar efter trygghet och tillhörighet.

I likhet med Smith och Dowses (2019) studie framträdde kritiska ögonblick och meningsskapande tider inom de liminala perioder som de unga befann sig i. Flera av de unga beskrev sina upplevelser som statiska och stillastående, där tillvaron kändes fastlåst och präglad av osäkerhet och väntan. Deras kamp för att uppnå ekonomisk trygghet inom det förväntade skedet i deras livslopp började uppfattas

som en omöjlighet och skapade en känsla av hot mot både nuet och framtiden. Trots denna känsla av stagnation kunde kritiska ögonblick inträffa plötsligt, vilket påtagligt påverkade deras livssituationer. Dessa oväntade händelser, som kunde vara både positiva och negativa, fungerade som vändpunkter som utmanade deras tidigare uppfattningar och skapade nya möjligheter för meningsskapande. I denna dynamik framstår den liminala perioden som en komplex erfarenhet, där stillastående och förändring samexisterar och skapar en rik väv av livserfarenheter.

Unga som hade upplevt långvariga svårigheter att hitta arbete eller etablera sig inom sitt yrkesområde har ofta en aversion mot att fundera på framtiden, eftersom den upplevdes som överväldigande och utmanande. Tidigare erfarenheter av misslyckade planer och besvikelser kan ha påverkat deras inställning.

Analysen visar att unga använder sig av komplexa och rika metaforer för att beskriva sitt framåtskridande i livet. Trots de många motgångarna, känslor av misslyckande och utmaningar kopplade till den egna hälsan, visar intervjuerna att deras aktörskap fortsätter att manifesteras sig i en uthållig strävan. Denna motståndskraft och beslutsamhet framhäver ungas förmåga att agera och påverka sina liv, även under svåra omständigheter som covid-19-pandemin medförde.

Sammanfattningsvis behandlar artikeln unga vuxna som haft svårt att etablera sig inom utbildning och arbetsliv, med fokus på hur idealet om att ständigt ta sig framåt i livet speglas i deras berättelser. Utifrån uppföljningsintervjuer analyseras de metaforer unga använde för att beskriva covid-19-pandemins påverkan på deras livslopp. Språket de använder vittnar om både hinder och förhoppningar – pandemin framstår som ett ytterligare hinder i redan komplexa övergångar till vuxen- och arbetslivet (även Ikävalko 2022; Cuervo m.fl. 2023). I likhet med Cuervo m.fl. (2023) ser vi att pandemins påverkan på dessa unga vuxnas livssituation snarare utgör en fortsättning på redan osäkra arbetsvillkor – än en ny kris. Berättelserna synliggör också komplexa behov av stöd, vilket aktualiserar socialt arbets roll i att erkänna och möta unga människors erfarenheter av utanförskap och bristande handlingsutrymme. Trots motgångar och hälsorelaterade utmaningar framkommer en stark vilja att fortsätta sträva framåt.

6 Slutsatser

Inom ramen för denna studie har jag undersökt hur unga vuxna, som befinner sig i arbetslivets och utbildningens marginal, upplever de möjligheter och utmaningar som samtida arbets- och utbildningsmarknader medför, och hur de föreställer sig sin framtid i detta sammanhang. Studien har haft ett specifikt fokus på unga vuxna i övergångsfasen till vuxen- och arbetslivet. Studien fördjupar sig i hur ideala övergångar, normer i ett arbetscentrerat samhälle, osäkra arbetsmarknadsvillkor samt samhällseliga kriser, såsom covid-19-pandemin, samverkar och formar de ungas aktörskap, förmågor och framtidsutsikter. Genom att undersöka arbetslivets framträdande roll i dessa ungas livsvärldar, analyseras hur vuxen- och arbetslivet ter sig för dem som söker sin plats i det, samt hur deras livslopp och positioner vid inträdet till arbetsmarknaden tar form och omförhandlas. Delstudierna som presenterades i föregående kapitel visar hur unga vuxnas upplevelser av övergången till vuxenlivet i osäkra arbetsmarknadsförhållanden formas och nyanseras när de tolkas genom olika teoretiska perspektiv. I detta sammanfattande och avslutande kapitel synliggör jag dessa mönster genom en syntes av delstudiernas insikter och lyfter fram de perspektiv som växer fram när resultaten betraktas som helhet. Kapitlet avrundas med reflektioner kring framtida forskning, studiens begränsningar och studiens implikationer för ungdomsforskning och socialt arbete.

6.1 Centrala resultat

Denna studie lyfter fram ett antal centrala resultat som på ett samlat sätt bidrar till en fördjupad förståelse av unga vuxnas position i övergången till vuxen- och arbetslivet. Till följande analyseras resultaten från delpublikationerna i förhållande till de forskningsfrågor som inledningsvis formulerades i sammanfattningen, nämligen:

1. Hur upplever unga vuxna sina möjligheter att agera, navigera övergångsprocesser och forma sin framtid i en samtid präglad av osäkerhet?
2. Vad kännetecknar unga vuxnas erfarenheter av att befinna sig i ett liminalt tillstånd under övergången till vuxen- och arbetslivet?

Svar på den första forskningsfrågan ges i samtliga delpublikationer (I-IV), eftersom fokus i alla artiklar ligger på de ungas upplevelser av övergången till vuxen- och arbetslivet. Den första delpublikationen (Westerback & Rissanen 2020) för fram och understryker att övergången från ungdom till vuxenliv präglas ofta av identitetssökande och utforskande av möjliga yrkesvägar. För unga vuxna i långvarigt osäkra arbetsmarknadspositioner tenderar dock detta utvecklingsutrymme att begränsas. Arbetslöshet fungerar inte enbart som ett ekonomiskt hinder, utan kan också begränsa individens möjligheter till självreflektion och identitetsskapande, vilket utgör centrala dimensioner i etableringen av vuxenrollen. Frånvaron av arbete kan därmed inte enbart förstås som en sysselsättningsfråga, utan även som en existentiell och social belastning som riskerar att ge upphov till negativa självbilder och tvivel på den egna framtiden (jfr Beckman & Andersson 2018).

Analysen visar att arbete för unga vuxna i prekära arbetsmarknadssituationer innebär mer än bara försörjning; det handlar om att skapa rutiner, ta ansvar och att kunna agera som fullvärdiga samhällsmedlemmar. Arbete erbjuder således också möjligheten att forma ett meningsfullt liv utöver själva arbetet (jfr Beckman & Andersson 2018). De unga vuxna uttryckte en stark önskan om ett normalt livslopp där arbetslivet utgör en självklar del. Samtidigt hyste vissa unga tvivel om huruvida sådana möjligheter i realiteten stod till buds för dem. Detta kan tolkas som ett uttryck för en dissonans mellan "traditionella" drömmar och faktiska möjligheter. Archer (2007) benämner denna typ av konflikt som kontextuell inkongruens (*contextual incongruity*), det vill säga en motsättning mellan vad man önskar göra och de reella förutsättningar man har att förverkliga detta.

Beckman och Andersson (2018) belyser unga vuxnas relation till arbetslivet genom metaforen "barnbordet". De problematiserar ett tillstånd där unga, trots att de sedan länge lämnat barndomen bakom sig och bär på en stark längtan efter självständighet, upplever sig fast i en position som signalerar omognad eller marginalisering. Detta kan väcka känslor av osäkerhet och otillräcklighet. Forskarna efterlyser ett kritiskt förhållningssätt – både från de unga själva och från samhällets sida – där den enskildas situation förstås i ett strukturellt, snarare än individuellt perspektiv. Ett sådant skifte i synsätt kan vara ett första steg bort från den upplevelse av förlamning och maktlöshet som arbetslöshet ofta medför för unga idag. Som vårt material visar har flera unga också vänt sin kritiska blick mot samhället. Flera av de intervjuade beskrev hur de uppfattade samhälleliga förväntningar som både orimliga och utifrån påtvingade – samtidigt som de visade medvetenhet om och uttryckte kritik mot idealet om att ständigt behöva marknadsföra sig själv.

Föreliggande studie belyser vidare hur ungas vägar och positioner på tröskeln till vuxen- och arbetslivet formas. Med hjälp av den longitudinella forskningsdesignen framträder i delpublikation II (Määttä & Westerback 2022)

livsloppskategorier som illustrerar variationer i hur unga positionerar sig inför arbetslivets möjligheter. Dessa möjligheter kan upplevas som tillfälliga, stängda eller helt otillgängliga. Unga vuxna som upplevde långvariga svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden utgjordes av en heterogen grupp. För dessa unga försvårades etableringen av brister i olika möjlighetsstrukturer, såsom hinder på arbetsmarknaden, arbetsgivares attityder, psykisk ohälsa och begränsat stöd från familjen (jfr Roberts 2009). Vissa av dem sökte enträget efter arbetstillfällen, medan andra uttryckte en stark misstro mot sina egna chanser att få arbete. De intervjuade unga beskrev en rad hinder för etablering på arbetsmarknaden, såsom avsaknad av tidigare arbetslivserfarenhet, invandrarbakgrund, sociala svårigheter samt långa eller opraktiska arbetsresor och -tider. Många framhöll att arbetsgivare fäster oproportionerligt stor vikt vid tidigare arbetserfarenhet i rekryteringsprocesser. Även när arbetslivserfarenhet fanns, hade den ofta präglats av negativa upplevelser – exempelvis att arbetsgivare inte höll sina löften eller att anställningar avslutades utan förklaring. Unga med sådana erfarenheter utvecklade ofta en förväntan på nya besvikelser i arbetslivet och närmade sig framtida arbetssituationer med försiktighet och misstro.

Unga vuxna som hade svårt att etablera sig på arbetsmarknaden verkade i många fall få begränsat stöd från sina familjer och föräldrar. Flera beskrev relationen till föräldrarna som distanserad eller problemfylld. De berättade också om psykisk ohälsa, svårigheter i sociala relationer och i vissa fall en känsla av meningslöshet i tillvaron. Många av dessa unga rörde sig återkommande mellan anställning, arbetslöshet och olika former av arbetsmarknadspolitiska insatser, vilket bidrog till en fragmenterad etableringsprocess och en känsla av varaktig instabilitet. För många unga vuxna i denna delstudie framstår arbetslivet som en arena präglad av komplexa spänningar och utmaningar, där etablering och erkännande stundvis ter sig som en kamp. Samtidigt ter det sig av vikt att även föra fram att en del av de intervjuade unga uttryckte ingen ambition att uppnå heltidsanställning eller avancera i en traditionell karriär. De som förhöll sig alternativt till arbetslivet förenades av en viss kritisk hållning till ett liv centrerat kring lönearbete. I stället sökte de vägar att förverkliga sina ideal om ett gott liv utifrån egna värderingar och förutsättningar (jfr Haikkola & Myllyniemi 2020; Cahill & Leccardi 2020; Helne & Hirvilammi 2021).

Vidare framkommer i artikel III att unga vuxnas förmågor i arbetsmarknadens marginaler påverkas av flera begränsningar. Hälsorelaterade utmaningar, ekonomisk knapphet och erfarenheter av ojämlikhet är faktorer som reducerar deras möjligheter att hantera övergångarna till vuxen- och arbetslivet. Trots dessa utmaningar närmar sig de unga vuxna framtiden med en viss försiktig optimism och en tro på att saker kan förbättras, även i en tid präglad av osäkerhet och samhälleliga kriser.

Sami Ylistö (2023) för i sin doktorsavhandling fram långtidsarbetslösa ungas brist på realistiska möjligheter. Skärpta rekryteringskrav och ökade psykiska belastningar i arbetslivet minskar chansen för unga med även mindre nedsättningar i arbets- eller funktionsförmåga att etablera sig. En annan problematisk aspekt ur unga långtidsarbetslösas perspektiv är den individcentrerade utformningen av arbetsmarknadspolitiken. Åtgärderna riktas nästan uteslutande mot individen. Att öka kraven på unga långtidsarbetslösa utan att samtidigt förbättra deras reella möjligheter att få arbete riskerar att förvärra deras utsatthet.

Välfärdstjänster kan dock utgöra en viktig resurs i detta sammanhang. Välimäki, Aaltonen och Honkatukia (2022) pekar i sin studie på att positiva och meningsfulla erfarenheter av stödinsatser kan bidra till att unga vuxna i så kallade NEET-situationer upplever sig sedda och erkända, även när deras livssituation avviker från det normativt förväntade livsloppet. Studien visar vidare att när unga vuxna omges av jämnåriga som också står utanför utbildning och arbetsliv, kan det hjälpa dem att inse att de inte är ensamma, vilket kan minska känslor av skam. Specifikt Navigatorn har förts fram som en serviceform där kamratstödet för unga vuxna utanför arbetslivet spelat en avgörande roll. I Toivaiains (2019) studie framgick att det inom ramen för Navigatorn skapades ett forum där det var möjligt att bryta den normativa diskursen om övergången till vuxenlivet. Inom ramen för detta forskningsprojekt fick jag konkret erfara detta genom mitt deltagande i social cirkus-verksamheten, vilken kortfattat presenterades i avsnitt 4.4. Syftet med verksamheten var att, med cirkusen som metod, stärka ungas livskompetenser, erbjuda positiva upplevelser och skapa ett socialt sammanhang – samtidigt som den öppnade upp för reflektion kring möjliga framtidshorisonter (Kallio m.fl. 2017, även Känkänen 2016). För de flesta unga var det ögonöppnande att komma i kontakt med andra unga som befann sig i en motsvarande livssituation. Att få kontakt med andra unga i liknande omständigheter gav dem nya insikter.

Välfärdstjänster kan spela en viktig roll i att stödja ungas förankring i samhället, särskilt när de stärker individens resurser genom relationsbaserat välfärdsarbetet. Bemötandet av unga inom Navigatorn-verksamheten kan förstås i ljuset av begreppet relationell välfärd (*relational welfare*), som betonar vikten av dialog i utformningen av stöd till människor i sårbara livssituationer (Cottam 2016). Det handlar om att helhetsmässigt förstå individens livssituation och att lyhört kunna möta den andra i en dialogisk relation – att skapa utrymme för gemensam dialog och att aktivt främja gemenskap i olika former (Satka 2015). För unga kan denna typ av välfärdsarbete upplevas som ett helhetsorienterat bemötande där tjänsterna framstår som tillgängliga, flexibla och anpassade. Det möjliggör att den ungas aktuella livssituation beaktas, med uppmärksamhet på både styrkor och begränsningar. (Westerback & Wrede-Jäntti 2022.) Danneris (2018) för samtidigt fram att vägen mot arbetsmarknaden för sårbara individer

inte avgörs av någon särskild – eller "magisk" – relation mellan socialarbetare och klient, eller av innovativa aktiveringsprogram eller interventioner, utan snarare av vad som upplevs som meningsfullt för den enskilde klienten i den specifika livssituationen. Samtidigt betonas att insatser, trots att de bör utgå från individens behov, ofta begränsas av strukturella faktorer – såsom negativa konsekvenser av återkommande personalbyten samt institutioners begränsade kapacitet att fatta beslut och agera i det ögonblick då klienterna är mottagliga för förändring.

Artikel IV (Määttä & Westerback 2024) bidrar ytterligare till den första forskningsfrågan genom ett fokus på den kategori av unga vuxna som under en längre period blivit utanför arbetslivets dörrar (kategori 1, n=11, se sid. 55). Studien erbjuder en fördjupad analys av unga vuxnas livsvägar och positioner vid arbetslivets tröskel genom den kvalitativa longitudinella forskningsdesignen. Den långsiktiga interaktionen mellan forskaren och de intervjuade ger ett rikt och nyanserat material där unga själva lyfter fram frågor om svårigheter och variationer i övergångsprocesserna. Det framgår i analysen att unga gestaltar sitt livslopp genom ett rikt och nyanserat metaforiskt språk.

Framtiden kunde upplevas som en *oändlig rymd* eller som *en djup och trång brunn*, från vilken det kändes nästan omöjligt att ta sig ut. Flera unga vuxna refererade till *mörker*, *skog* och att ha tappat *riktningen*. I de metaforer som de unga använde framträdde ytterligare teman som *strävan* och att *gå vilse*, men också att *leva i nuet* och *glimtar av hopp*. De intervjuer som diskuteras i denna artikel aktualiserar frågan om vi behöver ompröva idén om livet som en linjär resa framåt – och i stället erkänna pauser och stillastående som meningsfulla skeden i sig, värda både uppskattning och social acceptans.

Den andra forskningsfrågan besvaras även delvis genom samtliga delpublikationer. Att befinna sig i gränslandet mellan ungdom och vuxenliv, sammanfattas i studien som ett liminalt tillstånd. Studien utgår från ett integrerat teoretiskt ramverk för att belysa komplexiteten i ungas övergång till vuxenlivet i en samtid präglad av osäkerhet och social förändring. Begreppet övergångar fångar hur tidigare förutsägbara levnadsbanor ersatts av fragmenterade och icke-linjära rörelser. Aktörskap lyfter fram individens försök att orientera sig i detta landskap, medan förmågeperspektivet vidgar förståelsen av välbefinnande och handlingsutrymme utifrån tillgången till personliga och strukturella resurser. Genom samspelet mellan dessa begrepp synliggörs de villkor, begränsningar och möjligheter som präglar unga vuxnas position i marginalen av utbildning och arbetsliv. Centralt i analysen är dock begreppet liminalitet, som fungerar som en tolkningsram för det mellanrum där identitet, framtid och livsprojekt omförhandlas. Detta liminala tillstånd är ofta komplext och emotionellt laddat för individen, men inrymmer implikationer såväl på systemnivå, som professionell nivå. Det utmanar välfärdsinstitutioner och professionella aktörer att frångå mer linjära och normstyrda föreställningar om livsovergångar. Samtidigt bär

liminalitet på en dubbelhet: den kan vara både påfrestande och utvecklande, fylld av sårbarhet men också ha potential. I vissa fall kan det gemensamma i liminalitetserfarenheten fungera som en viktig resurs – en känsla av att inte vara ensam i sin vilshenhet, vilket kan bidra till kollektivt lärande eller solidaritet. Utmaningen med det liminala ligger i dess öppna och obestämda temporala karaktär: det saknas garantier för *när*, *hur* eller *om* denna fas av ovisshet övergår i någon form av stabilitet (se Furlong m.fl. 2018). Det är just denna oförutsägbarhet som gör det liminala tillståndet särskilt utmanande – både för individen och för samhällets stödfunktioner.

Sammanfattningsvis utvecklar forskningen en nyanserad begreppsliggöring av ungas övergång till vuxen- och arbetslivet, med fokus på de komplexa utmaningar och skiftande livsbanor som präglar denna fas. Ur ett stöd- och väglednings samt socialarbetarperspektiv erbjuder resultaten värdefulla insikter för att förstå och bemöta unga vuxnas livssituationer med öppenhet och lyhördhet. Studien bidrar med kunskap om hur unga i marginalen av arbete och utbildning navigerar i gränslandet mellan dessa sfärer, samt hur de uppfattar sina handlingsmöjligheter i en arbetsmarknad präglad av osäkerhet och prekariat.

6.2 Metodologiska överväganden, studiens begränsningar och fortsatt forskning

I denna studie har jag närmat mig forskningsmaterialet utifrån socialkonstruktionism (Berger & Luckmann 1966; Burr 2000) och kritisk ungdomsforskning (t.ex. Brunila 2012; Hakala m.fl. 2013; Brunila & Lundahl 2020; Helne & Hirvilammi 2021). Socialkonstruktionism, som betonar att all kunskap är relationellt skapad, utgör ett teoretiskt ramverk som kritiskt granskar rådande föreställningar om verkligheten och dess uppdelningar. Detta perspektiv möjliggör en förståelse för hur unga vuxna skapar och upprätthåller mening i sina liv och hur deras identiteter och framtidsutsikter formas i relation till samhället omkring dem. Inom relationell konstruktionism ses individen som en del av sin omgivning, vilket stämmer överens med livslopps- och förmågeperspektivet som tillämpats i studien. Förmågeperspektivet betonar vikten av valmöjligheter och frihet, där samhället bör erbjuda reella friheter som individer kan välja att agera utifrån (Nussbaum 2011). Livsloppet formas alltid i relation till andra, vilket påverkar individens handlingsfrihet (Elder 1998; Hitlin & Elder 2007).

Det kritiska ungdomsforskningsgreppet hänvisar till ett kritiskt förhållningssätt till den normativa synen på arbetslivsövergångar och en förväntad linjär etablering på arbetsmarknaden. I denna studie har fokus lagts på att belysa olika angreppssätt för att närma sig unga och unga vuxnas holistiska välbefinnande samt deras övergångsrelaterade utmaningar. Studien har genomgående präglats av de ungas egna perspektiv, vilket motiveras av att ungas

egna erfarenheter och ambitioner, trots initiativ för att främja jämlika och rättvisa övergångar, i stor utsträckning fortsatt att vara osynliga inom både politik och forskning (t.ex. Brunila & Lundahl 2020, 6).

Att jag i studien utgått från flera olika teoretiska perspektiv motiveras med att studiens tema är allt för komplext för att studeras ur endast ett eller ett fåtal synvinklar (även Angelin 2009). Samtidigt finns det en risk att analysens fokus försämras när alltför många teorier introduceras i studien (Larsson 2005). Arbetet med föreliggande avhandling kom att få en explorativ ansats, där materialinsamlingen pågått under flera års tid. Frågan om hur många intervjupersoner jag behöver har jag ställt till mig själv många gånger. Kvale och Brinkmann (2009, 129) menar att antalet informanter i kvalitativa intervjustudier tenderar vara antingen för litet eller för stort. Säkert hade det varit möjligt att basera avhandlingen enbart på forskningsmaterial I – eller II. Samtidigt har möjligheten av medverkan i ett forskningsprojekt fört med sig mångfalden lärdomar, som jag i annat fall gått miste om.

I studien ingår intervjuer med sammanlagt 74 unga vuxna, som alla var 18–29-åriga då intervjuerna ägde rum. Som jag tidigare konstaterat rekryterades majoriteten av informanterna av anställda inom Navigatorn. Detta kan väcka frågor om representativitet och ifall detta lett till en så kallad ”creaming effekt”, det vill säga att urvalet skulle gynna servicen. Samtidigt tyder analyserna på att de ungas upplevelser varit av varierande karaktär och att vissa fört fram även kritiska åsikter om servicen (även Wrede-Jäntti & Westerback 2020). Att samtliga unga varit klienter inom Navigatorn tyder på viss nivå av agens och på basen av detta kan eventuellt antagandet om att jag inte nått de mest utsatta dras. Samtidigt har det inte heller varit min målsättning att studera de mest utsatta unga vuxna, utan komma i kontakt med en bred grupp unga vuxna som av olika orsaker befinner sig i utkanten av arbetslivet.

Att samtliga analyser har gjorts med hjälp av kvalitativ innehållsanalys eller teoribaserad, alternativt teoristyr, kvalitativ innehållsanalys kan eventuellt te sig ensidigt och fantasilöst. Samtidigt har strävan varit att fokusera mer på metodologisk mångfald, i syfte att fånga subjektiva och affektiva aspekter av mänskligt liv. I tillämpningen av innehållsanalys har det varit centralt att bevara ett perspektivnära förhållningssätt, med målet att förstå de undersökta utifrån deras egna upplevelser i varje steg av analysen (Tuomi & Sarajärvi 2009).

Som tidigare framgått, kommer en sista datainsamlingsomgång gällande forskningsmaterial II att ske år 2025. Det är av stor betydelse att fortsätta arbetet med det kvalitativa longitudinella forskningsperspektivet, som har möjliggjort ett djupt tillträde till de ungas livsvärldar. Ett viktigt nästa steg är att följa upp samtliga unga vuxna i studien och specifikt de elva unga vuxna som fokuserades på i artikel IV, vilka då upplevde svårigheter att etablera sig på utbildnings- och arbetsmarknaden. Hur ser deras livssituationer ut idag? Av intresse är även att

inkludera de professionella inom Navigatorn i det fortsatta arbetet. Centrala frågeställningar för ett kommande forskningsarbete med ungdomsforskare och docent Mirja Määttä är: *I långsiktigt perspektiv, vilka är de centrala utmaningarna för unga vuxna när det gäller etablering i vuxen- och arbetslivet? Vilka svar och utvecklingsåtgärder identifierar yrkesverksamma som arbetar med NEET-ungdomar i relation till dessa utmaningar? Hur kan positiva arbetslivserfarenheter och övergångar främjas även för dem som haft långvariga svårigheter att etablera sig?* Den fortsatta forskningen strävar efter att generera kunskap om ungas erfarenheter i sökandet efter sin plats inom utbildning, arbetsmarknad – och samhället i stort. Den har som avsikt att belysa de bakomliggande orsakerna till långvariga NEET-situationer utifrån de ungas egna tolkningar. Forskningen identifierar också utvecklingsbehov inom centrala stödinsatser som syftar till att underlätta ungas övergångar mellan utbildning och arbetsliv, samt lyfter fram åtgärder som möjliggör positiva arbetslivserfarenheter för unga.

Jag önskar även i fortsättningen fördjupa mig i forskning med fokus på forskningsrelationer i ett kvalitativt longitudinellt perspektiv. Jag är speciellt intresserad av att utforska komplexiteten som präglar forskningsrelationer över tid. Ett annat viktigt tema för fortsatt forskning är att utveckla ett nordiskt komparativt perspektiv. Detta skulle innebära att utforska och jämföra unga vuxnas upplevelser av övergångar mellan utbildning, arbete och andra livsfaser i olika nordiska länder. Baserat på jämförelser mellan de nordiska länderna är det känt att andelen NEET-ungdomar i Finland redan länge legat på en högre nivå än i de övriga nordiska länderna (t.ex. Ami-säätiö 2025). Ett sådant upplägg kan bidra till att identifiera både likheter och skillnader i hur sociala, ekonomiska och kulturella faktorer påverkar dessa övergångar.

6.3 Forskningens relevans och implikationer för ungdomsforskning och socialt arbete

Flera ungdomsforskare har efterlyst en mer systemkritisk ungdomsforskning som inte enbart analyserar ungas position i samhället, utan också ifrågasätter de krav som ett arbetscentrerat och individualistiskt samhälle ställer på dem. Trots kritiska perspektiv är det ovanligt att forskningen utmanar föreställningen att unga främst bör socialiseras in i arbetsmarknaden. Nya idéer avfärdas ofta som orealistiska, och forskare som lyfter ungas röster förväntas samtidigt erbjuda heltäckande alternativ. (Kallio 2023.) Mot denna bakgrund aktualiseras frågan om kritiskt orienterad ungdomsforskning i praktiken tenderar att rikta in sig mer på att synliggöra och problematisera existerande strukturer än på att formulera alternativa vägar framåt. Är det, som Kiilakoski (2020) påpekar, så att den kritiska blicken i hög grad riktas mot de dominerande servicesystemen, snarare än mot

möjliga motberättelser? Och var placerar sig denna studie i relation till denna forskningslinje? Genom att belysa ungas erfarenheter i skärningspunkten mellan samhälleliga förväntningar och egna livsdrömmar, kan även denna studie förstås som en del av ett kritiskt samtal – men med ambitionen att samtidigt öppna för reflektion kring alternativa förståelser av ungas livsvillkor och framtidshorisonter.

Samtidigt är det avgörande att vi som ungdomsforskare är lyhörda för de ungas egna perspektiv på arbetslivets betydelse: hur talar unga själva om arbete, och vilka samhälleliga normer speglas – eller utmanas – i deras berättelser? Att arbete framstår som ett grundläggande livsmål bland många unga kan förstås som ett uttryck för starka samhällsnormer kring självständighet, ansvar och värde. Det är därför inte tillräckligt att konstatera att unga prioriterar arbete – vi behöver också analysera varför, på vilka villkor och med vilka konsekvenser.

I stället för att betrakta arbetsorienteringen som ett självklart faktum, är det viktigt att undersöka hur den formas i relation till strukturella krav och begränsade valmöjligheter (Julkunen m.fl. 2022). När arbete blir den huvudsakliga vägen till erkännande och tillhörighet (t.ex. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017; Wrede-Jäntti 2018; Beckman & Andersson 2018; Ågren 2024), riskerar andra sätt att leva eller drömma att framstå som avvikande eller orealistiska. I detta sammanhang blir det relevant att fråga vad som får utrymme i ungas framtidsvisioner – och vad som inte gör det. Denna studie utgår från just detta spänningsfält: mellan anpassning och motstånd, mellan internaliserade ideal och konkreta livsvillkor. Genom att analysera ungas egna berättelser strävar studien efter att synliggöra hur arbetslivets centrala roll i deras självförståelse formas, förhandlas och ibland ifrågasätts.

Vilka implikationer kan föreliggande studie då ha specifikt för socialt arbete? I anknytning till frågan vill jag återkoppla till studiens metodologiska mångfald och så kallat ”sociologiskt lyssnande” (Back 2007) samt frågan om hur vi kunde lyssna mer omsorgsfullt på vår omvärld. En fråga som blir speciellt viktig då vi studerar upplevelser och erfarenheter av unga som upplever sig inlåsta i komplexa livssituationer. I en tid av ökande ojämlikhet och segregation och i en tid där socialt arbete präglas av ökad byråkrati, stora klientmängder och en lagstiftning som försvårar individanpassning ter det sig som avgörande att fråga sig vad relationen mellan klient och socialarbetare egentligen består i, för att inte gå in på hur klienters erfarenheter bättre kunde beaktas i policyutveckling. (Danneris 2018; Dahlstedt m.fl. 2020.)

Att lyssna är ett grundläggande medium för mänsklig kommunikation, vilket ofta tas för givet och antas vara självklart (Back 2007). Lyssnandet skapar möjligheter till ett mänskligt igenkännande och till solidariska möten. Sociologiskt lyssnande handlar om att låta sin förförståelse och position utmanas, samtidigt som man kritiskt engagerar sig i det man hör och iakttar. Sociologiskt lyssnande innebär också att använda alla sinnen i forskning. (Back 2007.) Lyssnandet kan

vidare knyts an till relationsarbete, som utgör kärnan i det sociala arbetets praktik. Studien lyfter fram vikten av långsiktigt relationsarbete, där unga känner sig delaktiga i serviceprocesser som berör deras liv (även Wrede-Jäntti & Westerback 2020; Lilja & Pukkila & Helander 2021; Aluffi Pentini & Lorenz 2022; Aaltonen m.fl. 2024).

De ungas röster i avhandlingens delstudier utmanar etablerade föreställningar om det sociala arbetets roll och syfte. De pekar på behovet av att överskrida snäva begrepp som aktivering, undanröjande av hinder och skapande av möjligheter – föreställningar som ofta utgår från ett individfokuserat och instrumentellt perspektiv. I stället lyfts det sociala arbetets grundläggande värden fram som fortsatt relevanta: erkännandet av individens värde, utvecklingen av tillitsfulla relationer och strävan efter att förverkliga människors sociala medborgarskap. Tillsammans utgör dessa värden en möjlig riktning för ett socialt arbete som bättre svarar mot de erfarenheter och behov som unga själva uttrycker. (Aluffi Pentini & Lorenz 2022.)

Även om denna studies kontext är Navigatorn-servicen, är resultaten relevanta för vuxensocialarbetet i stort, särskilt det arbete som riktas till unga vuxna. Inom detta fält har idealet om aktivt medborgarskap och betoningen på individens ansvar ofta ökat trycket på klienters självaktivering, vilket riskerar att det sociala arbetets egen värdegrund underordnas arbetsmarknadspolitiska mål. När ungas delaktighet i samhället i första hand bedöms utifrån deras arbetsförmåga, finns en risk att känslor av utanförskap fördjupas snarare än motverkas. Ett socialt arbete som tar sin utgångspunkt i ungas egna erfarenheter och behov – snarare än i deras ekonomiska nyttovärde – blir därmed avgörande.

Dahlstedt m.fl. (2020) har konstaterat att *”socialt arbete handlar om social rättvisa och social förändring”*. En viktig uppgift för kritiskt socialt arbete är att undersöka konsekvenserna av dominerande ideal och att tackla frågor som berör ojämlikhet. För att skapa en sådan förståelse krävs ett genuint lyssnande på människans berättelse och dess koppling till de strukturella sammanhang som formar livet. I denna studie har detta inneburit en strävan efter att inledningsvis komma nära forskningens informanter och deras livsvärldar, skapandet av en förståelse för hur vuxen- och arbetslivet ter sig för dem som söker sin plats, samt hur deras livslopp och positioner vid inträdet till arbetsmarknaden tar form och omförhandlas. Vidare har strävan varit att belysa olika sätt att utforska subjektivt välbefinnande bland unga vuxna och samhälleliga strukturella utmaningar - samt hur tackla social ojämlikhet på strukturell nivå.

Källor

- Aaltonen, Sanna (2018) Ei tulosta ilman analyysia - Näkökulmia kvalitatiivisen aineiston analyysiin. Ingår i Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (red.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino.
- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi (2018) Nuorten aikuisten siirtymät palkkatyöhön ja yrittäjyyteen. Nuorisotutkimus 36(2), 3–18.
- Aaltonen, Sanna, Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 160. Helsinki.
- Aaltonen, Sanna & Högbäck, Riitta (2015) Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Tampere University Press.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2017) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Myllylä, Martta (2018) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiikka.
- Aaltonen, Sanna & Lipponen, Oona & Hästbacka, Noora & Karvonen, Sakari (2024) People-processing in youth welfare services: A cross-sectional approach. Children and Youth Services Review, Volume 168.
- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2013) Polkuja ja poikkeamia - Aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Aapola-Kari, Sinikka & Wrede-Jäntti, Matilda (2017) Perinteisiä toiveita, nykyhetkeen kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Ingår i Sami Myllyniemi (red.) Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 189. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto.
- Alanen, Olli (2015) Nuoret osallisiksi. Ingår i Mirja Määttä & Anne Määttä (red.) Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015.
- Alasoini, Tuomo & Joensuu, Matti & Juvonen-Posti, Pirjo & Järnefelt, Noora & Riekhoff, Aart-Jan & Toivio, Pauliina & Turunen, Jarno (2022) Työelämän ja työmarkkinoiden muutos – Haasteita ja kehittämistarpeita sosiaaliturvan uudistamiselle. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163973/Sosiaaliturvakomitea_2022_7.pdf (Hämtad 16.11.2024.)
- Almqvist, Anna-Lena & Lassinantti, Kitty (2024) Tensions and change in liminal spaces – Young people in Swedish out-of-home care. Children and Youth Services Review, Volume 157.

- Aluffi Pentini, Anna & Lorenz, Walter (2022) The voice of young people in shaping future youth policies. Towards a paradigm shift. Ingår i Vibeke Bak Nielsen & Petra Malin & Ilse Julkunen & Lars Uggerhøj (red.) Social Work, Social Welfare, Unemployment and Vulnerability Among Youth (1st Edition ed.). Routledge Advances in Social Work. Routledge.
- Ami-säätiö (2025) NEET-nuoret Pohjolan pääkaupunkialueilla. <https://ami.fi/toiminta/tieto-pohjolan-tyomarkkinoista/neet-nuoret-pohjolassa/> (Hämtad 27.4.2025.)
- Angelin, Anna (2009) Den dubbla vanmaktens logik: En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna. Doktorsavhandling. Lund: Socialhögskolan.
- ANM (2018) Grunderna för Navigatorn. Arbets- och näringsministeriet.
- Archer, Margaret S. (2007) Making our Way through the World. Human Reflexivity and Social Mobility. Cambridge: Cambridge University Press.
- Arnett, Jeffrey (2000) Emerging Adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55, 469–480.
- Arvidsson, Jessica (2016) Sysselsättning och social rättvisa. En nationell registerstudie om 12 269 unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning. Doktorsavhandling. Halmstad University Dissertations no 19.
- Back, Les (2007) The Art of Listening. Oxford: Berg.
- Bak Nielsen, Vibeke & Malin, Petra & Julkunen, Ilse & Uggerhøj, Lars (2022) Social Work, Social Welfare, Unemployment and Vulnerability Among Youth (1st Edition ed.). Routledge Advances in Social Work. Routledge.
- Banwell, Cathy & Williamson, Rebecca & Batterham, Philip & Leach, Liana & LaBond, Christine & Calear, Alison L. & Olsen, Anna & Philips, Christine & Zhao, Yixuan & Doan, Tinh & Walsh, Erin (2023) Liminality and insecurity: A qualitative study of young adults' vulnerabilities during the first twelve months of COVID-19 in Australia. *SSM - Qualitative Research in Health*, 3, Article 100260. <https://doi.org/10.1016/j.ssmqr.2023.100260> (Hämtad 16.11.2024.)
- Bashir, Nadia (2019) The Qualitative Researcher: The Flip Side of the Research Encounter with Vulnerable People. *Qualitative Research* 20(5), 667–683.
- Bauman, Zygmunt (1998) Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen. Göteborg: Daidalos.
- Bauman, Zygmunt (2000) Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich (1992) Risk Society. Towards a New Modernity. Munich: SAGE Publications.
- Beckman, Anita & Andersson, Åsa (2018) ”Kvar vid barnbordet...” – Om unga vuxna utanför arbetsmarknaden. Ingår i Thomas Johansson & Emma Sorbring (red.) Barn- och ungdomsvetenskap. Grundläggande perspektiv. Stockholm: Liber.
- Benjamin, Saija & Koirikivi, Pia & Kuusisto, Arniika (2022) Nuorten elämänkulun haasteita ja vastoinkäymisiä. Näkökulmia resilienssiin kestävän hyvinvoinnin teorian valossa. *Nuorisotutkimus* 3/2022, 59–76.
- Berger & Luckmann (1966) The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge. New York: Doubleday & Company.
- Berlant, Lauren (2011) Cruel optimism. Duke University Press.

- Bertaux, Daniel (1981) From Life-History Approach to the Transformation of Sociological Practice. Ingår i Daniel Bertaux (red.) *Biography and Society. The Life History Approach in the Social Sciences*, 29–46. Beverly Hills: SAGE.
- Birch, Maxine & Miller, Tina (2000) Inviting intimacy: The interview as a therapeutic opportunity. *International Journal of Social Research Methodology* 3(3), 189–202.
- Blok, Willem (2012) Globalizing Social Work: common basis and position. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice* 21(4), 5–27.
- Bonvin, Jean-Michel & Orton, Michael (2009) Activation policies and organisational innovation: the added value of the capability approach. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 29(11), 565–74.
- Brunila, Kristiina (2012) From risk to resilience. *Education Inquiry* 3(3), 451–464.
- Brunila, Kristiina & Lundahl, Lisbeth (2020) Introduction. Ingår i Kristiina Brunila & Lisbeth Lundahl (red.) *Youth on the move: Tendencies and tensions in youth policies and practices*. Helsinki University Press, 1–14.
- Burr, Vivien (2000) *An introduction to social constructionism*. New York: Routledge.
- Böckerman, Petri, & Vainiomäki, Jari (2014) Kutistuuko keskiluokka Suomessa? *Talous & yhteiskunta*, 42(1), 40–47.
- Cahill, Helen & Leccardi, Carmen (2020) Reframing Resilience. Ingår i Johanna Wyn & Helen Cahill & Dan Woodman & Hernán Cuervo & Carmen Leccardi & Jenny Chesters (red.) *Youth and the New Adulthood. Generations of Change*. Singapore: Springer.
- Castells, Manuel (2000) *Identitetens makt: ekonomi, samhälle och kultur*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Chase, Elaine (2020) Transitions, capabilities and wellbeing: How Afghan unaccompanied young people experience becoming ‘adult’ in the UK and beyond. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46(2), 439–456. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584704> (Hämtad 16.11.2024.)
- Clarkburn, Henriikka & Mustajoki, Arto (2007) *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Clausen, John (1995) Gender, contexts, and turning points in adults’ lives. Ingår i Phyllis Moen & Glen Elder & Kurt Luscher (red.) *Examining lives in context! Perspectives on the ecology of human development*. Washington DC: American Psychological Association, 365–389. <https://doi.org/10.1037/10176-010> (Hämtad 18.1.2025.)
- Coffey, Amanda (1999) *The Ethnographic Self*. Sage Publications.
- Collings, Susan & Dew, Angela & Dowse, Leanne (2016) Support Planning with People with Intellectual Disability and Complex Support Needs in the Australian National Disability Insurance Scheme. *Journal of Intellectual & Developmental Disability* 41 (3), 272–276.
- Côté, James (2000) *Arrested Adulthood: The Changing Nature of Maturity and Identity. What Does It Mean to Grow up?* New York: New York University Press.

- Cottam, Hilary (2016) Relational welfare. https://publicpurpose.com.au/wp-content/uploads/2016/05/Relational-welfare-soundings48_cottam11.pdf (Hämtad 8.3.2025.)
- Cuervo, Hernán & Maire, Quentin & Cook, Julia & Wyn, Johanna (2023) Liminality, COVID-19 and the long crisis of young adults' employment. *Australian Journal of Social Issues*. <https://doi.org/10.1002/ajs4.268> (Hämtad 16.11.2024.)
- Cuervo, Hernán & Wyn, Johanna (2011) *Rethinking Youth Transitions in Australia: A Historical and Multidimensional Approach*. Melbourne: Youth Research Centre, Melbourne Graduate School of Education, University of Melbourne.
- Cuervo, Hernán & Wyn, Johanna (2014) Reflections on the use of spatial and relational metaphors in youth studies. *Journal of Youth Studies* 17(7), 901–915.
- Cuzzocrea, Valentina (2020) A place for mobility in metaphors of youth transition. *Journal of Youth Studies* 23(1), 61–75.
- Dahlstedt, Magnus & Gruber, Sabine & Herz, Marcus & Lalander, Philip (2020) Förord: Kritiska sociala arbeten. *Socialvetenskaplig tidskrift* 27(3–4), 199–206.
- Danneris, Sophie (2018) Ready to work (yet?) Unemployment trajectorie among vulnerable welfare recipients. *Qualitative Social Work* 17(3), 355–372.
- Dean, Hartley (2009) 'Critiquing Capabilities: The Distractions of a Beguiling Concept'. *Critical Social Policy* 29(2), 261–78.
- du Bois-Reymond, Manuela & Stauber, Barbara (2005) 'Biographical Turning Points in Young People's Transitions to Work across Europe' Ingår i Helena Helve & Gunilla Holm (red.) *Contemporary Youth Research: Local Expressions and Global Connections*, pp. 63–75. Aldershot: Ashgate.
- Dunn Cavelty, Myriam & Kaufmann, Mareile & Soby Kristensen, Kristian (2015) Resilience and (in)security: Practices, subjects, temporalities. *Security Dialogue* 46(1), 3–14.
- Ecclestone, Kathryn & Biesta, Gert & Hughes, Martin (2010) Transitions in the lifecourse. The role of identity, agency and structure. Ingår i Kathryn Ecclestone & Gert Biesta & Martin Hughes (red.) *Transitions and learning through the life course*. London: Routledge, 1–15.
- Egdell, Valerie & Beck, Vanessa (2020) A Capability Approach to Understand the Scarring Effects of Unemployment and Job Insecurity: Developing the Research Agenda. *Work, Employment and Society* 34(5), 937–948.
- Egdell, Valerie & McQuaid, Ronald (2016) Supporting disadvantaged young people into work: Insights from the capability approach. *Social Policy & Administration* 50(1), 1–18.
- Ekman, Inger (2004) *Livsberättelser och språk*. Ingår i Carola Skott (red.) *Berättelsens praktik och teori – narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Elder Jr., Glen H. (1998) The life course as a developmental theory. *Child Development* 69(1), 1–12.
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What is Agency? *American Journal of Sociology* 103(4).

- Enell, Sofia (2023) 'Doing' research relationships: reflections on a qualitative longitudinal project with young people leaving secure care. *Nordic Social Work Research*, 1–13.
- Engeström, Yrjö (2004) Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Evans, Karen & Furlong, Andy (1997) Metaphors of youth transitions: Niches, pathways, trajectories or navigations. Ingår i John Bynner & Lynne Chisholm & Andy Furlong (red.) *Youth, citizenship and social change in a European context*, 36–44. London: Routledge.
- Fangen, Katrine (2005) Deltagande observation. Malmö: Liber.
- Farrugia, David (2019) How youth become workers: Identity, inequality and the post-Fordist self. *Journal of Sociology*, 1–16.
- Fergus, Stevenson & Zimmerman, Marc A. (2005) Adolescent resilience: a framework for understanding healthy development in the face of risk. *Annual review of public health* 26, 399–419.
- Field, John (2010) Preface. Ingår i Kathryn Ecclestone & Gert Biesta & Martin Hughes (red.) *Transitions and learning through the life course*. London: Routledge, 17–24.
- Fogde, Marinette (2011) Att göra sig anställningsbar. Om instrumentella identitetspositioner och könad säljbarhet. *Sociologisk forskning*, 48(4), 25–43.
- France, Alan (2008) From Being to Becoming: The Importance of Tackling Youth Poverty in Transitions to Adulthood. *Social Policy and Society* 7 (4), 495–505.
- Frøyland, Kjetil & Ballo, Jannike G. & Leseth, Anne & Talieh, Sadeghi & Abdelzadeh, Ali & Anvik, Cecilie H. & Alecu, Andreea I. & Einarsdóttir, Margrét & Gaini, Firouz & Görlich, Anne & Julkunen, Ilse & Larsen, Christina V. L. (2022) Inkludering av unge i skole, arbeid og samfunn – en sammenstilling av kunnskap fra nordisk forskning. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet, OsloMet – storbyuniversitetet.
- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (2006) *Young people and social change*. McGraw-Hill.
- Furlong, Andy & Goodwin, John & O'Connor, Henrietta & Hadfield, Sarah & Hall, Stuart Lowden, Kevin (2018) *Young people in the labour market: past, present, future*. London: Routledge.
- Furlong, Andy & Woodman, Dan & Wyn, Johanna (2011) Changing Times, Changing Perspectives: Reconciling 'Transition' and 'Cultural' Perspectives on Youth and Young Adulthood. *Journal of Sociology* 47(4), 355–370.
- Gergen, Kenneth J. (1985) The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist* 40(3), 266–275.
- Gergen, Kenneth J. & Hosking, Dian M. (2006) If you meet social construction along the road. A dialogue with Buddhism. Ingår i Mark Kwee & Kenneth J. Gergen & Fumio Koshikawa (red.) *Horizons in Buddhist psychology*. Taos Institute Publications, 299–314.

- Giddens, Anthony (1984) *The constitution of society*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Goodwin, John D. & O'Connor, Henrietta (2005) Exploring complex transitions: Looking back at the 'Golden Age' of from school to work. *Sociology* 39(2), 201–220.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2003) From ethnography to life history: tracing transitions of school students. *International Journal of Social Research Methodology* 6(3), 245–254.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista – Nuorisobarometrin erillisläynte/aineistonkeruu.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2020) Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö.
- Gubrium, Jaber & Holstein, James & Buckholdt, David (1994) *Constructing the life course*. New York: General Hall.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2008) *The constructionist mosaic*. Ingår i James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (red.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: Guilford, 3–10.
- Görlich, Anne (2016) Poetic inquiry: understanding youth on the margins of education, *International Journal of Qualitative Studies in Education* 29(4), 520–535.
- Görlich, Anne (2019) Distance and mastery: poetic inquiry of young people's subjectification processes. *Journal of Youth Studies* 22(3), 401–419.
- Hacking, Ian (1999) *The social construction of what?* Cambridge, Ma: Harvard University Press.
- Haikkola, Lotta & Myllyniemi, Sami (2020) *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto & Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Haikkola, Lotta & Määttä, Mirja & Toiviainen, Sanna & Uusikangas, Silja (2021) Työllistymistä edistävien palvelujen yhdenvertaisuus nuorten näkökulmasta. Ingår i Päivi Berg & Sami Myllyniemi *Palvelu pelaa!* (red.) Nuorisobarometri 2020. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 111–132.
- Hakala, Katariina & Brunila, Kristiina & Teittinen, Antti & Lahelma, Elina (2013) Työntekijäkansalaisuus tekeillä ja käsillä. Ingår i Kristiina Brunila & Katariina Hakala & Elina Lahelma & Antti Teittinen (red.) *Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot*. Helsinki: Gaudeamus
- Hakoköngäs, Eemeli & Martikainen, Jari (2021) Visuaaliset menetelmät arkiajattelun tutkimuksessa. Ingår i Sanna Ryyänen & Anni Rannikko (red.) *Tutkiva mielikuviutus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hallituksen puoliväliriihen taustamuistio (2017) *Nuorten syrjäytymisen vähentäminen*.
<https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/4592272/Hallituksen-linjaukset-syrjaitymisen-vahentamiseksi.pdf/ef2dc3b7-8459-497e-bocf-77b4ea9cf686> (Hämtad 20.9.2024.)

- Hanski, Sini & Järvensivu, Anu (2020) Työllisyys nousee tarina kerrallaan – Tutkimus työttömien identiteetin uudelleenrakentamisesta. Työpoliittinen aikakauskirja. Finnish Labour Review 1/2020, vsk. 63. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Happonen, Konsta & Kiilakoski, Tomi (2025) Tilasto-osio. Ingår i Konsta Happonen & Tomi Kiilakoski (red.) Nuoruuden kolme vuosikymmentä. Nuorisobarometri 2024. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Heinz, Walter R. (2009) Youth transitions in an age of uncertainty. Ingår i Furlong Andy (red.) (2009) Handbook of Youth and Young Adulthood. New perspectives and agendas. London and New York: Routledge.
- Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Tutkimuksia 123. Stakes, Helsinki.
- Helne, Tuula & Hirvilammi, Tuuli (2021) Puristuksissa? Nuoret ja kestävän hyvinvoinnin ehdot. Helsinki: Kelan tutkimus.
- Henderson, Sheila & Holland, Janet & McGrellis, Sheena & Sharpe, Sue & Thomson, Rachel (2007) Inventing Adulthood. A Biographical Approach to Youth Transitions. London: Sage.
- Herz, Marcus & Lalander, Philip (2018) An abstract and nameless, but powerful, bystander – ‘unaccompanied children’ talking about their social workers in Sweden. Nordic Social Work Research, 9(1), 18–28.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirvilammi, Tuuli & Mäki, Sari (2013) Toimeentulovaikeuksia, yksinäisyyttä ja alemmuuden kokemuksia. Perusturvan saajien rajalliset toimintamahdollisuudet. Ingår i Olli Kangas & Mikko Niemelä & Anu Raijas (red.) Takaisin perusteisiin. Perusturvan riittävyys kulutuksen näkökulmasta. Helsinki: Kela.
- Hitlin, Steven & Elder, Glen (2007) Time, self and the curiously abstract concept of agency. Sociological Theory 25 (2), 170–191.
- Hoikkala, Tommi (1999) Nuorten elämänsuuntautumisesta. Ingår i Kimmo Kajaste (red.) Arvomme yhteiskunnassa, 91–106. Helsinki: Edita.
- Honkatukia, Päivi (2018) Haastattelu nuorisotutkimuksen metodina. Ingår i Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (red.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino.
- Honkatukia, Päivi, Kiilakoski, Tomi, & Suurpää, Leena (2018) Aineistosta analyysiin. Ingår i Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (red.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino.
- Honwana, Alcinda (2014) “Waithood”: Youth Transitions and Social Change. Ingår i Dick Foeken & Ton Dietz & Leo de Haan & Linda Johnson (red.) Development and Equity: An Interdisciplinary Exploration by Ten Scholars from Africa, Asia and Latin America. Leiden Netherlands: Brill, 28–40.
- Huilaja, Heikki (2019) Rekrytoinnin sosiaalinen järjestys – tutkimus työhön sopivuuden neuvottelukontekstista. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ikävalko, Elina (2022) Yhden poikkeus on toisen normaali – keskustelua mielenterveydestä pandemian aikana. Ingår i Marjatta Kekkonen & Mika Gissler & Päivi Känkänen & Anna-Maria Isola (red.) Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan – Nuorten elinolot -vuosikirja 2022. Helsinki:

- Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Valtion nuorisoneuvosto, 226–236.
- Jaakola, Anne-Mari & Kaittila, Anniina & Linnossuo, Outi & Laitinen, Minna & Valta, Reetta & Ylönen, Oona (2021) *Elämänjana lasten, nuorten ja perheiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Sosiaalityöiden laitoksen julkaisuja 2*. Turku: Turun yliopisto.
- Jacobsen, Michael H. & Drake, Michael S. & Petersen, Anders (2014) *Imaginative Methodologies in the Social Sciences Creativity, Poetics and Rhetoric in Social Research*. Routledge.
- Jakonen, Mikko (2014) Uusi työ ja prekarisaatio. Työn muutosten vaikutukset suomalaisen hyvinvointivaltioon ja poliittiseen järjestäytymiseen. *Tiede & edistys* 4/2014, 287–320.
- Jeffrey, Craig (2010) *Timepass: Youth, class, and the politics of waiting in India*. Stanford University Press.
- Jenner, Brandy M. & Myers, Kit C. (2019) Intimacy, rapport, and exceptional disclosure: a comparison of in-person and mediated interview contexts. *International Journal of Social Research Methodology* 22(2), 165–177.
- Jernström, Laura & Sirniö, Outi (2023) *Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten ja nuorten aikuisten etuuksien käyttö vuosina 1995–2020*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Jokinen, Arja (2016) Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Ingår i Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä (red.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 138–147.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2018) *Oppiminen, uteliaisuus ja prekaarisuus. Julkaisematon esitelmä. Aikuiskasvatuksen tutkimuspäivät. Joensuu 15.–16.2.2018*.
- Joseph, Jonathan (2013) Resilience as embedded neoliberalism: a governmentality approach. *Resilience* 1(1), 38–52.
<https://doi.org/10.1080/21693293.2013.765741> (Hämtad 13.4.2022.)
- Julkunen, Ilse (2002) *Being Young and Unemployed. Reactions and Actions in Northern Europe*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- Julkunen, Ilse & Uggerhøj, Lars & Bak Nielsen, Vibeke & Malin, Petra (2022) Introduction. Ingår i Vibeke Bak Nielsen & Petra Malin & Ilse Julkunen & Lars Uggerhøj (red.) *Social Work, Social Welfare, Unemployment and Vulnerability Among Youth* (1st Edition ed.). Routledge Advances in Social Work. Routledge.
- Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 165.
- Kallio, Jenni (2023) *Eletty, opittu, kamppailtu. Itsenäistyvien nuorten kansalaisuuden rakentuminen institutionaalisessa järjestelmässä*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 883. Tampere.
- Kallio, Jenni & Honkatukia, Päivi & Valtonen, Annika (2022) Nuoruuden tiheän elämänvaiheen tutkiminen korona-aikana – eettis-metodologisia reflektioita. *Nuorisotutkimus*, 40(2), 3–23.

- Kallio, Jenni & Rantsi, Saana & Reponen, Sirkku & Teckenberg, Tia (2017) Työn alla Ohjaamo Helsinki. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2017:16. Helsinki.
- Kallio, Jenni & Åberg, Susanna (2022) Kirjoituksia kestävästä hyvinvoinnista, osa 4: Nuori kansalainen – arvokas ammattilainen ja yhteiskunnan jäsen? Kriittisen tutkimuksen näkökulmia nuorten hyvinvointiin ja osallisuuteen. ALL-YOUTH -hanke.
- Kauppila, Juha & Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2012) Elämänsä eläminen. Ingår i Juha Suoranta & Juha Kauppila & Hilka Rekola & Petri Salo & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (red.) Aikuiskasvatuksen risteysasemalla. Aducate reports and books 3/2012. Koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 36–72.
- Kautto, Tuija & Korpilauri, Titta & Meriluoto, Satu & Määttä, Mirja & Pantsar, Outi & Rötö, Ville & Savonmäki, Pasi & Sundqvist, Seija & Vauhkonen, Teemu (2021) Ohjaamoja tukemassa ja verkko-ohjausta kehittämässä KOHTAAMO-hanke 2014–2021. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.
- KEHA-keskus (2024) Ohjaamojen kävijätilastot 2023. Raportti 26.4.2024 | Monialaisten palvelujen tuki. https://www.keha-keskus.fi/documents/d/guest/ohjaamojen-kavijatilastot-2023_raportti (Hämtad 10.4.2025.)
- Kettunen, Pauli (2008) Globalisaatio ja kansallinen me: Kansallisen katseen historiallinen kritiikki. Tampere: Vastapaino.
- Kiilakoski, Tomi (2020) Siirtymäkoneiston kriittinen luenta: Kristiina Brunila & Lisbeth Lundahl (toim.) (2020) Youth on the Move. Tendencies and Tensions in Youth Policies and Practices. Helsinki University Press. 200 sivua. Aikuiskasvatus, 40(4), 380–381. <https://doi.org/10.33336/aik.100554> (Hämtad 5.5.2024.)
- Kiilakoski, Tomi & Happonen, Konsta (2024) Tilasto-osio. Ingår i Tomi Kiilakoski (red.) Nuorisobarometri 2023. Katsomusaiheita. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 187.
- Kjellberg, Inger & Jansson, Birgitta (2020) The capability approach in social work research: A scoping review of research addressing practical social work. International Social Work, 1–16. <https://doi.org/10.1177/0020872819896849> (Hämtad 9.5.2023.)
- Kojo, Marjaana (2010) Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. Nuorisotutkimus 28 (2), 23–35.
- Kortteinen, Matti (1992) Kunnian kenttä. Tampere: Hanki & Jää.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009) Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.
- Kvist, Martin (2018) Förutsättningar för samverkan för effektivare övergångar skola-arbetsliv. Ingår i Jonas Olofsson & Fredrik Wikström (red.) Unga inför arbetslivet – om utanförskap, lärande och delaktighet. Lund: Studentlitteratur.
- Känkänen, Päivi (2013) Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta,

- Sosiaalitieteiden laitos, Sosiaalityön väitöskirja. Tutkimus 109/2013. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Tampere: Juvenes Print.
- Käнкänen, Päivi (2016) Taide kommunikaation ja jäsentämisen tilana. Ingår i Mirja Satka & Ilse Julkunen & Aino Kääriäinen & Ritva Poikela & Laura Yliruka & Heidi Muurinen (red.) Käytäntötutkimuksen taito. Helsinki: Heikki Waris -instituutti & Mathilda Wrede-institutet.
- Käyhkö, Mari & Päivi Armila (2022) ”Tasasen paskaa kuuluu”. Elämänongelmien kirja kehkeytyvässä aikuisuudessa. Aikuiskasvatus 42(4), 270–285.
- Larsson, Sam (2005) Teori, metod och empiri. Ingår i Sam Larsson & John Lilja & Katarina Mannheimer (red.) Forskningsmetoder i socialt arbete. Lund: Studentlitteratur.
- Laukkanen, Tiia & Pekkarinen, Elina & Vilmilä, Fanny (2018) Nuorisotutkimuksen etiikka. Ingår i Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (red.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino.
- Læg Reid, Per & Rykkja, Lise (2013) Coordination practice. Coordinating Norwegian Welfare: The NAV reform. University of Bergen.
- Læg Reid, Per & Rykkja, Lise (2015) Organizing for “wicked problems” – analyzing coordination arrangements in two policy areas: Internal security and the welfare administration. International Journal of Public Sector Management 28(6), 475–493.
- Lakoff, George & Johnson, Mark (1980) Metaphors we live by. Chicago: University of Chicago Press.
- Leavy, Patricia (2018) Introduction to arts-based research. Ingår i Patricia Leavy (red.) Handbook of Arts-Based Research Methods. New York: The Guilford Press, 3–21.
- Leccardi, Carmen (2005) Facing Uncertainty. Temporality and Biographies in the New Century. Young. Nordic Journal of Youth Research 13(2), 123–146.
- Leccardi, Carmen (2006) Redefining the Future: Youthful Biographical Constructions in the 21st Century. New Directions for Child and Adolescent Development (113), 37–48.
- Leccardi, Carmen (2008) New biographies in the ‘risk society’? About future and planning. Twenty-First Century Society 3(2), 119–129.
- Leccardi, Carmen (2014) Young people and the new semantics of the future. Società Mutamento Politica 5(10), 41–54.
- Leigh, Jadwiga & Wilson, Sylvia (2020) Sylvia’s story: Time, liminal space and the maternal commons. Qualitative Social Work 19(3), 440–459. <https://doi.org/10.1177/1473325020915777> (Hämtad 5.11.2024.)
- Levy, René (1996) Toward a Theory of Life Course Institutionalization. Ingår i Ansgar Weymann & Walter R. Heinz (red.) Society and Biography. Interrelationships between Social Structure, Institutions and the Life Course. Deutscher Studien Verlag. Weinheim 1996, 83–104.
- Levy, René & Bühlmann, Felix (2016) Towards a socio-structural framework for life course analysis. Advances in Life Course Research 30(1), 30–42.
- Lilja, Taru & Pukkila, Päivi & Helander, Jaakko (2021) Nuorten asiakasosallisuus monialaisessa ohjaus- ja neuvontapalvelussa: Havainnointitutkimus ohjaustilanteista Ohjaamoissa. Nuorisotutkimus, 39(1), 21–36.

- Lähteenmaa, Jaana (2011) Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. Nuorisotutkimus 29(4), 47–60.
- MacDonald, Robert & Mason, Paul & Shildrick, Tracy & Webster, Chris & Johnston, Lindsey & Ridley, Louise (2001) Snakes and Ladders: In Defence of Studies of Youth Transition. Sociological Research Online 5(4), 1–13.
- MacDonald, Robert & Shildrick, Tracy (2018) Biography, History and Place: Understanding Youth Transitions in Teeside. Ingår i Sarah Irwin & Ann Nilsen (red.) Transitions to Adulthood through Recession: Youth and Inequality in a European Comparative Perspective. Taylor and Francis, 74–96.
- Mattila, Maija (2019) Työ ja työntekijöiden oikeudet alustataloudessa – Ongelmista ratkaisuihin. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätö.
- Memmot, Paul & Nash, Daphne (2012) No Wrong Door? Managing Indigenous homeless clients in Mt Isa. The University of Queensland: Institute for Social Science Research.
- Mertanen, Katariina (2020) Not a Single One Left Behind. Governing the 'youth problem' in youth policies and youth policy implementations. University of Helsinki, Faculty of Educational Sciences. Helsinki: Unigrafia.
- McLeod, Julie and Thomson, Rachel (2009) Researching social change: Qualitative approaches. London: Sage.
- Miles, Matthew B. & Huberman, Michael A. (1994) Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Mills, C. Wright (1959) The Sociological Imagination. Oxford: Oxford University Press.
- Minas, Renate (2014) One-stop shops: Increasing employability and overcoming welfare state fragmentation? International Journal of Social Welfare, 23, 40–53.
- Morini, Cristina & Fumagalli, Andrea (2010) Life put to work: Towards a life theory of value. Ephemera Theory & Politics in Organization 10(3/4), 234–252.
- Myllyniemi, Sami (2017) Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 189. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2017) Tilasto-osio. Ingår i Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (red.) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 129.
- Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA Analyysi nro 19. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Mäkelä, Kalle & Brunila, Kristiina (2021) Nuoret aikuiset ja tukijärjestelmien terapeuttinen valta. Ingår i Kristiina Brunila & Esko Harni & Antti Saari & Hanna Ylöstalo (red.) Terapeuttinen valta. Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Määttä, Anne & Keskitalo, Elsa (2014) Ulkoringiltä sisärinkiin - Kumuloituneista ongelmista kärsivät nuoret aikuiset pirstaleisessa palvelujärjestelmässä. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):2.

- Määttä, Mirja (2018) Työtä, osaamista ja arjen taitoja – Ohjaamot tehtäväänsä määrittämässä. Ingår i Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (red.) Nuoret palveluiden pauloissa – Nuorten elinolot - vuosikirja 2018. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Määttä, Mirja & Souto, Anne-Mari (2020) Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Määttä, Mirja & Westerback, Frida (2022) Nuoret aikuiset työmarkkinoilla ja niiden kynnyksellä – Elämänkulun näkökulma. Nuorisotutkimus 3/2022.
- Määttä, Mirja & Westerback, Frida (2024) Elämässä etenemisen ideaali nuorten aikuisten korona-ajan kertomuksissa. Ingår i Päivi Honkatukia & Jenni Kallio & Mirja Määttä (red.) Elämää korona-ajassa – Poikkeusolot nuorten aikuisten kokemana. Tampere: Vastapaino.
- Neilson, Brett & Rossiter, Ned (2008) Precarity as a Political Concept, or Fordism as Exception. *Theory, Culture & Society* 25:7–8, 51–72.
- Nikander, Pirjo (1999) Elämänkaaresta elämänkulkuun. Iän muuttuva merkitysmaailma. Ingår i Ilkka Kangas & Pirjo Nikander (red.) Naiset ja ikääntyminen. Helsinki: Gaudeamus, 27–43.
- Niska, Miira & Venäläinen, Satu & Olakivi, Antero & Cañada, Jose A. (2024) Sosiaalinen konstruktionismi – Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista. Tampere: Vastapaino.
- Nowotny, Helga (1994) Time: the Modern and Postmodern Experience. Cambridge: Polity Press.
- Nussbaum, Martha C. (2000) Women and human development: The capabilities approach. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nussbaum, Martha C. (2002) Capabilities and Social Justice. *International Studies Review* 4(2), 123–135.
- Nussbaum, Martha C. (2011) Främja förmågor. En modell för mänsklig utveckling. Harvard University Press.
- OECD (2016) Education at a Glance 2016: OECD Indicators, OECD Publishing.
- Ohjaamo Helsinki (2015) Ohjaamo palveluohje V1 06/2015. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Ohls, Carolina (2017) A Qualitative Study Exploring Matters of Ill-being and Well-being in Norwegian Activation Policy. *Social Policy & Society* 16(4), 593–606.
- Ojala, Satu & Nätti, Jouko & Lipiäinen, Liudmila (2018) Types of Temporary Employment: An 8-Year Follow-Up of Labour Market Attachment. *Social Indicators Research* 138(1), 141–163.
- Olofsson, Jonas (2018) Ungas etableringsvillkor och arbetslivets förändringar – några utgångspunkter. Ingår i Jonas Olofsson & Fredrik Wikström (red.) Unga inför arbetslivet – om utanförskap, lärande och delaktighet. Lund: Studentlitteratur.
- Perttula, Rauno (2021) Nuorten aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö. Ingår i Aila- Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen & Sirkka, Alho (red.) Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 86–100.
- Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Ingår i Minna Suutari (red.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja

- yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20.
- Pollitt, Christopher & Bouckaert, Geert (2011) *Public Management Reform: A Comparative Analysis – New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State*. Oxford: Oxford University Press.
- Prendergast, Monica & Leggo, Carl & Sameshima, Pauline (2009) *Poetic inquiry. Vibrant voices in the social sciences*. Boston, MA: Sense Publishers.
- Prior, Matthew T. (2017) Accomplishing “rapport” in qualitative research interviews: Empathic moments in interaction. *Applied Linguistics Review* 9(4), 1–26.
- Pukkila, Päivi (2023) Monialaisen ohjauksen ja yhteistyön lähtökohdat sekä rakentuminen ohjauspalveluiden työmuodoksi: monimenetelmällinen tutkimus Ohjaamoista. Jyväskylän yliopisto.
- Purhonen, Semi & Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. (2008) Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina. Helsinki: Gaudeamus.
- Rintamäki, Katri (2016) Työ arjessa, työn kokemus suomalaisten arkielämässä 2000-luvulla. Turku: Turun yliopisto.
- Roberts, Ken (2009) Opportunity structures then and now. *Journal of Education and Work* 22(5), 355–368.
- Robeyns, Ingrid (2005) The capability approach: A theoretical survey. *Journal of Human Development* 6(1), 93–114.
<https://doi.org/10.1080/146498805200034266> (Hämtad 5.5.2021.)
- Rose, Nikolas (1992) *Governing the Enterprising Self*. Ingår i Paul Heelas & Paul Morris (red.) *The Values of the Enterprise Culture. The Moral Debate*. London & New York: Routledge, 141–164.
- Rubin, Anita (2000) Growing up in Social Transition: In Search of a Late-modern Identity. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, Humaniora osa 234. Turun yliopisto.
- Ryynänen, Sanna & Rannikko, Anni (2021) Johdanto. Ingår i Sanna Ryynänen & Anni Rannikko (red.). *Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sandberg, Otso (2015) *Hallittu syrjäytyminen - Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?* Tampere University Press.
- Sanderson, Elizabeth (2020) Youth transitions to employment: Longitudinal evidence from marginalised young people in England. *Journal of Youth Studies* 23(10), 1310–1329.
- Satka, Mirja (2015) Mittaritietoa ja ihmissuhteissa rakentuvaa hyvinvointia. *Janus* 23(4), 349–350.
- Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (2011) Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Ingår i Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (red.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino.
- Sen, Amartya (1993) Capability and well-being. Ingår i Martha Nussbaum & Amartya Sen (red.) *The quality of life*. Oxford: Clarendon Press.
- Sen, Amartya (2005) Human rights and capabilities. *Journal of Human Development* 6(2), 151–166.
<https://doi.org/10.1080/14649880500120491> (Hämtad 1.2.2019.)

- Sennett, Richard (2000) När karaktären krackelerar. Stockholm: Atlas.
- Settersten, Richard (2003) Invitation to the life course. Towards new understandings of later life New York: Baywood.
- Shah, Sonali & Priestley, Mark (2011) Disability and Social Change. Private Lives and Public Policies. Bristol: The Policy Press.
- Shanahan, Michael J. (2000) Pathways to Adulthood in Changing Societies: Variability and Mechanisms in Life Course Perspective. Annual Review of Sociology 26, 667–692.
- Shirani, Fiona & Karen Henwood (2011) Continuity and change in a qualitative longitudinal study of fatherhood: relevance without responsibility. International Journal of Social Research Methodology 14(1), 17–29.
- Silverman, David (2005) Doing Qualitative Research: A Practical Handbook (2nd ed.). London: Sage Publications.
- Sivenius, Ari & Haverinen, Hanna-Kaisa (2020) Merkattu nuori ja Ohjaamat. Ingår i Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (red.) Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 226. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 120–145.
- Skeggs, Beverley (2004) Class, Self, Culture. London: Routledge.
- Skogberg, Lena (2024) 21-åriga Anna vägrar jobba ihjäl sig: ”Något är fundamentalt fel med vårt arbetsliv”. Hbl 22.9.2024.
- Smith, Louisa & Dowse, Leanne (2019) Times during transition for young people with complex support needs: entangled critical moments, static liminal periods and contingent meaning making times. Journal of Youth Studies, 22(10), 1327–1344.
- SOU (2013) Unga som varken arbetar eller studerar – statistik, stöd och samverkan. Slutbetänkande av utredningen om unga som varken arbetar eller studerar. Stockholm.
- Statistikcentralen (2024) Andelen unga som inte arbetar, studerar eller fullgör värnplikt https://stat.fi/meta/kas/ei_tyossa_koul_sv.html (Hämtad 15.1.2025.)
- Statsrådet (2022) OECD-jämförelse: utbildningsnivån bland unga i Finland har sjunkit under genomsnittet. <https://valtioneuvosto.fi/sv/-/1410845/oecd-jamforelse-utbildningsnivan-bland-unga-i-finland-har-sjunkit-under-genomsnittet> (Hämtad 5.5.2023.)
- Stein, Mike (2005) Resilience and Young People Leaving Care: Overcoming the Odds. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Strandell, Harriet & Julkunen, Ilse & Lamminen, Katri (2004) Det normalas lockelse - berättelser från marginalen. Socialvetenskaplig tidskrift, 136–149.
- Suoranta, Juha (2008) Haarautuvien metodologioiden puutarhassa. Kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden metodologisia kysymyksiä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sutela, Hanna & Viinikka, Joanna & Pärnänen, Anna (2024) Työolot murrosten keskellä – Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2023. Helsinki: Tilastokeskus.
- Svenlin, Anu-Riina & Matthies, Aila-Leena & Turtiainen, Kati (2021) Johdanto: Aikuissoisialityö ja Kaimer-teoria sen tietopohjan jäsentäjänä. Ingår i

- Aila-Leena Matthies & Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen & Sirkka Alho (red.) Aikuissosiaalityö: tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Helsinki: Gaudeamus, 7–26.
- Söderlund, Jonas & Borg, Elisabeth (2018) Liminality in Management and Organization Studies: Process, Position and Place. *International Journal of Management Reviews*, 20, 880–902.
<https://doi.org/10.1111/ijmr.12168> (Hämtad 15.12.2024.)
- Tani, Sirpa & Kiilakoski, Tomi & Honkatukia, Päivi (2019) Toimintavalmiusajattelu nuorisotyön, kasvatuksen ja opetuksen kentillä: kokonaisvaltainen näkökulma nuortenhyvinvoinnin edistämiseen? *Kasvatus & Aika* 13(3), 4–25.
- TENK (2019) Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019. Forskningsetiska delegationens publikationer 3/2019. Helsingfors.
- Tew, Jerry (2006) 'Understanding Power and Powerlessness'. *Journal of Social Work* 6(1), 33–51.
- THL (2023) Kansalliset syntymäkohortit 1987 ja 1997. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kansallinen-syntymakohortti-1987> (Hämtad 15.12.2024.)
- Thomson, Rachel & Bell, Robert & Holland, Janet & Henderson, Sheila & McGrellis, Sheena & Sharpe, Sue (2002) Critical Moments: Choice, Chance and Opportunity in Young People's Narratives of Transition. *Sociology* 36(2), 335–354.
- Thomson, Rachel & Holland, Janet (2003) Hindsight, foresight and insight: The challenges of longitudinal qualitative research. *International Journal of Social Research Methodology* 6(3), 233–244.
- Thomson, Rachel & Østergaard, Jeanette (2021) Open-ended transitions to adulthood: Metaphorical thinking for times of stasis. *The Sociological Review* 69(2) 434–450.
- Toiviainen, Sanna (2019) Suhteisia elämänpolkuja – yksilöiden elämänhallintaa. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten toimijuus ja ohjaus. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 217. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Toiviainen, Sanna (2020) Ohjaus ja yhteistoimijuuden ulottuvuudet Ohjaamossa. Ingår i Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (red.) (2020) Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tomlinson, Michael (2024) Conceptualising transitions from higher education to employment: navigating liminal spaces, *Journal of Youth Studies* 27(8), 1079–1096.
- Tuomi, Jouni, & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turner, Victor (1967) *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Cornell University Press.
- Turner, Victor (1977) Process, System, and Symbol: A New Anthropological Synthesis. *Daedalus* 106(3), 61–80.
- Valtakari, Mikko & Arnkil, Robert & Eskelinen, Juha & Mayer, Minna & Nyman, Juho & Sillanpää, Keimo & Spangar, Timo & Ålander, Tommi & Yli-Koski, Maria (2020) Ohjaamot – monialaista yhteistyötä, vaikuttavuutta ja uutta

- toimintakulttuuria. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisuja 2020:13. Valtioneuvoston kanslia.
- van Gennep, Arnold (1960 [1909]) *The rites of passage*. Chicago: Chicago University Press.
- Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2014) Toimijuus elämänkulussa – ohjaustyön perusta? *Aikuiskasvatus* 34(3), 192–201.
- Vauhkonen, Teemu & Hoikkala, Tommi (2020) Syrjäytymisen lasku: Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Vauhkonen, Teemu & Latvala, Antti (2023) Ohjaamon jälkeen – tutkimus Ohjaamon asiakkaina olleiden nuorten siirtymistä ja toimeentulotuen saannista. *Työelämän tutkimus Arbetslivsforskning* 21(2), 267–288.
- Vehkalahti, Kaisa & Aapola-Kari, Sinikka & Armila, Päivi (2021) Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Venäläinen, Juhana (2011) Luvassa jatkuvaa epävakautta. Ingår i Eeva Jokinen & Jukka Könönen & Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki (red.) ”Yrittäkää edes” – Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Vähämäki, Jussi (2009) Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa. Helsinki: Like.
- Välimäki, Vesa & Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2022) A need to be recognised: On the importance of shared semantics for young adults while not in education or employment. *Acta Sociologica*, 1–14.
- Välimäki, Vesa & Tuikkanen, Ariela & Vainikka, Paula & Tammelin, Mia & Ylistö, Sami (2024) Osallistavaa ja ohjaavaa osallisuutta: diskurssianalyysi nuorten aikuisten sosiaalityön palvelukuvauksista. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 32(4), 358–374. <https://doi.org/10.30668/janus.138564> (Hämtad 15.2.2025.)
- Walther, Andreas (2006) Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people’s experiences across different European contexts. *Young* 14(2), 119–139.
- Waltzer, Katariina & Penttinen, Leena & Holopainen, Leena & Lappalainen, Kristiina (2022) Välivuotta viettävien nuorten toimijuus viivästyneessä koulutussiirtymässä. *Nuorisotutkimus* 40(3), 5–21.
- Westerback, Frida (2016) Ung och i behov av stöd: En analys av den svenskspråkiga servicen inom stöd- och vägledningsservicen Navigatören i huvudstadsregionen. Helsingfors: Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Westerback, Frida & Rissanen, Hanna (2020) Prekaarit työmarkkinat ja nuorten aikuisten strategiat luovia työkeskeisen yhteiskunnan normien puristuksissa. Ingår i Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (red.) *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 226. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 120–145.
- Westerback, Frida & Rissanen, Hanna (2022) Etenevä elämä vai supistuneet suunnitelmat? Työn kynnyksellä olevien nuorten aikuisten hyvän tulevaisuuden orientaatiot korona-ajassa. Ingår i Marjatta Kekkonen & Mika Gissler & Päivi Känkänen & Anna-Maria Isola (red.) *Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan – Nuorten elinolot -vuosikirja 2022*. Helsinki: NTS, THL, Valtion nuorisoneuvosto.

- Westerback, Frida & Wrede-Jäntti, Matilda (2022) "You get a feeling that they are taking well care of you": Young people's perception of Ohjaamo. Ingår i Vibeke Bak Nielsen & Petra Malin & Ilse Julkunen & Lars Uggerhøj (red.) *Social Work, Social Welfare, Unemployment and Vulnerability Among Youth* (1st Edition ed.). Routledge Advances in Social Work. Routledge.
- Wettenhall, Roger & Kimber, Megan (1996) *One-stop Shopping: Notes on the Concept and Some Australian Initiatives*, Public Sector Articles 2/96. Canberra: Centre for Research in Public Sector Management, University of Canberra.
- Wikström, Fredrik (2018) *Efterord*. Ingår i Jonas Olofsson & Fredrik Wikström (red.) *Unga inför arbetslivet – om utanförskap, lärande och delaktighet*. Lund: Studentlitteratur.
- Wood, Bronwyn E. (2017) "Youth Studies, Citizenship and Transitions: Towards a New Research Agenda." *Journal of Youth Studies* 20(9), 1176–1190.
- Woodman, Dan (2009) The mysterious case of the pervasive choice biography: Ulrich Beck, structure/agency, and the middling state of theory in the sociology of youth. *Journal of Youth Studies* 12(3), 111–128.
- Woodman, Dan & Bennett, Andy (2015) *Cultures, Transitions, and Generations: The Case for a new Youth Studies*. Ingår i Dan Woodman & Andy Bennett (red.) *Youth Cultures, Transitions, and Generations*, 1–15. London: Palgrave Macmillan.
- Woodman, Dan & Wyn, Johanna (2014) *Youth and generation: Rethinking change and inequality in the lives of young people*. London: Sage.
- Wrede-Jäntti, Matilda (2010) *Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv*. Doktorsavhandling. Helsingfors universitet. Institutet för hälsa och välfärd. Forskning 31/2010.
- Wrede-Jäntti, Matilda (2018) *Suhdetyön merkitys nuoren onnistuneen työpajajakson taustalla*. Ingår i Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (red.) *Nuoret palveluiden pauloissa – Nuorten elinolut - vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos.
- Wrede-Jäntti, Matilda (2019) *Tutkijan suhde nuoreen tutkittavaan kasvokkain toteutetussa laadullisessa pitkittäistutkimuksessa*. Ingår i Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (red.) *Tutkimuseettisistä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen: Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Wrede-Jäntti, Matilda & Westerback, Frida (2020) *Haastavia tilanteita nuorten arvostamassa Ohjaamossa – Miten Ohjaamoon tyytymättömät nuoret perustelevat kritiikkinsä?* Ingår i Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (red.) (2020) *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Wyn, Johanna & Lantz, Sarah & Harris, Anita (2011) Beyond the 'transitions' metaphor: Family relations and young people in late modernity. *Journal of Sociology* 48(1), 3–22.
- Wyn, Johanna & White, Rob (1997) *Rethinking Youth*. London: Sage.
- Ylistö, Sami (2023) *Työttömyys, nuoret ja aktivointi: tutkimus pitkäaikaistyöttömien nuorten elämänhallinnallisista valinnoista työmarkkinoilla*. JYU DISSERTATIONS 718. Jyväskylän yliopisto.
- Zittoun, Tania (2009) *Dynamics of Life-Course Transitions: A Methodological Reflection*. Ingår i Jaan Valsiner & Peter C.M. Molenaar & Maria C.D.P.

- Lyra & Nandita Chaudhary (red.) *Dynamic Process Methodology in the Social and Developmental Sciences*. New York: Springer.
- Zittoun, Tania (2012) *Life-Course: A Socio-Cultural Perspective*. Ingår i Jaan Valsiner (red.) *Handbook of Culture and Psychology*, 513–535. New York: Oxford University Press.
- Ågren, Susanna (2021) Exploring vocational education students' visions of a successful transition to working life from the perspective of societal belonging. *Journal of Applied Youth Studies*.
<https://doi.org/10.1007/s43151-021-00037-5> (Hämtad 20.9.2022.)
- Ågren, Susanna (2024) *Epistemological Dissonance of Worker-Citizenship: Young vocational students' and graduates' negotiations of societal belonging within the changing labour market*. Tampere University Dissertations 933. Tampere.
- Ågren, Susanna & Pietilä, Iikka & Rättilä, Tiina (2020) Palkkatyökeskeisen ajattelun esiintyminen ammattiin opiskelevien työelämäasenteissa. Ingår i Lotta Haikkola & Sami Myllyniemi (red.) *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry/Nuorisotutkimusverkosto, 157–178.
- Lag om sektorsövergripande främjande av sysselsättningen (381/2023)
- Ungdomslag (1285/2016)

